

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Regionální a etnické strany v německy mluvících
zemích**

Bc. Tomáš Chmelík

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Diplomová práce

**Regionální a etnické strany v německy mluvících
zemích**

Bc. Tomáš Chmelík

Vedoucí práce:

PhDr. Mgr. Petr Jurek

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

.....

Plzeň, duben 2014

Děkuji za velmi vstřícný přístup, podnětné připomínky a rady vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Mgr. Petru Jurkovi. Dále děkuji rodině za podporu při práci na tomto textu a v průběhu celého studia.

Obsah

SEZNAM ZKRATEK.....	6
SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A PŘÍLOH	8
1. ÚVOD.....	9
2. KONCEPT REGIONÁLNÍCH A ETNICKÝCH STRAN	13
2.1. Rokkan a Lipset – cleavage „centrum x periferie“	13
2.2. Pojem regionální, regionalistické a etnické strany	15
2.3. Klasifikace regionálních stran	18
2.4. Ideologie regionálních stran.....	20
2.4.2. Dimenze autonomie a samosprávy	21
2.4.3. Socioekonomická dimenze	23
2.4.4. Dimenze evropské integrace.....	24
2.5. Regionální stranické systémy a soustavy	25
3. NĚMECKO – REGIONÁLNÍ STRANY V UNITÁRNÍ FEDERACI	30
3.1. Německý regionalismus	30
3.2. Relevantní subjekty na celostátní úrovni.....	33
3.3. Relevantní subjekty na zemské úrovni	39
3.4. Institucionální aspekty výskytu	41
3.5. Autonomistická dimenze	43
3.6. Socioekonomická dimenze	46
3.7. Dimenze evropské integrace	47
3.8. Další subjekty etnického či regionálního charakteru	49
3.9. Typologizace a stranické systémy	51
4. RAKOUSKO VE FÁZI PROMĚNY?.....	54
4.1. Rakouský regionalismus.....	54

4.2.	Relevantní subjekty na celostátní úrovni.....	57
4.3.	Relevantní subjekty na zemské úrovni	58
4.4.	Institucionální aspekty výskytu	60
4.5.	Autonomistická dimenze	62
4.6.	Socioekonomická dimenze	63
4.7.	Dimenze evropské integrace	64
4.8.	Etnické minority v Rakousku	65
4.9.	Typologizace a stranické systémy	67
5.	ŠVÝCARSKO JAKO MODEL <i>SUI GENERIS</i>	70
5.1.	Švýcarský regionalismus	70
5.2.	Stranický systém a politické strany.....	73
5.3.	Relevantní subjekty na celostátní úrovni.....	75
5.4.	Relevantní subjekty na kantonální úrovni	76
5.5.	Institucionální aspekty výskytu	79
5.6.	Liga Ticino jako regionální strana	80
5.7.	Typologizace a stranické systémy.....	81
6.	ZÁVĚR.....	83
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	89
	INTERNETOVÉ ZDROJE	95
	RESUMÉ	97
	PŘÍLOHY.....	98

Seznam zkratk

BGB	Rolnická, živnostenská a měšťanská strana
BP	Strana Bavorska
BZÖ	Svaz pro budoucnost Rakouska
CDU	Křesťansko-demokratická unie Německa
CSP	Křesťansko-sociální strana
CSU	Křesťansko-sociální unie
CVP	Křesťansko-demokratická lidová strana
DKP	Německá komunistická strana
DP	Německá strana
DPS¹	Demokratická strana Švýcarska
EDU	Konfедераční demokratická unie
EFA	Evropská svobodná aliance
EL	Enotna Lista
EVP	Evangelická lidová strana
FDP	Svobodná demokratická strana
FDPS	Svobodomyšlná demokratická strana Švýcarska
FPÖ	Svobodná strana Rakouska
FPS	Svobodná strana Švýcarska
FRANK	Tým Franka Stronacha
FRITZ	Bürgerforum Tirol – Liste Fritz
GB/BHE	Všenněmecký blok/Spolek vyhnanců a zbavených práv
GLP	Zelená liberální strana Švýcarska
GPS	Švýcarská strana zelených
KCVP	Konzervativní křesťansko-sociální lidová strana
KPÖ	Komunistická strana Rakouska
LB	Liste Burgenland
LdT	Liga Ticino
LdU	Zemský kruh nezávislých
LIF	Liberální fórum
LPS	Liberální strana Švýcarska
MCR	Mouvement Citoyens Romand

¹ Vzhledem tomu, že Německá strana a švýcarská Demokratická strana mají shodnou zkratku, připojili jsme za účelem přehlednosti textu za zkratku švýcarské strany „S“. Stejně tak jsme učinili v případě německé Svobodné demokratické strany a švýcarské Svobodomyšlné demokratické strany.

MSJ	Jurské separatistické hnutí
NA	Národní akce
NEOS	Nové Rakousko a Liberální fórum
NPD	Národně-demokratická strana Německa
ÖVP	Rakouská lidová strana
PdA	Strana práce Švýcarska
PDS	Strana demokratického socialismu
POCH	Progresivní organizace Švýcarska
RJ	Jurské shromáždění
SD	Švýcarští demokraté
SED	Sjednocená socialistická strana Německa
SLS	Srbská lidová strana
SOL	Solidarita
SP	Sociálně-demokratická strana Švýcarska
SPD	Sociálně-demokratická strana Německa
SPÖ	Sociálně-demokratická strana Rakouska
SSV	Jihošlesvický spolek
SSW	Jihošlesvický svaz voličů
SVP	Švýcarská lidová strana
VdU	Svaz nezávislých
VIG	Vigilance
VT	Vorwärts Tirol
WASG	Volební alternativa práce a sociální spravedlnosti
WAV	Unie ekonomické obnovy

Seznam tabulek, grafů a příloh

Tabulky

Č. 1	Koncept <i>cleavages</i>	14
Č. 2	Typologie regionálních stran v autonomistické dimenzi.....	22
Č. 3	Spolková rada SRN	32
Č. 4	Volební výsledky CSU do Spolkového sněmu	35
Č. 5	Volební výsledky CSU do zemského sněmu.....	35
Č. 6	Volební výsledky PDS do Spolkového sněmu	36
Č. 7	Volební výsledky PDS v západním a východním Německu	38
Č. 8	Volební výsledky SSW do zemského sněmu	40
Č. 9	Volební výsledky BP do zemského sněmu	41
Č. 10	Spolková rada Rakouska	56
Č. 11	Volební výsledky LdT do Národní rady.....	76
Č. 12	Volební výsledky LdT do kantonálního parlamentu	77
Č. 13	Volební výsledky VIG do kantonálního parlamentu	78

Grafy

Č. 1	Autonomisticko-socioekonomická dimenze Německo	52
Č. 2	Autonomisticko-evropská dimenze Německo	53
Č. 3	Autonomisticko-socioekonomická dimenze Rakousko	69
Č. 4	Autonomisticko-evropská dimenze Rakousko	69
Č. 5	Autonomisticko-socioekonomická dimenze.....	86
Č. 6	Autonomisticko-evropská dimenze	87

Přílohy

Č. 1	Přehled výsledků voleb do Spolkového sněmu (mandáty)	98
Č. 2	Národnostní menšiny v Německu.....	99
Č. 3	Přehled výsledků voleb do rakouské Národní rady (mandáty)	100
Č. 4	Federální struktura Rakouska.....	101
Č. 5	Přehled výsledků voleb do švýcarské Národní rady (mandáty).....	102
Č. 6	Kantonální struktura Švýcarska.....	103
Č. 7	Schéma vzniku horních parlamentních komor	104
Č. 8	Souhrnná mapa zkoumaných politických stran	105

1. Úvod

Problematika regionálních a etnických stran se stala v průběhu 90. let velmi diskutovaným tématem na poli politologie. I přes postupující evropský integrační proces se po celé Evropě (pokud pomineme specifický postkomunistický region) začínají objevovat politické strany, jejichž těžištěm programu je obhajoba regionální či etnické identity. I v éře globalizace tedy existuje vitální skupina aktivistů, kteří sdílí globální ideje, ovšem zůstává zakořeněna ve své lokální komunitě a na vše nahlíží jejím prismalem. Tyto skupiny můžeme označit jako „*rooted cosmopolitans*“ a současné regionální strany je možno do této skupiny zařadit (Falkenhagen, 2009: 389).

Existence regionálních či etnických stran je velmi závislá na charakteru systému a identitě. V případě monolitního charakteru systému s jednou překlenující identitou je vznik tohoto typu stran prakticky nemožný a i v případě existence regionálních stranických systémů by tyto systémy s největší pravděpodobností byly jen kopii celostátní soustavy. Existence regionálních stran předpokládá složený charakter systému s rozrůzněným politickým prostorem a diverzifikovanými stranicko-politickými scénami (Barša & Strmiska, 1999: 208-209).

Tato odlišnost identity pak může být založena na různých faktorech. Při výzkumu 9 západoevropských zemí ve 20 z 22 regionů, ve kterých působily regionální strany, existovala jazyková odlišnost. Z dalších 52 regionů však mělo hned 32 regionů odlišný jazyk, avšak regionální strany se zde nevyskytovaly. Nelze tedy říci, že jazyková odlišnost je tím zásadním faktorem pro existenci regionálních stran. Spíše se jedná o kombinaci jazykových, kulturních a politicko-ekonomických faktorů (Jolly, 2010: 6-7).

Ve svojí práci se zaměříme právě na tuto problematiku v jednom ze segmentů západní Evropy. Konkrétně se bude jednat o politické systémy německy mluvících zemí Německa, Rakouska a Švýcarska, které vedle společného jazyka spojuje i federativní forma uspořádání státu, která by jako jeden z pokročilých stupňů politické decentralizace měla na první pohled existenci zmiňovaného typu stran nahrávat. O zařazení Německa a Rakouska mezi německy mluvící země jistě není pochyb. U Švýcarska může být situace komplikovanější, ale většinou jsou tyto země vnímány jako celek a především ve všech třech případech se jedná o federace. Často se do této

skupiny řadí i Lichtenštejnsko. To jsme však v naší práci opomenuli, jelikož vzhledem k velikosti země je bezpředmětné se tímto státem v souvislosti s výzkumem regionálních a etnických stran zabývat.

Skupina regionálních a etnických stran je považována za velmi různorodou a heterogenní skupinu, která je prakticky slučitelná s jakoukoliv ideologickou orientací. Cílem práce bude za použití komparativní metody v programové rovině identifikovat, zda ve sledovaném regionu německy mluvících zemí můžeme sledovat jednotný trend ideologického profilování těchto stran, nebo se potvrdí výše uvedená hypotéza o ideologické rozrůzněnosti této skupiny, kdy dané strany vyplňují názorově prázdný prostor ve stranickém systému. Zaměříme se i na to, do jaké míry se tyto strany věnují i socioekonomickým problémům, či zda se případně jedná o *single-issue party*, které se vedle svého regionálního či etnického zaměření dále nijak ideologicky neprofilují. Ve druhé institucionální rovině se pokusíme identifikovat faktory, které ovlivňují vznik těchto stran (volební systém apod.) a za pomoci komparace opět zjistit, zda můžeme mezi jednotlivými zeměmi zkoumaného prostoru pozorovat rozdíly, či naopak podobnosti.

Vzhledem k výše zmíněnému cíli jsme si pak stanovili základní teze, které budeme potvrzovat a které budou zároveň představovat základní osnovu komparační části textu:

- Vzhledem k federalistickému uspořádání všech třech zkoumaných zemí se v systémech Německa, Rakouska a Švýcarska setkáváme s regionálními či etnickými stranami, jejichž požadavky nejsou radikální a dle Dandoyovy typologie se řadí především mezi protekcionistické strany (viz kap. 2, str. 21).
- V programech těchto stran hraje prim regionální problematika a centralisticko-regionální kontinuum, avšak zkoumané strany se neřadí mezi *single-issue*, ale pro maximalizaci svých volebních zisků se věnují i socioekonomickým tématům. V jejich socioekonomickém zaměření však nelze identifikovat výrazné podobnosti.
- Regionální strany se ze své podstaty ve svých programech věnují problematice evropské integrace. Vzhledem k členství Německa a Rakouska a nečlenství Švýcarska předpokládáme, že zaměření německých a rakouských stran je spíše proevropské, zaměření švýcarských regionálních stran spíše protievropské.

Co se týče metodologie, analytickou část práce vždy rozdělíme do dvou sekcí. V první se zaměříme na institucionální aspekty. Především pak, zda je výskyt těchto stran podpořen specifickým volebním systémem či jinými institucionálními faktory. Budeme analyzovat volební zisky, činnost a sílu těchto stran jak na regionální, tak případně na celostátní úrovni, pokud bude mít strana ambice na ni působit. V komparativní části se pokusíme zjistit, zda ve výše uvedených charakteristikách můžeme spatřovat u zemí vybraného prostoru určité podobnosti, či se i v tomto regionu potvrdí hypotéza o velké heterogenitě stranické rodiny regionálních a etnických stran. Ve druhé se budeme věnovat programům vybraných stran. Postupně se zaměříme na všechny tři hlavní dimenze programů regionálních stran tak, jak je stanovil Gomez-Reino. Konkrétně se budeme věnovat zařazení těchto stran na centralisticko-regionální kontinuum dle radikálnosti jejich požadavků, následně se budeme věnovat tomu, do jaké míry a jakým způsobem se strany budou věnovat socioekonomickým problémům a nakonec se zaměříme na postoj těchto stran vůči evropské integraci.

Práce bude rozdělena do pěti hlavních kapitol. První kapitola bude představovat teoretické zázemí pro celý text. Postupně se budeme věnovat teorii cleavages Steina Rokkana a Martina Lipseta. Jedno ze čtyř hlavních *cleavages*, které stanovili a na jejichž základě vznikají, je cleavage centrum x periferie, které může sloužit jako odrazový můstek pro výzkum regionálních a etnických stran. Následně se pak budeme věnovat definicím a operacionalizaci pojmů, jako regionální, etnická, regionalistická či etno-regionální strana. Zásadní částí pak bude typologizace těchto stran na základě ideologie, především pak rozlišení tří zásadních dimenzí jejich programů – autonomistické dimenze, socioekonomické dimenze a dimenze evropské integrace. Na závěr pak připojíme ještě základní konfigurace a modely stranických systémů s přítomností regionálních stran.

Vzhledem k tomu, že regionální a etnické strany neexistují ve vakuu a dochází k interakcím s dalšími aktéry stranických systémů, považujeme zařazení této krátké části o modelech stranických systémů za přínosnou. Především v komparativní části bude zajímavé, zda strany tohoto typu se na jednotlivých úrovních chovají podobně, či volí odlišné strategie za účelem zisku podílu na výkonu politické moci.

Druhá, třetí a čtvrtá část budou představovat konkrétní případové studie systémů Německa, Rakouska a Švýcarska. Věnovat se budeme časovému úseku po druhé

světové válce, která především v systému Německa, méně již Rakouska, představovala zásadní diskontinuitní moment ve vývoji politického systému. Úvod každé kapitoly bude věnován historickému exkurzu ve vývoji regionalismu a stranických systémů daných zemí, na základě kterých budou vybrány relevantní regionální, etnické či etno-regionální strany, kterým se budeme věnovat ve druhé části kapitol. Ty pak budou postupně věnovány institucionálnímu nastavení systémů a vlivu tohoto nastavení na činnost těchto stran. Následně pak budeme analyzovat programy těchto stran ve třech hlavních již výše zmiňovaných dimenzích.

Zdrojovou základnu teoretické kapitoly budou tvořit především práce Lievena De Wintera, Régise Dandoye a z českého prostředí Miroslava Mareše a v neposlední řadě Maxmiliána Strmisky, který se problematice regionálních stran hojně věnuje. V empirických kapitolách pak budou publikace a články věnující se německému, rakouskému a švýcarskému politickému systému a regionalismu doplněny o programy konkrétních regionálních politických stran, které budou vybrány ke zkoumání. Práce bude vhodně doplněna o tabulky, grafy a obrazovou, především pak mapovou přílohu.

Přínosem práce je zajisté zaměření se na západoevropský region, který byl z hlediska prací, věnujících se regionálním či etnickým stranám, do současné doby opomíjen. V západoevropském regionu se studie tohoto typu zaměřují především na problematiku Beneluxu, Španělska či Velké Británie. Na druhou stranu německy mluvící země jsou federacemi, tudíž se zde utváří prostor, na kterém by mohly strany tohoto typu participovat. Na první pohled však ve stranických systémech těchto zemí takové strany nenalezneme. Tento text by mimo jiné měl ukázat, že i v Německu, Rakousku a Švýcarsku se s regionálními a etnickými stranami setkáme, a zároveň by měl ukázat, proč federalismus v tomto případě nevede k rozrůznění stranických systémů a aktivnější činnosti stran tohoto typu.

2. Koncept regionálních a etnických stran

Úvodní kapitola práce představuje základní exkurz do problematiky výzkumu regionálních a etnických politických stran. Věnovat se budeme teorii *cleavages* Steina Rokkana a Martina Lipseta, jejichž *cleavage* centrum x periferie představuje odrazový můstek pro výzkum těchto specifických stran. Dále pak představíme základní definice a typologizace jak regionálních stran, tak regionálních stranických systémů, které budou následně představovat základ pro analýzu stranických systémů a regionálních stran v Německu, Rakousku a Švýcarsku.

2.1. Rokkan a Lipset – *cleavage* „centrum x periferie“

Jako hlavní výzkumné otázky Rokkanova a Lipsetova textu z roku 1967 uvádějí sami autoři způsob, jakým vznikají *cleavages* ve společnosti, které se objevují dříve, či jak se vzájemně ovlivňují a posilují, dále pak identifikování podmínek pro vznik stabilních stranických systémů a taktéž chování a charakteristika mas v těchto systémech, které skupiny mobilizuje jaká strana a z jakého důvodu (Lipset & Rokkan, 1967: 1-2).

Autoři dochází k závěru, že na sociální úrovni existují štěpení (*cleavages*). Tato *cleavages* vznikají konfliktem, nebo konflikt produkují a na jejich základě se vytvářejí společenské segmenty, které si svoje kolektivní odlišnosti uvědomují a mají zájem své odlišné zájmy prosazovat v politické činnosti, což završí institucionalizací v podobě politických stran (Klíma, 1998: 67-69).

V předchozím odstavci se poprvé setkáváme s klíčovým pojmem celé teorie – *cleavage*. Rokkan sám ve svých textech nikdy neformuloval žádnou jasnou definici. Nabízel by se český ekvivalent „konflikt“, avšak je třeba poznamenat, že by tento závěr byl příliš zobecňující. Konflikty jsou vyvolávány celou řadou vztahů ve společenské struktuře, ovšem jen některé jsou schopny polarizovat celý systém. Pod pojmem *cleavage* tedy rozumíme pouze ten konflikt, který je silně a dlouhodobě zakořeněný ve společenské struktuře a má sílu celou společnost polarizovat a zároveň je institucionálně vyjádřen (Flora, 1999: 34).

Rokkan s Lipsetem na základě výše uvedených předpokladů identifikují ve svém výzkumu západoevropských demokracií čtyři hlavní *cleavages*. Ta vznikla na základě dvou kritických bodů dějin ve dvou dimenzích – teritoriální a funkční. V teritoriální

dimenzi se jedná vždy o spor o územní uspořádání politické kontroly, ve funkční dimenzi o fungování systému v čase (Novák, 1997: 40-41).

Pod kritickými body dějin rozumíme buď krátkou revoluci či válku, nebo dlouhotrvající strukturální změny ve společnosti. Rokkan s Lipsetem ve své práci uvádí dva zásadní kritické body dějiny, kterými byly v 19. století národní revoluce, jež přinesla v teritoriální dimenzi cleavage centrum x periferie a ve funkční dimenzi církev x stát. Národní revoluce pak vyústila v revoluci průmyslovou, která přinesla v teritoriální dimenzi cleavage město x venkov a ve funkční dimenzi zaměstnanci x zaměstnavatelé (Flora, 1999: 37-39).

Tabulka č. 1: Koncept *cleavages*

NÁRODNÍ REVOLUCE		PRŮMYSLOVÁ REVOLUCE	
<i>dimenze</i>		<i>dimenze</i>	
<i>funkční</i>	<i>teritoriální</i>	<i>funkční</i>	<i>teritoriální</i>
církev	centrum	zaměstnanci	město
x	x	x	x
stát	periferie	zaměstnavatelé	venkov

Zdroj: Novák, 1997: 40.

Vznik *cleavage* centrum x periferie, které je pro následující text zásadní, souvisí s formováním moderních národních státních celků a jejich následné rozšiřování moci. Vznikne tedy spor mezi dominantním centrem a jazykově, etnicky či jinak ohroženou periferií. Periferie se na svoji obranu mobilizuje a usiluje o svoji autonomii, či nezávislost. Následky tohoto sporu pak mohou mít podobu rozbití státního celku, nebo absorpce této menšiny na periferii (Klíma, 1998: 70-84).

Podmínkami vzniku tohoto *cleavage* je existence jasně ohraničené a kulturně a ekonomicky silné menšiny na periferii, a naopak jen slabý vliv státního centra. Toto území je jen minimálně ekonomicky závislé na politické metropoli a případné odtržení a naplnění jeho zájmů toto území nijak existenčně neohrožuje. Z toho je tedy jasně patrné, že samotná fragmentace společnosti nestačí k utvoření *cleavage* centrum x periferie. Je třeba etnického uvědomění této společenské skupiny a jejich vůle k politické akci a naplnění svých požadavků (Kopeček, 2002).

Na základě tohoto cleavage vznikají na jedné straně centralistické politické strany, obhajující zájmy politického centra, a na straně druhé autonomistické strany na etnické,

regionální, či jiné bázi, které se pak ještě dále na základě rozsahu svých požadavků mohou umístit na škálu od autonomistických až po separatistické strany (Novák, 1997: 41).

Určitou revizi si koncept konfliktních linií vyžádal v 60. letech 20. století, kdy se v západoevropských stranických systémech začínají objevovat formace nových typů a zaměření. Ronald Inglehart ve svých pracích v 70. a 80. letech hovoří o přechodu od materialistických k postmaterialistickým hodnotám. Úroveň sociálního zabezpečení v západní Evropě v té době dosáhla dostačující úrovně a začala být chápána jako samozřejmost. Dochází tak i ke změně hodnotového systému a politických preferencí od socioekonomických otázek k novým tématům souvisejícím s osobním sebevyjádřením a individuální kvalitou života. Tento trend dle Ingleharta vedl i k proměně stranické identifikace a politických preferencí lidí a otevřel tak prostor pro vznik nových stran věnujícím se např. problematice environmentalismu či feminismu (Hloušek, 2002: 403). Širší prostor se tak otevřel i pro regionální a etnické strany, o kterých pojednává tento text.

2.2. Pojem regionální, regionalistické a etnické strany

Problematika regionálních stran vzbuzuje větší zájem ve společensko-vědním prostředí od 60. let 20. století. V 90. letech pak můžeme identifikovat výzkum regionálních stran jako specifické odvětví zkoumání politických stran a stranických systémů. Do této doby vznikaly na dané téma především monografické práce bez komparačních ambicí. Vzestupem řady regionálních či etnických stran právě v 90. letech (př. Itálie) se této problematice v prostředí sociálních věd dostává větší pozornosti především z toho důvodu, že se dané subjekty jen velmi těžko zařazovaly do existujících typologií (Strmiska, 1998: 50).

Důležitým objektem výzkumu se stávají též proto, že ať již v současnosti, či v nedávné historii se regionální či etnické strany vyskytovaly ve všech západoevropských státech (pokud pomineme malé státy jako Malta či Lucembursko). V řadě z nich dokonce byly relevantními aktéry z hlediska volebních výsledků a z nich vyplývajícího koaličního či vyděračského potenciálu (Türsan, 1998: 10).

Regionální strany jsou v různých textech označovány rozličnými pojmy (autonomistické, decentralistické, etno-politické...) a zároveň neexistuje shoda na

jednotné definici těchto subjektů. Proto je velmi důležité důsledně operacionalizovat pojmy, které budeme v následujícím textu používat.

Jak jsme již zmínili, definice regionálních subjektů je poměrně obtížná a dá se říci, že každý autor, který se problematice věnuje, si vymezuje definici vlastní. Například Donald Horowitz vymezuje regionální strany jako subjekty, pohybující se mezi politickou stranou a zájmovou skupinou, které jsou podporovány určitou etnickou skupinou a zároveň slouží jejich zájmům. Ferdinand Müller-Rommel zase spíše než na etnický faktor klade důraz na teritorialitu a vidí tyto subjekty jako strany prosazující zájmy geograficky koncentrované menšiny (Pečinka, 2009: 13-16). Dandoy ve své definici dimenzi komunity a teritoriální dimenzi spojuje² a regionální strany definuje jako subjekty hájící zájmy geograficky koncentrované periferní minority, která požaduje uznání své kulturní identity. Jinými slovy regionální strana je etnicky založené teritoriální hnutí usilující o reorganizaci vztahů se státem (Dandoy, 2010: 198). Stejně jako Müller-Rommel pomíjí etnický aspekt i Derek Urwin, který jako základ definice uvádí teritoriální identitu. S poměrně vágními a velmi širokými definicemi pak přichází Hix a Lord, kteří definují regionální strany jako směsici lingvistických, sub-státně nacionalistických, etnických, autonomistických, separatistických a iredentistických skupin (Mareš, 2002), či Türsan, který je vymezuje jako představitele etno-regionální mobilizace, tzv. „*ethnic entrepreneurs*“ (Türsan, 1998: 15). Někteří pak ze svých definic vylučují určité typy stran. Do skupiny regionálních stran tak často nezařazují nacionalistické, fašistické strany a strany otevřeně vystupující proti imigrantům, či např. strany, pro které není regionální problematika prvotním bodem zájmu a i přes svůj regionální charakter se primárně zaměřují na socioekonomické problémy (Dandoy, 2010: 198).

Pro potřeby naší práce si pro vymezení regionálních stran vypůjčíme definici českého politologa Maxmiliána Strmisky, který se této problematice velmi obsáhle věnuje a jeho definice zároveň představuje kompromis mezi výše uvedenými. Strmiska regionální strany definuje jako formace s regionálně ohraničenou voličskou základnou a mobilizačními zdroji, reprezentující sub-státní, regionální společenství zájmů, které své funkce vykonávají v regionálně definovaném operačním prostoru, což je odlišuje od

² Připouští však, že regionalismus může být čistě ekonomický či politický. Etnický faktor tedy nemusí být vždy nutně přítomný.

celostátně působících stran (Strmiska, 2004b: 128). Pro výběr případů pro komparační část práce pro nás tedy budou zásadní tři body:

- 1) Regionálně ohraničená voličská základna.
- 2) Reprezentace partikulárních regionálních zájmů a jasná regionální identita.
- 3) Působení v regionálně definovaném operačním prostoru.³

Ještě před tím, než se budeme věnovat klasifikaci této poměrně rozmanité skupiny subjektů, je třeba si ujasnit, v jakém kontextu budeme používat pojmy regionální, etnická, etno-regionální a regionalistická strana. Řada autorů, jako např. Klaus von Beyme, mezi tyto pojmy klade rovnítko a nijak je nerozlišuje. Pro potřeby této práce však mezi těmito pojmy budeme rozlišovat, jelikož ne každá etnická strana musí být regionální a naopak (Strmiska, 1998: 48).

Za regionální stranu budeme považovat subjekt, jehož voličská základna je geograficky ohraničená a strana zároveň obhájí zájmy daného regionu. Zásadní je v tomto případě teritoriální dimenze. Od regionálních pak budeme důsledně odlišovat i strany regionalistické. Zde se jedná o strany, jejichž cílem je určitá teritoriálně-politická reorganizace státu a které pouze zaujímají pozici na škále integrace-separace. Z toho tedy vyplývá, že se nemusí nutně jednat o stranu regionální, ale dané cíle si mohou klást i strany s celostátní působností (Strmiska, 2004a: 9-12).

O něco komplikovanější situace je u stran etnických, u kterých se setkáváme s poměrně nejasným ohraničením s etnickými zájmovými skupinami. Zajímavostí je, že většina typologií zájmových a nátlakových skupin etnicky definované skupiny nezohledňuje⁴. Základ problému můžeme nalézt u obecné definice těchto pojmů. Funkce zájmových skupin a politických stran jsou prakticky stejné, a proto se od sebe odlišují především mírou institucionalizace a snahou participovat na výkonu moci. Etnické strany však ze své podstaty bývají minoritními subjekty, které se nikdy nestanou reprezentantem většiny, tudíž se potýkají s omezenou legitimací a neplnohodnotným postavením v systému. Z těchto důvodů je tedy jejich praktická činnost shodná

³ Tento bod může být zpochybněn v případě, kdy v daném státě neexistuje regionální systém a samospráva, a straně tak chybí úroveň, na které může participovat a je nucena participovat na celostátní úrovni. Státy, na které je zaměřen tento text, jsou však federacemi, tudíž se s tímto případem nemůžeme setkat.

⁴ Odkazy na nátlakové skupiny založené na etnickém základě nalezneme především v textech, věnujících se problematice domorodého obyvatelstva v kontextu vývoje USA a Austrálie.

s činností zájmových skupin (Fiala & Strmiska, 2002). Pro potřeby naší práce budeme pod pojmem etnická strana rozumět subjekt, jehož voličská podpora a obhajoba zájmů je postavena na etnické bázi, tj. dimenzi komunity. Skupina se tak nebude definovat na teritoriálním základě jako v případě regionálních stran, ale na základě dalších faktorů, které formují určité etnické vědomí a etnickou identitu, jako je jazyk, náboženství, kultura či národnost. Tato strana tak bude hájit zájmy nikoliv všech obyvatel teritoriálně vymezeného regionu, ale pouze určitého segmentu. Pro strany, které kombinují jak teritoriální, tak etnickou dimenzi, budeme používat označení etno-regionální a je nutno podotknout, že se jedná o valnou většinu stran spadajících do této skupiny v kontextu Evropy.

Vedle stran nacionalistických, fašistických a stran zaměřených proti minoritám a stran, které regionální problematiku staví až za témata socioekonomická, je třeba ze skupiny regionálních stran vyčlenit regionální pobočky celostátních stran, které sice mají regionálně ohraničenou voličskou základnu a mohou zdůrazňovat regionální témata, avšak hlavním odlišením těchto poboček od regionálních stran je fakt, že nemohou nezávisle vstupovat do všech úrovní volebních arén, konkrétně do úrovně celostátní (Strmiska, 2003c: 9-12).

Definice regionálních politických stran se samozřejmě potýká i s celou řadou dalších problémů. Diskuze panuje nad tím, zda za regionální strany považovat subjekty, které se snaží profilovat jako celostátní, avšak vinou volebních neúspěchů působí pouze regionálně, či existuje diskuze nad tím, zda za regionální strany považovat i formace, které nereprezentují minoritní skupinu, ale naopak centrum (Strmiska, 2003b). Obecně lze říci, že evropské regionální strany tvoří velmi heterogenní uskupení ať z hlediska genetického, či programového. V následující podkapitole se pokusíme nabídnout základní klasifikace a typologie na základě odlišných faktorů, které v souvislosti s výzkumem regionálních stran vznikly.

2.3. Klasifikace regionálních stran

Hlavním cílem klasifikací regionálních stran je porozumění a roztřídění této na první pohled velmi rozmanité skupiny stran. Takovýchto klasifikací existuje celá řada založená na rozličných indikátorech, jako je ideologie, geografické lokalizace, volební úspěchy, praktická činnost, dopad na stranický systém a formování vlád či na základě vzniku těchto stran.

Dle Brancatiho existence regionálního *cleavage* neznamená automatickou existenci regionálních subjektů, avšak zásadním faktorem pro vznik těchto stran je politická decentralizace, pod kterou rozumí proces dělení autority na více vládních úrovní, kdy každá z těchto úrovní je demokraticky volena a má nezávislé rozhodovací pravomoci v jedné, či více oblastí. V případě, že by takto vzniklé politické regiony neměly vlastní rozhodovací pravomoci a pouze administrovaly (př. Francie), je pravděpodobnost vzniku regionálních stran mnohem nižší, jelikož pokud vzniklá regionální úroveň tyto autonomní pravomoci nemá, chybí motivace jak pro vznik těchto stran, tak pro voliče, kteří by tyto strany mohli volit (Brancati, 2008: 137-139).

Heterogenní skupinu tvoří regionální strany, i co se týče způsobu jejich vzniku. Při snaze konceptualizace těchto subjektů na základě procesu utváření tak Strmiska vymezil hned 6 základních způsobů a typů:

- 1) Strany, které vznikly jako čistě regionální, ať již autonomistické, nebo na obranu daného regionu.
- 2) Strany, které se vyvinuly z neúspěšné celostátní strany, která následně přesunula svoji činnost pouze do určitého regionu.
- 3) Strany, které vznikly emancipací regionální pobočky celostátní strany. V tomto případě pak Strmiska vymezuje další podtypy, podle toho, zda se emancipují všechny regionální pobočky dané strany, nebo jen jediná a zda daná strana nadále existuje, či zaniká.
- 4) Strany, které vznikly emancipací pobočky multiregionální strany⁵. Zde pak vymezuje stejné podtypy jako u třetího případu.
- 5) Strany vzniklé transformací sub-regionálních nebo lokálních stran.
- 6) Regionální strany, nebo spíše kvazi-regionální strany, které svůj regionální charakter získaly až později v důsledku územních změn státu – připojení k jiné oblasti, sjednocení, rozdělení apod. (Strmiska, 2003a).

Dle geografické lokalizace pak můžeme rozlišovat strany, které obhajují zájmy centra, či naopak periferie. Na základě politické akce pak odlišujeme strany pacifistické (nebo také demokratické) a násilné. Dle volebních úspěchů pak identifikujeme hegemonické, velké, střední a malé regionální strany. V tomto kontextu je však třeba poznamenat, že

⁵ Strana, která působí ve více regionech, nikoliv však celostátně.

je vždy potřeba uvést, v jaké úrovni stranu zařazujeme, tj. v úrovni lokální, regionální či celostátní (Dandoy, 2010: 201).

Zajímavou typologií je též Newmanovo vymezení čtyř ideálních typů regionálních stran na základě volební strategie. Newman identifikuje strany neokonzervativní, založené na obraně specifického náboženství, kultury či jazyka, strany beztřídní inkluzivní, mobilizující všechny socioekonomické vrstvy obyvatelstva regionu v socioekonomické opozici vůči centru, strany selektivní protektivní bránící specifický region v úpadku a strany selektivní rozvojové, které naopak prosazují zájmy rozvíjejícího se regionu (Dandoy, 2010: 202). Nejčastěji se však setkáme s klasifikacemi na základě ideologie, kterým se budeme podrobněji věnovat v následující podkapitole a které budou představovat základ pro komparativní část práce.

2.4. Ideologie regionálních stran

Mezi nejčastější body, se kterými se v programech regionálních stran setkáváme, jsou obrana současného statusu, zrovnoprávnění regionu, autonomie, secesionismus či iredentismus. U etnických stran pak zachování existence, odstranění diskriminace, autonomie, separatismus či zisk dominance. U etno-regionálních stran se pochopitelně setkáme se směsicí těchto pojmů (Mareš, 2006:19-20).

Regionální strany vedle svého regionálního zaměření často dodatečně přijímají určitou ideologii, stejně jako jiné strany mohou přijmout regionální orientaci a jsou tak slučitelné s jakoukoliv ideologickou orientací. Na základě ideologického profilu a strategické orientace se pokusil regionální strany rozdělit na pro-systémové a anti-systémové Francisco Latamendía (Strmiska, 2002a).

Diskuze nad tím, zda regionální a etnické strany tvoří nějakou ucelenou stranickou rodinu tak, jak jsou rodiny politických stran klasicky vnímány, je velmi intenzivní. Již ze samotných výše zmíněných definic vyplývá, že žádná z nich nepředpokládá, co se týče programů, druhovou stejnost, tj. že by mezi regionálním zaměřením a ideově-programovým zaměřením existovala nějaká spojitost. Je pravdou, že celá řada regionálních stran lze bez obtíží zařadit do stávajících stranických rodin, avšak existence druhé skupiny stran, které lze do stávajících rodin zařadit jen těžko, vytvořila poptávku po vzniku nové stranické rodiny (Strmiska, 2003b: 15-18).

Pohledy na užitečnost této nové rodiny se často liší. Strmiska (Strmiska, 2003b: 17) tvrdí, že vytvoření takto sporné nové stranické rodiny pro heterogenní uskupení regionálních stran není řešením. Naopak Klaus von Beyme či Dandoy tvrdí, že i přes značnou heterogenitu lze vyzorovat určité společné ideologické znaky těchto stran, tudíž má smysl hovořit o stranické rodině (Dandoy & Sandri, 2007).

Právě z předpokladu určité koherence této skupiny bude vycházet i naše komparace. Gomez-Reino ve svém výzkumu z roku 2006 identifikuje 4 hlavní dimenze programů regionálních stran. Jedná se o dimenze autonomie (či samosprávy), socioekonomickou dimenzi⁶, dimenze evropské integrace a postmateriální dimenze. Vzhledem k tomu, jak sám autor upozorňuje, poslední postmateriální dimenzi se zatím nepodařilo dostatečně empiricky potvrdit jako společnou pro regionální a etnické strany, budeme v naší práci programy stran komparovat pouze v prvních třech dimenzích (Dandoy & Sandri, 2007).

2.4.2. Dimenze autonomie a samosprávy

Dimenze požadavku určité samosprávy a autonomie je v kontextu regionálních stran jednoznačně tou nejdůležitější. V programu vždy požadují nějakou reorganizaci státních struktur směrem k větší autonomii a samosprávě. Zaujímají tak pozici na škále s protekcionismem jako extrémním bodem na jedné straně a secesionismem na straně druhé. V praxi pak nabírají řadu podob od násilné činnosti inklinující k teroristickým organizacím po reálné politické strany usilující o participaci na výkonu politické moci. Regionální strany tak mohou být obojím, jak trojským koněm vytvářejícím konflikt, tak prostředníkem, vytvářejícím pouta mezi státem a menšinovým regionem či komunitou (Türsan, 1998: 12-14).

Klasickou typologii v této dimenzi publikoval De Winter, který podle radikálnosti rozdělil tyto strany na protekcionistické, bránící určitou specifčnost regionu či komunity, autonomistické, usilující o určitý stupeň autonomie, nacionálně-federalistické, jejichž cílem je federalizace státu, a separatistické, které ještě dále dělí na nezávislostní a iredentistické podle toho, zda je jejich konečným cílem nový samostatný státní útvar, anebo připojení k jinému, již existujícímu státu (De Winter, 1998: 240).

⁶ Autor tuto dimenzi označuje jako dimenzi pravolevé škály. Vzhledem k problematickému vymezení a následné řazení stran na tuto škálu budeme nadále v textu tuto dimenzi označovat jako socioekonomickou a budeme se především věnovat tomu, do jaké míry se tyto strany věnují socioekonomické problematice.

Na De Winterovu typologii navazuje Dandoy, který ji nadále rozpracovává a právě jeho typologie bude odrazovým můstkem pro naši komparaci v autonomistické dimenzi. Dandoy vymezuje tři hlavní kategorie regionálních stran, ke kterým ještě dle radikálnosti přiřazuje další subkategorie. Vše je přehledně shrnuto v následující tabulce:

Tabulka č. 2: Typologie regionálních stran v autonomistické dimenzi

	Kategorie	Subkategorie	Požadavky
<i>Slabé požadavky</i>	Protekcionalistické strany	Konzervativní	Uznání, ochrana
		Participační	Přístup, participace
<i>Střední požadavky</i>	Decentralistické strany	Autonomistické	Autorita, moc pro jeden region
		Federalistické	Federalizace celého státu
		Konfederalistické	Konfederalistické uspořádání
<i>Radikální požadavky</i>	Secesionistické strany	Nezávislostní	Nezávislost
		Iredentistické	Nezávislost zahrnující i teritoria z ostatních regionů
		Rattachistické	Připojení k sousednímu státu

Zdroj: vlastní zpracování dle Dandoy, 2010: 206.

První skupina protekcionalistických stran se vyznačuje především tím, že nijak nezpochybňuje stávající řád. Tyto strany se omezují pouze na ochranu svých kulturních a politických práv. V této kategorii ještě Dandoy vymezuje konzervativní strany, které především bojují za zachování svého *statusu quo*, tj. bojují proti diskriminaci, bojují za oficiální uznání svého jazyka, vytvoření specifických kulturních institucí apod. Participační strany jsou naopak více proaktivní a usilují o vylepšení své pozice. Požadují kvóty pro minority, změny ve volebním systému, veto ve specifických případech legislativy atd. (Dandoy, 2010: 207-208).

Decentralistické strany již zpochybňují rozdělení moci mezi centrem a regiony. Spor se většinou týká otázek hranic, institucí, regionální reprezentace v centru, samosprávy apod. Autonomistické strany pak směřují tyto požadavky jen ke svému konkrétnímu regionu. Nijak se nevztahují na ostatní regiony v rámci státu. Většinou se jedná o požadavky rozličných privilegií a větší autonomie, typické pro historické regiony se

specifickou identitou. Federalistické strany pak požadavky reorganizace vztahů centra a regionů neomezují pouze na svůj region, ale požadují celostátní reformu, federalizaci. Konfederalistické strany pak jdou v rámci této kategorie nejdál. Jejich požadavkem je postoupení veškeré suverenity regionům, které pak sami rozhodnou, které pravomoci poskytnou na centrální úroveň (Dandoy, 2010: 208-210).

Nejradikálnější secesionistické strany pak požadují odtržení od stávajícího státu a vytvoření nového uspořádání. Požadavky těchto stran jsou pochopitelně závislé na jasně vymezeném teritoriu a případném mezinárodním uznání. Dle výsledného stavu pak Dandoy vymezuje strany nezávislostní, iredentistické a *rattachistické*. Nezávislostní strany pochopitelně požadují odtržení a vytvoření nového plně nezávislého státu. Zařadit mezi ně můžeme i strany požadující nezávislost i dalších regionů, avšak v rámci stejného státu (př. koncept Velkého Katalánska). Iredentistické strany pak vznikají především na základě jazykových minorit, které jsou roztrženy na území více států. Jejich požadavkem je nový nezávislý stát, který však nevznikne jen na základě daného regionu, ale anektuje i regiony sousedních států, které jim na základě historie, či jazyka „patří“ (př. Baskický stát). *Rattachistické* strany si pak přejí odtržení od stávajícího státu a připojení k jinému již existujícímu státu. S těmito případy se setkáme především u malých příhraničních menšin (př. valonské tendence připojení k Francii). Hlavním odlišujícím prvkem od předchozích dvou typů je skutečnost, že jejich cílem není nezávislost (Dandoy, 2010: 210-214).

Reakce ostatních stran na existenci regionální strany mohou být různé. Jednou z možností je přijmout tuto stranu do vládních kabinetů, nebo se ji pokusit marginalizovat a přejmout její agendu, tj. z ostatních stran se v reakci na regionální stranu stanou strany regionalistické. Otázkou samozřejmě je i to, jak se strany zachovají, když je jejich požadavků dosaženo. V zásadě zde můžeme identifikovat tři možnosti. Buďto se strana nadále radikalizuje, nebo se transformuje ve vládní stranu, která bude vzniklý stav konzervovat, anebo se strana otevře novým tématům, s čímž souvisí i následující dimenze (Dandoy & Sandri, 2007).

2.4.3. Socioekonomická dimenze

Co se týká socioekonomické dimenze, probíhá diskuze, zda se tento typ stran na tuto škálu dá vůbec zařadit. Autoři jako Müller-Rommel, Keating či Sartori tvrdí, že

regionální strany působí vně a socioekonomické problematice se ve svých programech vůbec nevěnují. Označují je tak za malé detašované strany (Strmiska, 1998: 35).

Naopak autoři jako Delwit či Seiler zastávají ten názor, že umístění regionálních stran na socioekonomickou škálu možné je. Tyto formace totiž často mísí regionální problematiku s klasickými ideologiemi. Vzhledem k jejich velké rozrůzněnosti však analýzou socioekonomických částí programů získáme velmi roztříštěný obraz, kdy se tyto strany věnují rozličným tématům a dají se označit za pravicové i levicové s podporou ze všech společenských vrstev (Dandoy, 2010: 203-204).

Nejdále jdou v tomto ohledu De Winter a Gomez-Reino, kteří nejenže tvrdí, že regionální strany na socioekonomickou škálu zařadit jdou, ale dokonce jsou toho názoru, že můžeme pozorovat určité společné rysy. Tvrdí, že většina regionálních stran působí ve středu nebo levém středu stranického spektra. Naopak pokud se objeví méně častá pravicová regionální strana, má mnohem větší pravděpodobnost, že bude zahrnuta do vlády. Zároveň však upozorňují, že jen těžko tyto strany můžeme zařazovat do kategorií dlouhodobě nebo dokonce natrvalo, jelikož jsou charakteristické tím, že se neustále vyvíjí a proměňují v závislosti na prostředí, ve kterém právě působí (Dandoy, 2010: 203).

V tomto kontextu je třeba zmínit, že se setkáme i s názory, že regionální strany samy sebe snaží profilovat jako *single-issue* především z důvodu čitelnosti pro voliče a větších volebních zisků. Na druhé straně pak stojí názor, že regionální strany se naopak pro své volební zisky snaží obsáhnout co nejvíce témat⁷ a profilují se tak jako *catch-all* strany, tak jak je ve své práci vymezil Otto Kirchheimer (Dandoy & Sandri, 2007).

2.4.4. Dimenze evropské integrace

V kontextu evropské integrace se setkáme jak s názory, že integrace je limitem pro rozvoj sub-státní úrovně, tak s názory, že naopak evropská integrace přináší pro regionální strany pozitivní příležitosti. Je pravdou, že pro řadu těchto stran se Evropská unie stala důležitou politickou arénou. EU masivně investuje do regionálních politik a rozvoje a z hlediska konceptu Evropy regionů, principu subsidiarity a institucí jako

⁷ Pro větší volební zisky musí buď své působení rozšířit do více regionů (což je pro ně nepřípustné), nebo zahrnout do svých programů více témat.

Výbor regionů se EU stává spojencem regionálních stran proti národním státům jako instituce s multikulturním prostředím bez dominantní identity (De Winter, 2001: 4-9).

Na druhé straně pochopitelně stojí odpůrci, kteří EU vidí jako hrozbu lokální autonomie. Především zdůrazňují skutečnost, že se jedná o organizaci, jejíž hlavní rozhodovací procedury stále fungují dle mezivládního principu. V rámci EU pak hrozí výraznější imigrace, která by mohla narušit kulturní homogenitu a specifika regionu (Jolly, 2007: 110).

Samotné volby do Evropského parlamentu jsou pro regionální strany poměrně přitažlivé. Jedná se o volby druhého řádu s menší volební účastí, kdy je pro tento typ stran mnohem snazší mobilizovat voliče. Zároveň jsou tyto volby příležitostí vyjádřit nesouhlas s vládní politikou, na které regionální strany povětšinou neparticipují a zároveň kampaň do těchto voleb není tak masivní a je levnější, tudíž si ji tyto strany mohou dovolit. Do voleb pak již mohou jít z výše uvedených důvodů buď s pozitivním postojem vůči EU, anebo s negativním postojem jako protestní strana proti stávajícímu establishmentu (De Winter, 2001: 14).

Na půdě Evropského parlamentu též existuje politická strana Evropská svobodná aliance (EFA), která regionální, etnické a etno-regionální strany zastřešuje. Vznikla v roce 1981 v Bruselu z lobbistického uskupení Kancelář nereprezentovaných evropských národů. Strana klade důraz na evropský regionalismus a jazykovou pluralitu. Zároveň se distancovala extremistických regionálních stran. Členy EFA jsou většinou bezvýznamné strany a vzhledem ke slabému zastoupení v EP musela EFA vytvořit společnou skupinu se zelenými stranami. Paradoxem je, že některé silné regionální strany jako Křesťansko-sociální unie Bavorska, Švédská lidová strana, Jihtyrolská lidová strana či Maďarská demokratická koalice, se staly raději členy jiných evropských politických stran (Mareš, 2006: 20-21).

2.5. Regionální stranické systémy a soustavy

Regionální politické strany pochopitelně neexistují ve vakuu a dochází k interakci s dalšími politickými formacemi. Proto je jistě namístě se zde alespoň ve stručnosti věnovat základnímu nastavení stranických systémů a soustav, ve kterých regionální politické strany působí.

Obecně lze říci, že regionální strana teoreticky může existovat i bez regionálního stranického systému, ale ve většině případů regionálních stran existuje i regionální institucionální zázemí. V regionálním stranickém systému pochopitelně mohou působit, a většinou též působí, i strany neregionálního charakteru, ovšem abychom mohli systém nazývat regionálním, je existence regionální strany nezbytná. V opačném případě by se jednalo pouze o subsystém celostátního stranického systému. V tomto ohledu bude potřeba i v následujícím textu důsledně odlišovat zkoumané úrovně fungování těchto stran. Regionální strany mohou být pouze jednoúrovňové a působit pouze na úrovni regionálního systému, ale setkáme se i s případy, kdy působí na více úrovních. Mimo regionální tedy operují i na úrovni celostátní. Teoreticky je možná i varianta jednoúrovňové regionální strany operující pouze na celostátní úrovni, ale tento případ je velmi netypický a mohl by se vyskytovat snad pouze v systému, který neumožňuje existenci institucionalizované regionální sféry (Strmiska, 2005: 14-15).

Na celostátní úrovni většinou regionální strany nepatří mezi velké či střední strany co do rozsahu voličské základny, a pokud se celostátní prosadí, mají vzhledem ke svému specifickému programu omezený koaliční potenciál. Obecně disponují spíše vyděračským potenciálem, kdy dovedeno do extrému jsou někdy chápány jako antisystémové strany a považovány za hrozbu celistvosti státu. Tato označení však bývají využívána centralistickými stranami ve snaze tyto formace diskreditovat. Na regionální úrovni je samozřejmě situace jiná a regionální strany zde často mohou působit jako strany s většinovým posláním a mají i perspektivu stát se stranami vládnoucími. (Strmiska, 1998: 46).

Co se týče obecné konfigurace stranických systémů můžeme v kontextu regionálních stran rozlišit čtyři základní situace. Buď v celostátním i regionálním stranickém systému působí pouze celostátní strany. V tomto případě, jak jsme již zmínili, hovoříme o subsystému a nikoliv o regionálním stranickém systému. Druhou možností je, že v celostátním i regionálním systému působí pouze regionální strany a jejich aliance. Tato možnost tedy nepředpokládá existenci plnohodnotného celostátního stranického systému a celostátních stran. V případě, že se nejedná o konsociační model, je šance na fungování takového systému minimální. Třetím možným modelem je existence výhradně celostátních stran na celostátní úrovni a regionálních stran na regionální úrovni. Zde se jedná o poměrně neobvyklou možnost, která předpokládá úplnou oddělenost regionálních systémů a celostátního stranického systému. Poslední možná

konfigurace je tou nejčastější, tj. situace, kdy v celostátním systému i regionálních systémech fungují současně celostátní i regionální strany (Strmiska, 2003c).

V kontextu pozice a síly regionálních stran v celostátním stranickém systému vznikla diskuze, zda decentralizace pozici regionálních stran posiluje, nebo naopak oslabuje. Michael Hechter je toho názoru, že decentralizace regionální strany oslabuje, jelikož dochází k naplňování jejich požadavků. Strana se pochopitelně může radikalizovat, ale ne do nekonečna. Politická podpora těchto stran tak klesá (Jolly, 2010: 11-13).

V opozici stojí Brancati, který naopak tvrdí, že politická decentralizace sílu regionálních stran v národní legislativě posiluje. Sílu regionálních stran na celostátní úrovni můžeme identifikovat podle tří faktorů – podle procenta počtu regionálních stran v systému, podle procenta zisku hlasů těchto stran a podle procenta zisku mandátů. Zásadním faktorem je pochopitelně velikost a počet mandátů, které se v daném regionu rozdělují. Bez regionálního zázemí by regionální strany kandidovaly jen v jedněch celostátních volbách, což by je stálo poměrně hodně finančních prostředků s nejistým výsledkem. Sílu regionálních stran pak mohou posilovat i další institucionální aspekty, jako např. proporční volební systém, parlamentní forma vlády, fiskální decentralizace nebo možnost přímo vysílat regionální zástupce do národních legislativ (př. horní parlamentní komory v Německu a Rakousku). Setkáme se pochopitelně i s institucionálními překážkami, bránícími posilování regionálních stran. Jedná se např. o nutnost kandidovat v určitém počtu regionů pro možnost získat celostátní mandáty⁸. Jako příklad toho, jak decentralizace posiluje regionální strany, můžeme uvést Španělsko, v rámci kterého před regionalizací existovaly silné regionální strany jen v Katalánsku a Baskicku. Po regionalizaci se však tyto strany začaly objevovat i v dalších regionálních stranických systémech, a to i v těch, ve kterých nalezneme jen minimum specifík odlišujících je od centra (Brancati, 2008: 158-159).

S první typologizací regionálních stranických systémů přišel již v 80. letech Klaus von Beyme. Ten vymezil čtyři základní typy. Prvním z nich je diferenciovaný regionální stranický systém (př. Katalánsko), druhým typem je stranický systém s hegemonií jedné regionální či etnické strany (př. Horní Adiže), třetí možnou konfigurací je stranický systém s dominancí celostátních stran, které soutěží s jednou či více regionálními

⁸ S takovými omezeními se setkáme např. v Mexiku, Turecku či Indonésii. V Indonésii je dokonce nutno kandidovat ve všech 9 provinciích a zároveň v rámci každé provincie kandidovat alespoň v polovině distriktů.

stranami. Poslední variantou je pak systém, ve kterém jsou regionální strany málo organizované a neprosazují se, ale region se díky svým specifickým přesto vyznačuje odlišným volebním chováním od zbytku státu (př. Alsasko, Bretaň). První dva typy stranických systémů se pak vyznačují vysokou mírou institucionalizace regionálních stran, poslední dva typy pak nízkou mírou institucionalizace (Barša & Strmiska, 1999: 210).

Na základě této typologie von Beymeho a Sartoriho typologie stranických systémů pak Strmiska rozpracovává svou vlastní a poměrně detailní typologii, ve které vymezuje následující typy a podtypy:

- A. Regionální stranický systém dvou stran
 - a. Systém jedné regionální a jedné celostátní strany
 - b. Systém dvou regionálních stran
- B. Regionální umírněný multipartismus
 - a. S jednou regionální stranou
 - i. Systém střídání jednobarevných vlád bez formování koalic (celostátních i regionálních)
 - ii. Systém střídání vládních stran s formováním koalic⁹
 - iii. Systém formování velkých koalic¹⁰
 - b. S více regionálními stranami
 - i. Systém střídání jednobarevných vlád bez formování koalic (celostátních i regionálních)
 - ii. Systém střídání vládních stran s formováním koalic
 - iii. Systém formování velkých koalic
- C. Regionální polarizovaný multipartismus
 - a. S jednou regionální stranou
 - i. Hlavní zdroj polarizace se nachází v pravolevém kontinuu
 - ii. Hlavním zdrojem polarizace je regionální strana
 - iii. Kombinace obojího
 - b. S více regionálními stranami
 - i. Hlavní zdroj polarizace se nachází v pravolevém kontinuu

⁹ Formování koalic homogenních (tvoří pouze celostátní strany), nebo smíšených (koalice s regionální stranou)

¹⁰ Opět buď homogenních, nebo smíšených.

- ii. Hlavním zdrojem polarizace je centralisticko-regionalistické kontinuum
 - iii. Kombinace obojího
- D. Regionální systém dominantní strany
 - a. S jednou regionální stranou
 - i. Dominantní regionální strana
 - ii. Dominantní celostátní strana
 - b. S více regionálními stranami
 - i. Dominantní regionální strana
 - ii. Dominantní celostátní strana (Strmiska, 2005: 20-24).

Tato kapitola by měla představovat základní vhled do problematiky regionálních a etnických politických stran a poskytnout pojmové zázemí pro následující empirické kapitoly, ve kterých se budeme pokoušet výše uvedené koncepty aplikovat na stranické systémy německy mluvících zemí Německa, Rakouska a Švýcarska a následně provést komparaci a získat tak odpověď na výše uvedené výzkumné otázky.

3. Německo – regionální strany v unitární federaci

Následující kapitola bude věnována první případové studii, která se bude zabývat systémem Německa. V úvodní části ve stručnosti představíme německý regionalismus, tj. historický vývoj, strukturu federace a politické regiony – země, se kterými budeme pracovat. Dále pak na základě analýzy volebních výsledků na celostátní i zemské úrovni identifikujeme regionální či etnické politické strany a dále, tak jak jsme avizovali v úvodu, se budeme věnovat institucionálním aspektům jejich výskytu a analýze jejich programů ve třech základních rovinách – autonomistické, socioekonomické a rovině evropské integrace. V závěru kapitoly nabídneme také krátkou zmínku o dalších subjektech regionálního či etnického charakteru, které v německém systému působí, avšak vzhledem k jejich velmi malé míře organizovanosti či chabým volebním výsledkům se nedají a nikdy nedali v námi pozorovaném časovém úseku označit za relevantní na celostátní ani zemské úrovni.

3.1. Německý regionalismus

Současné federální uspořádání Německa není dáno etnicky či nábožensky, ale primárně historickým vývojem. Kořeny regionalismu můžeme na území Německa pozorovat v poměrně vzdálené historii. Německo na historických mapách představovalo směsici království, knížectví, vévodství a hrabství s velmi slabou centrální mocí Svaté říše římské a národa německého. Ta sdružovala více než 300 států a státek a představovala unikátní entitu, jen těžko srovnatelnou s jinými politickými celky. Po Napoleonově tažení pak zůstává na území Německa 39 státních útvarů, z nichž 22 v roce 1867 formuje Severoněmecký spolek, který pak v roce 1871 tvoří základ Německého císařství, které spojuje 25 států s poměrně velkou mírou samostatnosti. Toto období je též označováno za tzv. „hegemoniální federalismus“ pro velkou nevyváženost, kdy 17 států tvoří jen 1 % území a 10 % obyvatelstva, zatímco největší ze států, Prusko, je vůči ostatním neúměrně velké rozlohou i počtem obyvatel. Počet zemí je pak za Výmarské republiky postupně redukován na 17. S příchodem nacistického režimu je pak centralizace završena v podobě centralisticko-totalitního režimu (Gunlicks, 2003: 7-32).

Po 2. světové válce vznikají na německém území dva státy – západní Spolková republika Německo (SRN) a východní Německá demokratická republika (NDR).

Federální struktura je kompletně nově vytvořena, nerespektující jen historické členění, ale též geografické sféry vlivu a politické zájmy velmocí. V SRN vznikly pouze tři ryze historické spolkové země. Jednalo se o Bavorsko a bývalá hanzovní města Hamburk a Brémy. Ve východní NDR též vznikla federální struktura tak, jak ji známe dnes, s historickými útvary, jako Sasko či Durynsko, všem v roce 1952 je v NDR aplikováno centralistické zřízení a regionální identita je potlačena. O „umělém“ vzniku federálních jednotek svědčí i řada spojovníků v jejich názvech¹¹. Poslední zásadní změnu pak představovalo připojení Sárska k SRN v roce 1957 (Schubert & Wagner, 1997: 70-72).

Diskuze o regionálních změnách probíhala v 2. polovině 20. století. Za účelem změn a spojení zemí do funkčních celků vznikla např. v 50. letech tzv. Lutherova komise či v 70. letech tzv. Ernstova komise. Z důvodu postoje zemí se však tyto snahy nikdy nepodařilo převést do praxe, především však z politických důvodů, nikoliv pro existenci silných regionálních identit. Zatím posledním pokusem o teritoriální reformu federace, který pro svůj neúspěch další snahy utlumil, byla neúspěšná referenda o spojení Berlína a Braniborska v jeden celek. Zajímavostí je, že z dnešních 16 spolkových zemí jich pouze 5 existovalo v roce 1933, z čehož dvě jsou pouze města (Schubert & Wagner, 1997: 74-76).

Co se týče fungování federaci, prošlo Německo tzv. *Föderalismusreform I.*, která upravuje vztah zemí a spolku po roce 2006. Jednalo se o první stupeň zamýšlené reformy, jejímž hlavním cílem bylo poskytnout zemím větší prostor pro vlastní zákonodárství, výměnou za snížení počtu zákonů, u kterých byl vyžadován souhlas Spolkové rady. Pro druhý stupeň reformy upravující finanční vztah spolku a zemí vznikla speciální komise v roce 2007, ale na konkrétní kroky se stále čeká (Jeřábek & Marešová, 2010: 111-117).

Federální uspořádání země je zakotveno ve druhé hlavě, článku 20 Základního zákona.¹² Obecně můžeme říci, že rozdělení kompetencí mezi spolek a země se řídí dle zásady reziduální pravomoci, tj. pokud v ústavě není řečeno, kdo danou pravomocí disponuje, tak tato pravomoc patří zemím. Takto je zajištěna ochrana před automatickým přesunem kompetencí na centrum. Kompetence můžeme rozdělit na

¹¹ Bádensko-Württembersko, Meklenbursko-Přední Pomořansko, Porýní-Falc, Sasko-Anhaltsko, Severní Porýní-Vestfálsko, Šlesvicko-Holštýnsko.

¹² „Německá republika je demokratický a sociální spolkový stát“ (Základní zákon, 23. 5. 1949, ve znění pozdějších předpisů).

výlučné, které si ponechává spolek a patří sem např. problematika zahraniční politiky, obrany, měny, jaderné energetiky apod., a konkurující. V těchto případech mohou v dané oblasti země vydávat zákony, pokud tak již neučinil spolek. Tato zásada je zakotvena ve článku 31 Základního zákona.¹³ Reforma federalismu z roku 2006 pak v této oblasti přinesla výjimku, kdy se touto zásadou země nemusí řídit a mohou se odchýlit např. v oblastech životního prostředí a vodního hospodářství (Jeřábek & Marešová, 2010: 121-123).

Nástroj reprezentace zemí na centrální úrovni má představovat Spolková rada. Je tvořena zástupci zemských vlád, tudíž se jedná o tzv. exekutivní federalismus. Jednotliví členové zemské delegace mají imperativní mandát, tudíž hlasují jednotně podle rozhodnutí vlády dané země. Tento fakt, že zástupci jsou vysíláni a nikoliv voleni, vzbuzuje diskuzi, zda Spolková rada je druhou parlamentní komorou, či externím tělesem participujícím na legislativním procesu a zastupujícím zájmy jednotlivých zemí. Počet zástupců, které jednotlivá země vysílá, je určen počtem obyvatel a je shrnut v tabulce níže (Hartmann, 2004: 75-80).

Tabulka č. 3: Spolková rada SRN

Bádensko-Württembersko	6	Sasko	4
Bavorsko	6	Sasko-Anhaltsko	4
Dolní Sasko	6	Šlesvicko-Holštýnsko	4
Severní Porýní-Vestfálsko	6	Durynsko	4
Hesensko	5	Brémy	3
Berlín	4	Hamburk	3
Braniborsko	4	Meklenbursko-Přední Pomořansko	3
Porýní-Falc	4	Sársko	3

Zdroj: Hartmann, 2004: 79.

Svým vlastním politickým systémem se zemskou ústavou, vládou a legislativním tělesem disponuje každá z 16 zemí. Zemské parlamenty, které jsou pro naši práci podstatné, jsou ve všech zemích od roku 1998, kdy byl zrušen bavorský senát, jednokomorové s počty poslanců od 51 (Sársko) po 231 (Severní Porýní-Vestfálsko). Kromě Hamburku a Brém, kde je volební perioda čtyřletá, jsou volené na pět let. Téměř všude též, pouze s drobnými odchylkami a detaily, volba probíhá podle systému personalizované poměrné volby. Volby probíhají v odlišných termínech než volby

¹³ „Spolkové právo ruší zemské právo“ (Základní zákon, 23. 5. 1949, ve znění pozdějších předpisů).

celostátní, což je často kritizováno, jelikož se odlišné volební výsledky promítají na centrální úroveň na půdě Spolkové rady a často plodí konflikt. Pro regionální politické strany je však tato neshoda mezi datem celostátních a zemských voleb výhodná, jelikož tak na zemské úrovni mohou získávat hlasy voličů, kteří nejsou spokojeni s politikou na celostátní úrovni (Hartmann, 2004: 75-80).

3.2. Relevantní subjekty na celostátní úrovni

Při obnově německého stranického systému po 2. světové válce docházelo ke třem hlavním variantám. Buď docházelo k obnově stran působících již v období Výmarské republiky (SPD, komunisté), zakládání nových stran s odkazem na meziválečnou tradici (FDP), či zakládání zcela nových stran, ovšem s personální návazností na období Výmaru (CDU). Tyto strany zároveň vytvořily základ nového stranického systému. V sovětské okupační části došlo ke spojení komunistů a SPD ve Sjednocenou socialistickou stranu Německa (SED), která následně působila jako vládnoucí strana v NDR až do konce 80. let (Jeřábek & Borovcová, 2010: 162-164).

V západním Německu postupně počet stran v systému díky zavedení 5% klauzule nejdříve na zemské a následně v roce 1953 i na celostátní úrovni klesl z 11 v roce 1949 na tři v roce 1961. Od tohoto roku fungoval systém jako systém 2,5 strany s dvěma velkými stranami (CDU-CSU a SPD) a jednou pantovou stranou (FDP). Ke změně ve dvoublokový systém dochází v roce 1983, kdy do systému vstupují Zelení. Po znovusjednocení Německa na počátku 90. let pak do systému vstupuje další subjekt, PDS, který se postupně transformuje do levicového subjektu, Die Linke (Jeřábek & Borovcová, 2010: 164-166). Zatím poslední směnou ve stranickém systému bylo vypnutí FDP ze spolkového sněmu po volbách 2013.¹⁴

Prvním ze subjektů dle naší definice regionálního charakteru je CSU, působící na území spolkové země Bavorsko. Strana vznikla v roce 1945 v Mnichově, původní název Bavorská křesťanská sociální unie byl nakonec především kvůli antiregionalistickému tlaku USA zamítnut. Jedná se o stranu křesťansko-konzervativní, jejíž působnost je omezena na Bavorsko. Programově klade strana důraz na rodinu, posilování sociálního státu, rovnocenné životní podmínky a podporu federalismu. Od CDU se liší právě především výraznou podporou federalismu a sociálních politik. Tradičními voliči jsou

¹⁴ Kompletní výsledky voleb do Spolkového sněmu po 2. světové válce viz příloha č. 1.

katolíci, strana též vydává vlastní regionální noviny (*Bayernkurier*) a provozuje výzkumný institut *Hanns-Seidel-Stiftung*. Nejvýraznější osobností strany byl Franz Josef Strauss, přezdívaný „král Bavorska“, který byl od roku 1948 generálním tajemníkem CSU, v letech 1956-1962 federálním ministrem obrany, 1961-1988 předsedou CSU, 1983-1984 předsedou Spolkové rady a 1978-1988 ministerským předsedou Bavorska. CSU od svých počátků nechtěla být pouze regionální provinční stranou, ale rozvíjela duální politiku (Hepburn & Hough, 2012: 82-86).

Nad zařazením CSU do skupiny regionálních stran se vede poměrně intenzivní diskuze, a to především z důvodu výrazné a úspěšné participace CSU na úrovni federální politiky. Dle naší definice do skupiny regionálních stran jednoznačně patří. Na základě dohody s CDU z konce 40. let, která stanovila teritoriální působnost obou subjektů, strana splňuje první a třetí stanovené kritérium, tj. má regionálně ohraničenou voličskou základnu a působí v regionálně definovaném operačním prostoru – Bavorsku. Participace na celostátní úrovni v tomto případě není překážkou. Co se týče kritéria reprezentace regionálních zájmů a jasné regionální identity, to můžeme označit také za naplněné. Strana klade velký důraz na specifičnost bavorského regionu. V programu se setkáme se zmínkou o lásce k bavorské vlasti a lidu, zachování identity a jedinečnosti bavorské kultury či hrdost na tisíciletou historii bavorské státnosti (CSU, 2007).

Jedná se o region rurální a především katolický. Zároveň se strana výrazně hlásí k proměně Bavorska ze zemědělské na moderní průmyslovou oblast a Bavorsku je též věnována značná část programu strany. Na webových stránkách v sekci politika je bod Bavorsko na prvním místě pod heslem „pro dobrou budoucnost Bavorska“. V neposlední řadě jasným symbolem regionální identity je i znak strany – bavorské symboly lev a modrý diamant.¹⁵

Stranu jsme označili za regionální a nikoliv za etno-regionální, tj. pro stranu je dle našeho názoru určující teritoriální dimenze, etnická dimenze není natolik přítomna, aby se strana dala označit za etno-regionální. Regionální identita CSU je silná, nikoliv však dominantní. V Bavorsku se setkáme s tzv. duální identitou, přičemž ta bavorská předchází té německé a spojení mezi nimi je pozitivní. Dokonce pouze 5 % obyvatel označuje sebe sama za Bavora a nikoliv Němce (Falkenhagen, 2009: 399-401). Uvědomujeme si, že tento závěr je poměrně sporný, ale i s ohledem na to, že

¹⁵ *Bayern*, <http://www.csu.de/politik/themen-werte/bayern/>, 28. 3. 2014.

v samotném programu CSU se prakticky výhradně setkáme s body vztahujícími se na Bavorsko, nikoliv Bavorsy, považujeme CSU za stranu regionální, nikoliv etno-regionální.

Tabulka č. 4: Volební výsledky CSU do spolkového sněmu

1949	1953	1957	1961	1965	1969	1972	1976	1980
5,8 %	8,8 %	10,5 %	9,6 %	9,6 %	9,5 %	9,7 %	10,6 %	10,3 %
24	52	55	50	49	49	48	53	52
1983	1987	1990	1994	1998	2002	2005	2009	2013
10,6 %	9,8 %	7,1 %	7,3 %	6,7 %	9,0 %	7,4 %	6,5 %	7,4 %
53	49	51	50	47	58	46	45	56

Zdroj: Parties and Elections in Europe, <http://www.parties-and-elections.eu/>, 26. 2. 2014.

Z výsledků voleb je patrné, že se na celostátní úrovni jednoznačně jedná o stranu relevantní. Poslanci CSU nechyběli v žádném spolkovém sněmu od roku 1949. Mimo rok 1949, kdy byl jejich výsledek nejslabší, se jejich počet konstantně pohybuje kolem padesátky. Díky dohodě s CDU, která vznikla v letech 1947-1949, participuje CSU na federální úrovni jako součást CDU ve spojení CDU-CSU. Tato dohoda straně ponechala autonomii – vlastní program, kongres, členskou základnu, organizační strukturu či poslaneckou frakci, ovšem strany se dohodly, že nebudou soupeřit na svých teritoriích – CSU se soustředí na území Bavorska, CDU na zbytek SRN (Hepburn, 2010: 526-527). Díky tomuto spojení strana participovala na federálních vládách v letech 1949-1969, 1982-1998 a od roku 2005 až do současné doby.

Tabulka č. 5: Volební výsledky CSU do zemského sněmu

1946	1950	1954	1958	1962	1966	1970	1974	1978
52,3 %	27,9 %	38,3 %	46,3 %	47,9 %	48,6 %	56,7 %	62,5 %	59,8 %
104	64	83	101	108	110	124	132	129
1982	1986	1990	1994	1998	2003	2008	2013	
58,7 %	56,6 %	54,9 %	52,8 %	52,9%	60,7 %	43,4 %	47,7 %	
133	128	127	120	123	124	92	101	

Zdroj: Parties and Elections in Europe, <http://www.parties-and-elections.eu/>, 26. 2. 2014.

O relevantnosti CSU na zemské úrovni nemůže být pochyb. Strana by se díky svým volebním výsledkům dala označit za predominantní a je základní formující silou bavorského stranického systému (viz tabulka č. 5). Vzhledem k jejím úspěchům se snaží regionální tematiku a bavorská specifika do svého programu zahrnout i hlavní

konkurenti SPD a FDP, ale většinou neúspěšně. Neochvějnou pozici CSU v bavorském systému dokládá i její účast na zemských vládách. Od roku 1945 chyběla CSU v zemské vládě pouze jedinkrát v letech 1954-1957. V letech 1966-2008 a od roku 2013 do současnosti vytvořila CSU jednobarevnou vládu.

Pokud bychom chtěli identifikovat další stranu relevantní na celostátní úrovni, která by mohla mít regionální charakter, musíme se zaměřit na region bývalé NDR. Po 2. světové válce se až do sjednocení Německa etablovala ve stranickém systému jako vládní strana SED. Tuto stranu však nemůžeme chápat jako regionální, protože jak bylo zmíněno v první kapitole, strany nedemokratického charakteru jsou z definice regionálních stran vyňaty. Proto je třeba se zaměřit až na následnickou stranu, která se v německém stranickém systému objevila po sjednocení Německa – PDS.

SED již v procesu přípravy sjednocení mění v prosinci 1989 jméno na SED/PDS, v únoru 1990 pak zůstává jen název PDS. Strana se ideologicky i institucionálně rozešla se SED, ovšem dle některých autorů se rozešla spíše pouze se jménem strany (Olsen, 2002). Vzhledem ke svým celostátním ambicím a chabým výsledkům v západní části Německa, které budeme rozebírat níže, kandiduje PDS v roce 2005 společně s uskupením WASG pod názvem Die Linkspartei.PDS. WASG představovalo uskupení bývalých členů SPD pod vedením Oskara Lafontaine, které stranu opustilo z důvodů nesouhlasu s politikou SPD v souvislosti s reformním balíčkem Agenda 2010. V roce 2007 pak dochází k úplnému sloučení těchto subjektů ve stranu Die Linke, čímž PDS formálně zaniká. V důsledku tohoto sloučení došlo k oslabení pozice SPD na východě a zároveň i na západě země. Především díky přičlenění WASG je totiž nyní nové uskupení Die Linke schopno dosahovat dobrých volebních výsledků i v zemích bývalé SRN (Niedermayer, 2012a).

Tabulka č. 6: Volební výsledky PDS do spolkového sněmu

1983	1987	1990	1994	1998	2002	2005	2009	2013
---	---	2,4 %	4,4 %	5,1 %	4,0 %	---	---	---
---	---	17	30	36	2	---	---	---

Zdroj: Parties and Elections in Europe, <http://www.parties-and-elections.eu/>, 26. 2. 2014.

Problémem strany byl neustálý úbytek členů. V říjnu 1989 měla tehdy ještě SED 2,3 milionu členů. V srpnu 1990 již PDS měla 280 882 registrovaných členů, v roce 2000 už jen 83 475 (Olsen, 2002). I přesto se strana dokázala na celostátní úrovni prosazovat

a obsazovat až 36 mandátů, což bylo maximum strany v roce 1998. Propad ve volbách v roce 2002 však vedl k již zmiňované transformaci a praktickému zániku PDS. Ve federální vládě PDS neměla nikdy žádné zastoupení. O něco úspěšnější byla na zemské úrovni, kde v letech 2002-2006 vládla v koalici s SPD v Berlíně a v letech 1998-2006 taktéž v koalici s SPD v Meklenbursku-Předním Pomořansku.

V regionu východního Německa PDS dosahovala několikanásobně vyšších výsledků, než v západních spolkových zemích. Způsobeno to bylo hned několika faktory. Prvním z nich byla organizační a materiální slabost strany na západě (nedostatek členů, nízká profesionalita a nedostatek kandidátů na lokální úrovni). Dále se strana poměrně výrazně profilovala ideologicky, což vedlo k tomu, že byla na západě stále spojována s komunismem a chápána jako přímý následovník SED. Byla tedy vnímána jako cizí produkt, který svou antikapitalistickou politikou našel podporu téměř výhradně ve východní části země (Olsen, 2007: 206-207).

Prvním problematickým bodem v klasifikaci této strany jako strany regionální je možnost považovat území bývalé NDR za region. Společenské a kulturní rozdíly mezi bývalými zeměmi NDR a SRN jsou patrné i dnes, více jak dvacet let po sjednocení. Dáno to je především velmi odlišným systémem, ve kterém tyto občany několik desítek let žili. Zatímco západní SRN byla demokratickým státem založeným na tržním hospodářství, východní NDR byla naopak nedemokratickým systémem s centrálně plánovaným hospodářstvím. Obtížná tranzice, kdy se musel východ co nejvíce přiblížit západu, pak vyvolala mezi občany bývalé NDR nostalgii. Demokratické zřízení bylo pro východní Němce kulturním šokem a stále častěji jsme se setkávali s tzv. „syndromem ztráty“, kdy východní Němci s nostalgií vzpomínali sice na špatnou, ale svoji minulost. To vše, včetně toho, že řada občanů na východě úplně neodmítla komunismus a zdráhala se přijmout západní identitu, bylo pro západ velkým překvapením (Fedder, 1996).

Dodnes pak můžeme pozorovat tenze a segregaci mezi bývalými zeměmi NDR a SRN. Vazby mezi západem a východem nejsou příliš časté, lidé se spíše než Němci stále identifikují jako západní a východní Němci v důsledku socializace v odlišném prostředí. V jednom z průzkumů z roku 2009 se 42 % západních Němců přihlásilo k tomu, že mezi západem a východem převažují rozdíly, možnost, že převažují podobnosti, zvolilo

pouze 20 % západních Němců. Na východě byl tento rozdíl ještě markantnější. Možnost s rozdíly zvolilo 63 % východních Němců, pro podobnosti bylo pouze 11 % respondentů (Görtemaker, 2009).

V důsledku přechodu od centrálně plánovaného hospodářství k tržnímu hospodářství trápí země bývalé NDR vysoká míra nezaměstnanosti a také velké rozdíly ve výši příjmů. Tyto jevy pak vedou k migraci, kdy nové spolkové země zaznamenávají každoročně úbytek obyvatel. Rozdíly nalezneme i ve výši měsíčních důchodů, ovšem tentokrát v opačném gardu, tj. důchody jsou ve východní části země vyšší, což způsobuje představu o tom, že východní Němci ty západní „vykořisťují“ a přizívují se na nich (Zawilska-Florczuk – Ciechanowicz, 2011: 73-74).

Pokud se podíváme na kritérium regionálně ohraničené základny, musíme konstatovat, že toto kritérium bylo v případě PDS splněno pouze zčásti. Jak je jednoznačně patrné z tabulky uvedené níže, ačkoli strana měla mnohonásobně vyšší výsledky v zemích bývalé NDR, účastnila se volebních bojů ve všech spolkových zemích a získávala zde hlasy, i když by se dalo hovořit o zanedbatelném počtu.

Tabulka č. 7: Volební výsledky PDS v západním a východním Německu

	1990	1994	1998	2002
Západ¹⁶	0,3 %	1,0 %	1,2 %	1,1 %
Východ	11,1 %	19,8 %	21,6 %	16,9 %

Zdroj: Der Bundeswahlleiter, <http://www.bundeswahlleiter.de/>, 26. 2. 2014.

S tímto souvisí i další kritérium působení v regionálně definovaném operačním prostoru. V tomto případě se totiž jak vedení, tak členové strany identifikovali jako příslušníci socialistické celoněmecké strany, které má na levici představovat alternativu Zelených a SPD (Hough, 2000: 136-139). Jde tedy říci, že PDS představovala regionální stranu de facto, přestože byla do této pozice postavena nedobrovolně na základě neúspěchu u západoněmeckých voličů (Hough & Koss, 2009: 582). Dle naší definice je však kritérium působení v regionálně definovaném prostoru nesplněno. Jasným dokladem toho, že PDS nechtěla být regionálním uskupením, je spojení s WASG do formace Die Linke, u které sice rozdělení voličské základny na východ a

¹⁶ Pod pojmem západ jsou rozuměny země bývalé SRN a západní Berlín, pod pojmem východ země bývalé NDR a východní Berlín.

západ přetrvává, ovšem i tak je tato strana schopna na západě, např. v Sársku, získávat poměrně solidní počet hlasů.

Jediné kritérium, které by se dalo označit za splněné, i když opět ne bez problémů, je reprezentace partikulárních regionálních zájmů. Páteří programu PDS totiž bylo artikulování problémů specifických pro východoněmecký region, o kterých jsme se zmínili výše (Hough, 2000: 140-142). Strana operuje s diskriminací východoněmeckého regionu ze strany západní částí, zdůrazňuje problémy, které sjednocení přineslo, především problémy nezaměstnanosti, nižších mezd, odlivu obyvatel. Zároveň klade důraz a využívá fenomén „*ostalgie*“, jakožto nostalgie po minulém uspořádání NDR. Kritérium reprezentace partikulárních zájmů bychom tedy mohli označit za splnění. Problematické už však může být jasná regionální identita, protože východní Němci netvoří žádnou etnickou skupinu a po vzniku nových federálních jednotek po sjednocení PDS fakticky neměla svůj ohraničený politický region, což vedlo za účelem přežití strany v již zmiňované sloučení a faktický zánik.

Ačkoli je tedy PDS některými autory, jako je Hough či Hepburn, za regionální stranu označována, námi stanovené definici neodpovídá a nebudeme se jí tedy obšírně věnovat. Pokud bychom ji chtěli i tak zařadit do naší typologie, jednalo by se vzhledem k tomu, že strana neodmítala nové uspořádání po sjednocení země a hledala cestu, jak být konstruktivně kritická, o stranu protekcionistickou zřejmě spíše participačního charakteru, jejímž základem programu je právě socioekonomická problematika. Co se týče problematiky evropské integrace, jednalo se spíše o stranu proevropskou, ovšem s výrazně skeptickými názory především na problematiku eura a další pokračování integrace (Hough, 2000: 143).

3.3. Relevantní subjekty na zemské úrovni

Na zemské úrovni můžeme po 2. světové válce identifikovat dvě relevantní politické strany, které se sice prosadily v prvních volbách do Spolkového sněmu v roce 1949, které ještě probíhaly bez uzavírací klausule, ale poté z federální úrovně zmizely a zaznamenávaly úspěchy především na zemské úrovni. První představuje SSW ve stranickém systému Šlesvicka-Holštýnska, která v roce 1949 získala ve volbách do Spolkového sněmu jeden mandát a na zemské úrovni se jí s výjimkou let 1954-1962 vždy podařilo získat alespoň mandát. Druhou z nich je BP působící v Bavorsku, která

ve spolkových volbách v roce 1949 získala dokonce 17 mandátů a na zemské úrovni byla relevantním aktérem v letech 1950-1966.

SSW je etno-regionální stranou obhajoby zájmů dánské menšiny a Frísů¹⁷ ve Šlesvicku-Holštýnsku, soustředící se na sociální a kulturní politiku. Její počátky můžeme sledovat v roce 1947, kdy je okupační správou povoleno založení Jihošlesvického spolku (SSV) pod podmínkou, že tato organizace nebude požadovat územní revizi. V roce 1948 pak vzniká SSW jako klasická politická strana a SSV zůstalo organizací omezující se na činnost v oblasti kultury. Důležitým datem je pro SSW rok 1955, kdy byly na základě prohlášení Bonn-Kodaň potvrzeny základní požadavky dánské menšiny na kulturní sebeurčení, došlo k uznání dánského vzdělávacího systému v jižním Šlesvicku a především zrušena 5% uzavírací klausule ve volbách do zemského sněmu (Niedermayer, 2012b).

Tabulka č. 8: Volební výsledky SSW do zemského sněmu

1947	1950	1954	1958	1962	1967	1971	1975	1979
9,3 %	5,5 %	3,5 %	2,8 %	2,3 %	1,9 %	1,4 %	1,4 %	1,4 %
6	4	---	---	1	1	1	1	1
1983	1987	1988	1992	1996	2000	2005	2009	2012
1,3 %	1,5 %	1,7 %	1,9 %	2,5 %	4,1 %	3,6 %	4,3 %	4,6 %
1	1	1	1	2	3	2	4	3

Zdroj: Parties and Elections in Europe, <http://www.parties-and-elections.eu/>, 26. 2. 2014.

SSW sice získala v prvních volbách do Spolkového sněmu díky absenci uzavírací klausule jeden mandát, ale v dalších letech i přes zrušení klausule pro strany menšin na federální úrovni v roce 1953 nedosáhla ani na přirozený práh a od roku 1961 se voleb do Spolkového sněmu neúčastní (Decker & Neu, 2007: 412). V zemském sněmu naopak SSW představuje relevantní subjekt. Přítomna je zde s krátkou přestávkou od prvních voleb v roce 1947. V roce 1954 neuspěla z důvodu nepřekročení 5% klausule. Ta byla totiž ve Šlesvicku-Holštýnsku pro dánskou menšinu zrušena až v roce 1955. Od roku 1962 pak vždy alespoň jeden poslanec SSW v zemském sněmu seděl. Výrazný úspěch pak SSW zaznamenává v roce 2012, kdy společně v koalici s SPD a Zelenými poprvé participuje na zemské vládě.

¹⁷ Mapa teritoriálního rozložení všech německých menšin viz příloha č. 2.

BP je bavorskou regionální stranou, která taktéž v prvních volbách zaznamenala úspěch na federální úrovni, ale od té doby se soustředí především na úroveň zemskou. Strana vznikla v roce 1946 jako tematicky výhradně regionální s úzkým ideově-programovým profilem, vazbou na bavorskou katolickou totožnost s konzervativními a populistickými prvky (Strmiska, 2005: 79).

Tabulka č. 9: Volební výsledky BP do zemského sněmu

1946	1950	1954	1958	1962	1966	1970	1974	1978
---	17,6 %	13,0 %	7,8 %	4,6 %	3,3 %	1,2 %	0,7 %	0,4 %
---	39	28	14	8	---	---	---	---
1982	1986	1990	1994	1998	2003	2008	2013	
0,5 %	0,6 %	0,8 %	1,0 %	0,7 %	0,8 %	1,1 %	2,1 %	
---	---	---	---	---	---	---	---	

Zdroj: Parties and Elections in Europe, <http://www.parties-and-elections.eu/>, 26. 2. 2014.

Strana byla relevantním aktérem v letech 1950-1966, kdy na počátku 50. let byla dokonce třetím nejsilnějším aktérem bavorského stranického systému. V letech 1954-1957 participuje BP překvapivě na jediné bavorské zemské vládě bez účasti CSU. Podruhé a naposledy se BP účastní vlády v letech 1962-1966, tentokrát již společně s CSU. Ve vládě však nevydržela až do konce volebního období, jelikož jediný člen vlády za BP „přeběhl“ k CSU. Od tohoto okamžiku se strana především z důvodu účasti ve vládě v letech 1954-1957 nachází v úpadku. K určité konsolidaci pak dochází na konci 80. let, kdy strana do současnosti kontinuálně posiluje, ovšem k zisku mandátů má stále daleko. (Decker & Neu, 2007: 165-166).

3.4. Institucionální aspekty výskytu

Volby do německého Spolkového sněmu probíhají dle systému personalizovaného poměrného zastoupení. Volič disponuje dvěma hlasy, kdy první odevzdává konkrétnímu kandidátovi v jednomandátových obvodech, druhý pak jedné z kandidátních listin politických stran, které jsou vázané a nelze na nich vyjadřovat své preference. Pro volby platí uzavírací klausule 5 % druhých hlasů, které strana musí získat, aby se mohla

účastnit přerozdělování mandátů.¹⁸ Z této povinnosti jsou od roku 1953 vyjmuty strany reprezentující státem uznávané menšiny¹⁹ (Hartmann, 2004: 95).

Proces přerozdělování mandátů není potřeba pro účel této práce obsáhle vysvětlovat. Důležité je poznamenat, že rozhodujícími hlasy, které určují počet mandátů, které strana získala, jsou ty druhé, tedy hlasy jednotlivým kandidátkám politických stran. Mandáty, které strana získá, jsou pak nejdříve obsazeny kandidáty, kteří byli zvoleni ve většinové volbě a následně zbývající mandáty jsou obsazeny kandidáty ze stranické kandidátky. Je patrné, že může dojít k situaci, kdy strana získá více přímých mandátů z většinové volby, než kolik by jí připadalo dle volby proporční. V této situaci vzniká fenomén tzv. převislých mandátů, kdy straně všechny mandáty z přímé volby zůstávají, tj. bude mít ve sněmu více zástupců, než by jí připadalo dle proporční volby. O počet převislých mandátů se též navýší celkový počet poslanců ve sněmu (Hartmann, 2004: 94-97). V textu operujeme s výsledky proporční volby, jelikož ty, na rozdíl od většinové personalizované volby, skutečně vyjadřují stranické, nikoliv personální preference voličů.

Volební systémy na zemské úrovni prakticky s drobnými odchylkami kopírují ten celostátní. Personalizovaný systém poměrného zastoupení je používán ve všech zemích vyjma Brém a Hamburku, kde je používán poměrný systém s otevřenými kandidátkami. S otevřenými kandidátkami se vyjma těchto měst setkáme ještě v Bavorsku. Systémy se též liší tím, kolika hlasy volič disponuje, v Hamburku deseti, v Brémách pěti, v Bádensku-Württembersku a Sársku jedním. Ve zbytku zemí pak dvěma jako na celostátní úrovni. Ve všech zemích pak platí uzavírací klausule 5 %. Výjimkou je Šlesvicko-Holštýnsko, kde je z této podmínky vyňata SSW, a Braniborsko, kde tuto podmínku nemusí naplnit lužickosrbská menšina. Naopak v Sasku, kde je tato menšina také přítomna, platí klausule bez výjimek.²⁰

Z uvedeného je patrné, že na celostátní úrovni volební systém nepředstavuje pro etno-regionální strany výraznější překážku. Naopak kombinace personalizované a poměrné volby by těmto stranám mohla nahrávat. Jiná je situace u čistě regionálních stran, které

¹⁸ Druhou možností pro možnost účastnit se přerozdělování mandátů je získání alespoň tří přímých mandátů ve většinové volbě.

¹⁹ Mezi státem uznávané menšiny v Německu patří Lužičtí Srbové - cca 60 000, Dánové - cca 50 000, Frísové - cca 12 000) a Romové - cca 70 000 (Bundesministerium des Innern, 2010).

²⁰ Wahlen, Wahlrecht und Wahlsysteme: *Übersicht über die Wahlsysteme bei Landtagswahlen*, <http://www.wahlrecht.de/landtage/index.htm>. 1. 3. 2014.

postrádají etnickou dimenzi, jelikož ty nejsou vyňaty z podmínky 5% klauzule. A vzhledem k tomu, že jednotky federace byly vytvořeny převážně uměle, těžko můžeme předpokládat, že by některá strana mohla mobilizovat nějaký dostatečně velký region v rámci zemí, který by měl šanci na úspěch. Vznik strany zastupující zájem celé země je vzhledem k nízké identifikaci voličů se zeměmi²¹ velmi nepravděpodobný.

Stejně tak je tomu na zemských úrovních. Z 5% klauzule je ve Šlesvicku-Holštýnsku osvobozena dánská menšina, v Braniborsku pak lužickosrbská menšina. S národnostními menšinami se setkáme ještě v Dolním Sasku (Frísové) a Sasku (Lužičtí Srbové), kde těmto menšinám ovšem výjimka zatím udělena nebyla.

Obecně nelze příčinu malého počtu regionálních a etnických stran hledat v institucionálních překážkách jako jsou uměle vytvořené jednotky federace, či charakter volebního systému. Především je nutno říci, že Německo je etnicky poměrně homogenním státem a celkový počet příslušníků národnostních menšin je tak malý, že strany je zastupující mají většinou potíže dosáhnout samotného přirozeného prahu vstupu do parlamentů. Zároveň se pak vyjma Bavorska v Německu nesetkáme s žádným historickým regionem, který by disponoval tak silnou společnou identitou na regionální bázi a strana vzniklá na obhajobu jeho zájmů by dokázala mobilizovat voliče na základě svých regionálních specifik.

3.5. Autonomistická dimenze

V autonomistické dimenzi zaujímá CSU poměrně umírněný postoj. Dle programu CSU vyjadřuje hrdost na více než tisíciletou historii bavorské státnosti, ovšem i na společný německý stát, kterému vyjadřuje loajalitu. Láska k bavorské vlasti je tak základním bodem politiky CSU, ovšem zároveň strana odmítá jakékoliv formy nacionalismu, který je nerespektující a znehodnocuje ostatní kultury a národy. CSU tak prosazuje zachování náboženských a kulturních identit Bavorska a s tím spojenou regionální a decentralizovanou kulturní politiku (CSU, 2007).

V uspořádání země má strana silnou vazbu na region a jeho instituce, z čehož pramení i velký důraz na místní správu a svobodu federálních zemí. Výchozím bodem politického myšlení by dle CSU neměl být stát a hospodářství, ale člověk. Z tohoto důvodu prosazuje důsledné uplatňování principu subsidiarity a svobody k rozvoji,

²¹ Výjimku pochopitelně představuje Bavorsko.

upřednostňování občanských iniciativ před státními intervencemi a vytváření prostoru pro soukromé iniciativy. Právě centralizace a byrokratizace je hlavní příčinou problémů v zemi. Federální struktury by tak měly být využívány pouze v nouzových případech, ve kterých je zásah státu nutný pro společné dobro. CSU neodmítá princip federalismu, ale je pro jeho posílení především na úrovni zemských parlamentů. S ohledem na výše uvedené byla CSU velmi výrazně proti zrušení bavorského senátu v roce 1998. Úspěšné referendum v této otázce považovala za svůj neúspěch (CSU, 2007).

V případě CSU se tedy v autonomistické dimenzi jedná spíše o patriotismus než o radikální postoj vůči společnému německému státu. Ačkoli strana klade velký důraz na federalistické prvky, nemůžeme ji označit za decentralistickou federalistickou, jelikož Německo již federací je, tudíž strana nezpochybňuje současné uspořádání, ale je pouze pro jeho prohloubení a posílení. Z tohoto důvodu stranu řadíme mezi strany protekcionistické a vzhledem k požadavkům maximální participace zemí a minimálních zásahů státu pak mezi strany participační. Silný patriotismus strany dokládá i níže uvedený citát současného ministerského předsedy Bavorska a předsedy CSU Horsta Seehofera.

„Moje srdce patří Bavorsku, moje srdce bije pro Bavorsko, jsem připravený.“²²

Horst Seehofer

SSW již dle vlastních vyjádření dávno upustila od svých záměrů znovusjednocení Jižního Šlesvicka s Dánskem.²³ Hlavní důraz klade strana ve svém programu na práva menšin, vzájemný respekt a pochopení kulturních a jazykových rozdílů. Právě rozmanitost je dle SSW hlavním znakem severu a soužití německé, dánské a fríské kultury je hlavní výzvou politiky v této oblasti. Strana klade důraz na bohatou historii regionu a zaměřuje se především na problematiku vzdělání. Zde SSW prosazuje podporu dánských a fríských kulturních institucí, srovnání nákladů na studium na německých a dánských školách a především větší podporu dvojjazyčnosti, ať již v oficiálním jazyce, nápisech na veřejných budovách, médiích, či navýšení počtu jazykových kurzů a vysokoškolských studijních programů v dánštině (SSW, 1999).

²² *Bayern*, <http://www.csu.de/politik/themen-werte/bayern/>, 1. 3. 2014.

²³ *Geschichte des SSW*, <http://www.ssw.de/de/die-partei/geschichte.html>, 1. 3. 2014.

Co se týče uspořádání federace, klade SSW důraz na decentralizaci, subsidiaritu a místní správu. Strana zároveň deklaruje, že nehájí zájmy jen Dánů a Frísů, ale celého severu, což ji řadí mezi strany etno-regionální. SSW se zasazuje o reformu federalismu, posílení zemí a přiblížení rozhodovacích procesů co nejbližší k samotným lidem. Cílem je tak dle programu decentralizovaná politika praktikovaná ve skandinávských zemích a v tomto ohledu větší spolupráce především s Dánskem. Zároveň strana důrazně odmítá teritoriální reformu federace, která by měla sloučit země Dolní Sasko, Šlesvicko-Holštýnsko, Meklenbursko-Přední Pomořansko a Hamburk sloučit do jednoho „Severního státu“ (SSW, 2005).

V autonomistické dimenzi tak SSW očividně není nijak radikální, tudíž ji lze bezpochyby zařadit mezi strany protekcionistické. Problematičtější situace je u rozlišení mezi konzervativní a participační stranou. Svou kulturní a jazykovou politikou by se SSW určitě řadila mezi strany konzervativní. Požadavky strany v problematice reformy federace však stranu poněkud „radikalizují“ a posouvají spíše mezi strany participační, kam ji tedy nakonec i zařadíme.

Poměrně odlišný případ představuje BP. Ta totiž sama sebe označuje za konzervativní regionálně-separatistickou stranu. Samotná rétorika strany je pak výrazně radikálnější než v předešlých případech. Dle BP bylo Bavorsko v posledních desetiletích zbaveno svých práv federální legislativou a neustálou a cílenou erozí bavorské státnosti se stalo vazalem Berlína. Strana upozorňuje, že na rozdíl od Základního zákona má bavorská ústava demokratickou legitimitu, protože byla přijata lidovým hlasováním. BP se tak zavazuje k obraně Bavorska proti vzrůstající centralizaci. Za tímto účelem kritizuje současné uspořádání vztahů v rámci federace a především pak článek Základního zákona č. 31, který stanovuje, že spolkové právo ruší zemské právo (Bayernpartei, 2013).

V tomto ohledu strana požaduje větší zapojení občanů do politiky v podobě přímé demokracie, zrušení federální policie, která by mohla být zneužita ze strany centrální vlády, znovuzavedení bavorského senátu a nejvyššího soudu, či dokonce zřízení funkce přímo voleného bavorského prezidenta a přímou volbu ministerského předsedy. Dle strany má nakonec Bavorsko právo zastupovat své zájmy ve vznikající sjednocené Evropě bez opatrovnictví Berlína a za tímto účelem požaduje konání referenda o vystoupení Bavorska ze SRN. Nově vzniklý bavorský stát by pak měl mít federální

uspořádání, protože federalismus je dle BP jednou z podstatných náležitostí demokracie. Na tomto místě je třeba podotknout, že strana odmítá jakýkoliv extremismus a výše uvedeného chce dosáhnout v rámci demokratického systému (Bayernpartei, 2013).

Výrazně autonomistické tendence pak u BP pozorujeme i v rámci vzdělávací a kulturní politiky. Bavorsko dle strany musí získat výhradní pravomoci i v rámci vysokoškolského vzdělání. Požaduje též úpravy ve výuce dějepisu, protože dle strany jsou konflikty mezi Pruskem a Bavorskem vždy vykládány jednostranně z pruského pohledu. Vzdělání vůbec by mělo být výhradně v rukou zemí, tudíž strana dokonce požaduje zrušení federálního ministerstva školství. BP též prosazuje podporu užívání bavorského dialektu a volá po oficiálním návratu bavorské hymny (Bayernpartei, 2013).

Je tedy očividně, že BP se ostatním případům vymyká. Ve svých požadavcích na reformu federace je poměrně radikální a výrazně se vymezuje proti současnému uspořádání vztahů v rámci spolkového státu. Strana jde dokonce tak daleko, že jejím dlouhodobým cílem je vytvoření samostatného bavorského státu. Takto radikální a v německém prostředí až extrémistickou rétoriku si strana může dovolit proto, že vzhledem k jejím volebním výsledkům straně v nejbližší době nehrozí, že by musela program realizovat a hledat pro jeho prosazení další potenciální koaliční partnery, kteří pochopitelně v současném stranickém systému Bavorska chybí. Z tohoto pohledu tedy stranu začadíme mezi strany secesionistické a nezávislostní.

3.6. Socioekonomická dimenze

V socioekonomické dimenzi v případě CSU můžeme hovořit o straně, které se socioekonomické problematice věnuje velmi obsáhle. Dáno je to samozřejmě tím, že se strana účastní federálních vlád, a i z tohoto důvodu je tato část programu zaměřena především celostátně a nikoliv výhradně na bavorský region. Sama strana v programu prohlašuje, že je jejím cílem mít vliv na bavorskou, německou i evropskou politiku, z čehož plyne, že její program nutně nemůže být zaměřen pouze na bavorskou problematiku (CSU, 2007).

Z témat jsou nejvýrazněji zastoupena sociální politika a problematika německého sociálního státu, demografického vývoje, rodiny, zaměstnanosti, vzdělání, životního prostředí, změny klimatu a energetiky. V programu též nalezneme poměrně silný akcent

na křesťanství a jeho základní hodnoty, z čehož plyne například důraz na ochranu lidského života před výzkumem a tudíž i odmítavý postoj vůči potratům (CSU, 2007). CSU tedy můžeme zařadit mezi regionální strany, jejichž program je výrazně socioekonomicky zaměřen.

To program SSW je socioekonomicky zaměřen o poznání méně, nikoliv však vůbec. Strana se zaměřuje zejména na ty problémy, které jsou pro daný region specifické. Pozornost tedy věnuje zemědělství, aktivní politice na trhu práce, investičním programům, ochraně životního prostředí, hospodářskému a strukturálnímu rozvoji, energetice či ochraně malých a středních podniků. Nalezneme i zmínku o rovných příležitostech, rovnosti žen a mužů a větším zastoupení žen v politice. Je třeba podotknout, že v těchto oblastech se strana výrazně inspiruje severskými modely a přibližuje se tak pozicím sociálně-demokratické strany (SSW, 2005). Lze tedy říci, že strana socioekonomickou problematiku úplně neopomíjí, ovšem není to zásadní část jejího programu.

BP vzhledem k tomu, že se snaží prosadit i na federální úrovni, rozvíjí poměrně komplexní program, který se výrazně věnuje socioekonomické problematice. Nechybí části věnující se důchodům, dávkám v nezaměstnanosti, zdravotnictví (strana požaduje vlastní bavorský zdravotnický systém), ochraně spotřebitele, zemědělství, energetice, ochraně životního prostředí, dopravní politice, vnitřní bezpečnosti, médiím, migraci (strana je proti dvojímu občanství), sociální politice, spravedlnosti, ale i daním, financím (strana vyzývá ke zvážení odchodu Německa z eurozóny, či si chce stanovit vlastní minimální mzdu rozdílnou od ostatních zemí) či vzdělání. V zahraniční politice pak BP prosazuje jako svoji hlavní prioritu princip sebeurčení národů (Bayernpartei, 2013). Je tedy zřejmé, že se strana nezaměřuje pouze na regionální politiku, ale poměrně obsáhle se věnuje i dalším socioekonomickým tématům.

3.7. Dimenze evropské integrace

Možnost překonání rozdílů mezi vítězi a poraženými globalizace vidí CSU právě v mezinárodní spolupráci a silné sjednocené Evropě. Ideální cíl procesu evropské integrace vidí strana v decentralizované struktuře EU. Přesouvání rozhodování na tuto úroveň totiž nemá takovou legitimitu jako na úroveň státu, a proto je strana pro posílení evropské spolupráce, ovšem zároveň pro zachování demokratické kontroly mezinárodních organizací (CSU, 2007).

CSU se hlásí k tomu, že od počátku hrála aktivní roli ve sjednocovacím procesu Evropy a na základě společné kulturní identity a historické zkušenosti se zavazuje k dalšímu rozvoji silné Evropy jako společenství hodnot. EU je dle CSU zárukou míru, bezpečnosti a rozvoje v Evropě. Více než hospodářskou dimenzi vyzdvihuje tedy strana dimenzi hodnot demokracie a lidských práv (CSU, 2007).

V otázce fungování EU je strana stejně jako v otázce fungování německé federace zastáncem dodržování principu subsidiarity, kdy na nejvyšší úrovni by měla zůstat jen společná zahraniční a bezpečnostní politika a regulace by se měly omezit jen na ty případy, kde je to opravdu nezbytně nutné. Zároveň se CSU staví za přísné dodržování přístupových kritérií a stanovení jasných hranic Evropy. Staví se proti rozšiřování EU do oblastí, kde chybí společná kultura a hodnoty. Z tohoto důvodu CSU prosazuje partnerství s Tureckem, nikoliv však jeho členství (CSU, 2007). Je tedy patrné, že v otázce evropské integrace se jedná o stranu, která se profiluje výrazně proevropsky.

Pro kulturní rozmanitost a spolupráci v Evropě je i SSW. EU je dle jejich programu zásadní platformou pro řešení přeshraničních problémů a ochranu práv menšin. Pro udržitelnost menšinové politiky musí být role Evropy ještě posílena. Jako velmi přínosná strana vyzdvihuje především dva dokumenty, které tvoří základ menšinové politiky EU – Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin a Evropskou chartu regionálních a menšinových jazyků. Stejně jako CSU je SSW pro jasné vymezení kompetencí dle principu subsidiarity. V budoucnosti by pak EU měla představovat pouze rámec a většina konkrétních rozhodnutí by měla vznikat na lokální úrovni. V tomto ohledu strana prosazuje i častější využívání referend. Zároveň se strana zasazuje o těsnější spolupráci „severního segmentu“ v rámci EU (SSW, 2006). I SSW tedy můžeme označit za formaci, která se vůči EU vymezuje jednoznačně pozitivně.

V otázkách evropské integrace je ze všech pozorovaných stran BP jednoznačně tou nejskeptičtější. BP se staví proti bruselskému centralismu a proti tomu, aby EU řešila věci, které mohou být řešeny samotnými zeměmi. Budoucnost EU vidí BP v reformě směrem k „Evropě regionů“, protože regiony jsou kořeny svobodné a demokratické Evropy. Konečným stavem, jak již bylo zmíněno v části věnující se autonomistické dimenzi, by pak měla být konfederace „Spojených států evropských“. Dále se BP staví proti dalšímu rozšiřování za hranice Evropy, tedy např. o Turecko. Důraz by měl být kladen především na vnitřní rozvoj. Opět, jak již bylo zmíněno, BP též požaduje

referendum o euru (Bayernpartei, 2013). Je tedy patrné, že oproti CSU a SSW má BP k podobě evropské integrace největší výhrady, ovšem myšlenku sjednocené Evropy jako takovou nezamítá, a proto ji můžeme zařadit mezi strany proevropské.

3.8. Další subjekty etnického či regionálního charakteru

V kontextu problematiky regionálních a etnických stran je jistě na místě se alespoň okrajově zmínit o dvou poměrně nových subjektech, které působí především na lokální úrovni. Na zemské, natož pak spolkové úrovni tyto formace nedosahují významnějších výsledků, proto je nelze označit za relevantní aktéry. První z těchto stran je uskupení *Die Friesen*. O zastoupení fríské menšiny jsme se již v Šlesvicko-Holštýnsku zmínili v souvislosti s SSW, tato strana však zastupuje zájmy Frísů v zemi Dolní Sasko. Druhým z těchto subjektů je pak Srbská lidová strana (SLS) zastupující zájmy Lužických Srbů.

Strana *Die Friesen* vznikla v roce 2007. Pokud bychom se na program této formace zaměřili v autonomistické dimenzi, usiluje strana především o převzetí odpovědnosti za rozvoj fríského regionu v oblastech kultury, jazyka, historie a identity. Prosazuje povinnou výuku fríských dějin na školách, dvojjazyčné školství a televizní a rádiové vysílání, založení fríské univerzity, ochranu jazyka, kultury a podporu lokální identity v éře globalizace. Strana požaduje vytvoření vlastního regionálního parlamentu a sjednocení fríských správních jednotek do jednoho velkého východofríského regionu, který by měl dle principu subsidiarity celou řadu kompetencí. V programu s důrazem na princip subsidiarity přímo nalezneme: „Co vědí Frísové o výstavbě lanovky v Alpách a co naopak vědí Bavoři o protipovodňových zábranách v Severním moři (*Die Friesen*, 2007)?“

V socioekonomické sféře se strana věnuje především podpoře turismu, konkurenceschopnosti regionu, rozvoji veřejné dopravy, ochraně přírody a problematice ochrany pobřeží a vodního hospodářství.²⁴ Vzhledem k lokálním ambicím a ukotvení strany je program zaměřen především regionálně a nemůžeme tedy hovořit o programu, řešícím komplexní socioekonomické problémy. Poslední dimenzi evropské integrace strana nevěnuje příliš pozornosti. Nalezneme pouze zmínku o tom, že EU by se měla vydat cestou silné demokratické Unie evropských regionů (*Die Friesen*, 2007).

²⁴ *Die Friesen: Sieben Thesen der Friesenpartei*, dostupné na <http://www.die-friesen.eu/index.php/de/sieben-thesen>, 25. 2. 2014.

Dle výše uvedeného bychom tedy *Die Friesen* označili za stranu etno-regionální. Za čistě etnickou ji nemůžeme považovat z toho důvodu, že v programu je explicitně zmíněno, že je strana otevřena všem bez ohledu na původ či barvu pleti, kterým záleží na regionu, ve kterém žijí. V autonomistické dimenzi se jistě jedná o protekcionistickou stranu spíše konzervativního typu, jelikož strana nijak výrazně neusiluje o přístup na vyšší úroveň politiky. V socioekonomické dimenzi se spíše blíží single-issue straně a v evropské dimenzi se jedná o stranu proevropskou, která je od roku 2009 členem EFA.

Druhá formace, SLS²⁵, vznikla v březnu 2005, a za cíl si klade obhajobu zájmů Srbů v německém regionu *Lausitz* (Lužice). Strana dle vlastního vyjádření navazuje na stejnojmennou formaci již z roku 1919 a vzhledem k rozdělení regionu mezi dva spolkové státy působí strana na území států Saska a Braniborska. SLS se dle vlastního vyjádření prozatím koncentruje na komunální politiku, avšak v budoucnu by se chtěla zaměřit i na politiku na zemské úrovni.²⁶ Vzhledem k počtu 20 000 Lužických Srbů v Braniborsku a 40 000 v Sasku se jedná spíše o utopickou vizi.

V autonomistické dimenzi strana vzhledem k tomu, že nedošlo v letech 1949 a 1989 k realizaci myšlenky vytvoření spolkového státu Lužice, usiluje o vytvoření správních jednotek Dolní Lužice (Braniborsko) a Horní Lužice (Sasko) s pozdějším připojením Dolní Lužice k Horní Lužici pod spolkový stát Sasko. Federalismus strana považuje za zásadní prvek demokracie a zasazuje se o jeho posilování. Dále strana usiluje o zachování kulturní a především jazykové identity. Podporuje dvojjazyčnost na úrovni rodin i ve školách, což je zásadní podmínkou pro zachování jazyka. Všem by měla být zajištěna možnost vzdělání v lužické srbštině na úrovni rodilých mluvčích, studentům vysokých škol by pak mělo být umožněno studovat studijní programy historie, kultury a jazyka Lužických Srbů. Při zemských vládách Saska a Braniborska by pak měly být zavedeny posty tajemníků pro záležitosti menšin, v jejichž kompetencích by byla přeshraniční spolupráce. V neposlední řadě SLS požaduje explicitní vyjmenování Lužických Srbů jako menšiny v Základním zákoně (SLS, 2005).

V socioekonomické dimenzi strana sama rezignuje na své řazení na pravolevou škálu a socioekonomickým otázkám se vyjma krátkých pasáží o cestovním ruchu, hospodářském rozvoji, energetice a obnovitelných zdrojích prakticky nevěnuje. Jednoznačně tak převládají témata občanských práv, federalismu, regionální politiky a

²⁵ Od roku 2010 strana používá název Lausitzer Allianz.

²⁶ *Serbska Ludowa Strona*, <http://jankossick.de/sls/index.html>, 25. 2. 2014.

práv menšin. V problematice evropské integrace je strana pro posílení regionů a rozvoj evropského práva v oblasti menšin. Postavení Výboru regionů by mělo být výrazně vylepšeno a měl by být transformován ve druhou komoru Evropského parlamentu. EU by neměla představovat evropský „superstát“, ale měla by být blíže k regionům (SLS, 2005).

Na rozdíl od *Die Friesen* můžeme SLS označit spíše za stranu etnickou a to hned z několika důvodů. Předně v programu nenalezneme tak silný akcent a vazbu na region, a když, tak především v souvislosti s vytvořením správní jednotky pro potřeby prosazování zájmů lužickosrbské komunity. Vzhledem k tomu, že je tato komunita roztržena mezi dva politické regiony, Sasko a Braniborsko, je to i pochopitelné. V autonomistické dimenzi jsou požadavky SLS radikálnější než v případě *Die Friesen*. Od požadavků vytvoření samostatného spolkového státu Lužice, které by stranu řadily spíše mezi decentralistické autonomistické strany, SLS upustila a uznává a nezpochybňuje současné federální uspořádání země. Vzhledem k tomu, že se však strana aktivně snaží o změny legislativy, dokonce i Základního zákona, a vytvoření nových politických postů a skrze ně větší možnost participace na zemské politice Saska a Braniborska, označili bychom stranu za protekcionistickou participační. Na socioekonomickou problematiku, jak již bylo řečeno, strana prakticky rezignuje a blíží se tak straně typu single-issue. V problematice evropské integrace se jedná o formaci proevropskou.

3.9. Typologizace a stranické systémy

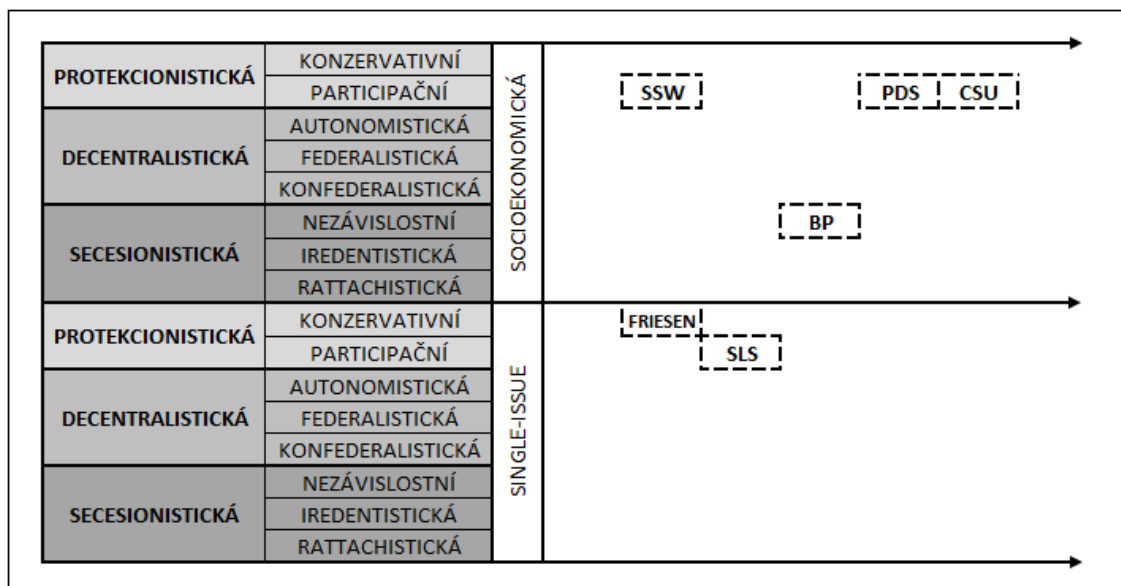
V rámci Německa tedy můžeme identifikovat tři základní skupiny regionálních či etnických stran. První z nich jsou strany participující na federální úrovni. Do této skupiny patří CSU a patřila by sem i PDS, ovšem tu jsme z práce vyloučili, jelikož neodpovídala definici regionální strany tak, jak jsme si ji pro tento text stanovili. Druhou skupinou jsou strany působící především na zemské úrovni. Sem zařadíme stranu dánské menšiny ve Šlesvicku-Holštýnsku SSW a v současnosti marginální bavorskou BP. O své zastoupení se zatím pouze na lokální úrovni pokouší i Lužičtí Srbové v podobě SLS a Frísové v Dolním Sasku prostřednictvím formace *Die Friesen*.

Podle toho, jak strany vznikly, můžeme CSU, BP, SSW, SLS i *Die Friesen* zařadit do skupiny stran, které vznikly jako čistě regionální, ať již jako autonomistické, či pouze na obranu svého regionu. Jedinou výjimkou by v tomto ohledu představovala PDS, která

by spadala do kategorie strany, která se stranou regionální stala na základě neúspěšné činnosti strany celostátní.

Níže uvedený graf pak vizualizuje umístění sledovaných stran v autonomisticko-evropské dimenzi. Strany jsou barevně odlišeny podle toho, na jaké úrovni primárně participují. Je očividné, že v německém systému převládají regionální strany protekcionistické, především pak participační. Způsobeno je to zřejmě tím, že Německo již federací je, tudíž zde již existuje institucionální rámec a strany se snaží o co největší přístup svého regionu či etnické skupiny v rámci existujícího systému. Určitou výjimku pak představuje BP, kterou jsme označili jako secesionistickou nezávislostní. Tento postoj BP by se dal vysvětlit tím, že v bavorském stranickém systému již jedna regionálně zaměřená strana působí v podobě CSU. Tato strana je navíc extrémně úspěšná, tudíž pokud chtěla BP přežít, musela se vydat cestou další radikalizace a požadovat až nezávislost. Z jejich volebních zisků v posledních letech je však patrné, že po tomto programu v současné době není v Bavorsku výrazná poptávka.

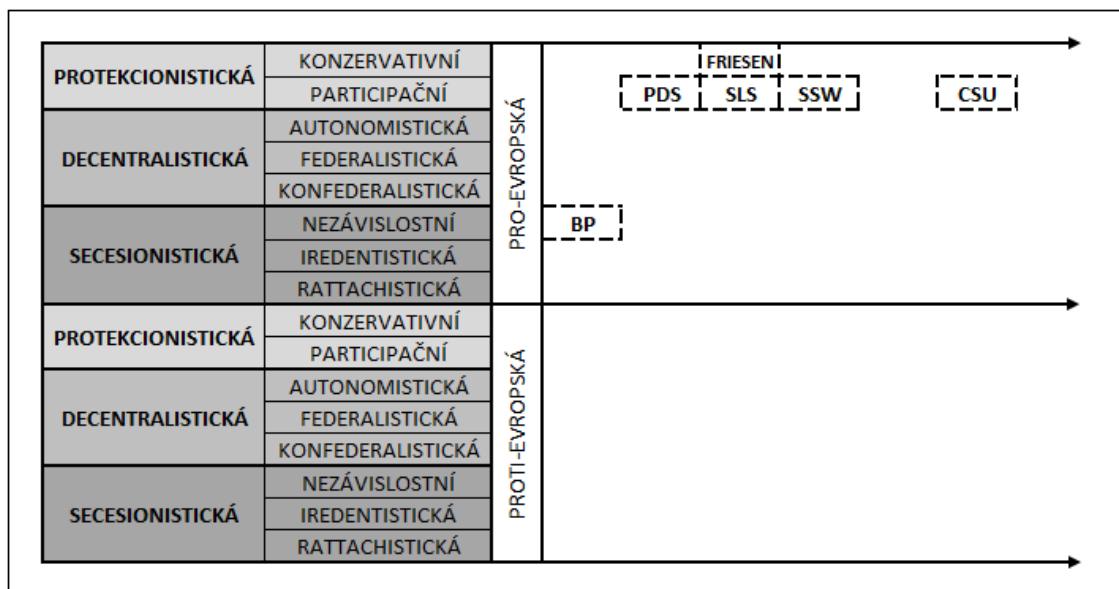
Graf č. 1: Autonomisticko-socioekonomická dimenze Německo

V socioekonomické dimenzi je pak patrné, že socioekonomickým otázkám se výrazněji věnují strany, které participují, nebo se snaží participovat na zemské a především celostátní úrovni. Strany, které působí lokálně a nemají zastoupení na zemské ani celostátní úrovni, se pak soustřeďují primárně na regionální a kulturní politiku a socioekonomický program je v tomto případě upozaděn.

Z následujícího grafu je pak patrné, že všechny strany tohoto typu, které působí v německém systému, jsou orientované proevropsky. Nejvýrazněji pochopitelně CSU, která participuje na federálních vládách. Nejvíce skeptická je v tomto ohledu BP, jejíž postoj je v tomto případě opět pochopitelný, jelikož se zřejmě i v tomto tématu snaží alespoň částečně vymezit vůči CSU.

Graf č. 2: Autonomisticko-evropská dimenze Německo

Pokud bychom chtěli typologizovat stranické systémy dle typologie Maxmiliána Strmisky, kterou jsme představili v úvodní teoretické kapitole, celostátní německý stranický systém by se dal označit jako umírněný multipartismus s jednou regionální stranou CSU se střídáním vládních stran a formováním koalic. Do stejné kategorie by pak spadal i stranický systém Šlesvicka-Holštýnska s SSW. Stranický systém Bavorska by se dal pak v 50. a 60. letech 20. století označit za regionální umírněný multipartismus s více regionálními stranami (CSU a BP) a střídáním vládních stran a koalic. Tento systém se pak vyvinul do současné podoby, kdy se jedná o regionální systém predominantní strany, kdy onu predominantní stranu představuje právě regionální strana (CSU).

4. Rakousko ve fázi proměny?

V následující kapitole navážeme na německou problematiku problematikou rakouskou. Rakousko spadá do obou kategorií vymezených na začátku textu – jedná se o většinově německy mluvící zemi, a ačkoli je Rakousko co do počtu obyvatel (nikoliv rozlohy) menší než jediný německý spolkový stát Bavorsko, jedná se též o federaci. Struktura kapitoly bude téměř totožná jako ta věnující se Německu. V úvodu se zaměříme na obecné aspekty rakouského regionalismu a federalismu. Následně se opět pokusíme identifikovat politické strany na regionální bázi na centrální i zemské úrovni a též analyzovat institucionální aspekty, které podporují, či naopak brání jejich výskytu. Po částech, ve kterých budeme analyzovat programy relevantních subjektů v autonomistické, socioekonomické dimenzi a dimenzi evropské integrace, pak bude následovat poslední podkapitola věnující se rakouským etnickým minoritám a subjektům, které se na této linii vymezují.

4.1. Rakouský regionalismus

Vzhledem k multinárodní podobě Rakouska-Uherska můžeme kořeny rakouského regionalismu spatřovat již v tomto období. Po 1. světové válce také v tomto ohledu existovaly snahy o vytvoření velké federace, ovšem tyto pokusy přišly až příliš pozdě. Podobu nově vzniklého rakouského státu tak zcela výstižně popsal tehdejší francouzský premiér po 1. světové válce Georges Clémenceau: „Rakousko je to, co zbylo (cit. dle Honauer, 1999: 121).“

Po 1. světové válce tak Rakousko skutečně vzniklo jako „zbytkový stát“, který měl hned několik hraničních sporů o území Jižního Tyrolska, Korutan, Vorarlberska, jižního Štýrska či Burgenlandu. Jižní Tyrolsko se nakonec stalo součástí Itálie. V Korutanech a jižním Štýrsku pak šlo hlavně o problém soužití německy mluvícího obyvatelstva a Slovinců. Na základě referenda v roce 1920 se nakonec celé území Korutan připojilo k Rakousku. Burgenland se stal součástí Rakouska až v roce 1921. Opačným případem bylo území Vorarlberska, které se v referendu v roce 1919 rozhodlo k připojení ke Švýcarsku. To však nikdy nebylo realizováno. Poslední změnou v rakouském regionalismu bylo prohlášení Vídně za samostatnou spolkovou zemi v roce 1922 (Hloušek, 2008: 53).

Na rozdíl od Německa rakouské spolkové země s výjimkou Burgenlandu představují historické útvary, které v období Rakouska-Uherska fungovaly jako správní jednotky s vlastními sněmy. Jak však budeme ilustrovat níže, i přes tento fakt se v daných zemích nezformovala specifičtější identita a centrální úroveň federace má mezi rakouskými obyvateli širokou podporu.

Rakousko se tedy zformovalo do podoby federativního státu, který je zakotven v článku 2 ústavního dokumentu. Federace čítá 9 zemí²⁷, které od počátku hrály poměrně výraznou roli ve formování státu. I přesto byla zemím na základě ústavy z roku 1920 udělena ještě menší autonomie než v případě Německa. Tento stav byl především výsledkem jednání mezi spíše centralistickou SPÖ a federalistickou ÖVP (Fallend, 2013). Z těchto důvodů se často v odborné literatuře v souvislosti s Rakouskem setkáváme s označením „centralizovaná federace“ (Erk, 2004: 7-9).

Anšlusem federativní uspořádání Rakouska zaniká. Po 2. světové válce je Rakousko stejně jako Německo rozděleno do okupačních zón a spolkové země jsou následně znovu utvořeny v původních hranicích z roku 1938. Centralismu federální vlády se země začaly bránit až po nabytí plné suverenity Státní smlouvou po roce 1955. V čele těchto snah byly nejméně aktivní především Tyrolsko a Vorarlbersko. Tyto tlaky vyústily v reformní snahy v 90. letech a na počátku nového tisíciletí (Schäffer, 1996: 125-127).

První snahu o reformu federace můžeme datovat do let 1989-1994 a souvisela s plánovaným vstupem Rakouska do EU. Očekávalo se totiž, že vstup omezí již tak malé pravomoci zemí ještě více. K žádné konkrétní reformě však z důvodu centralistických tlaků SPÖ a rozhodnutí samotných zemí nedošlo. Země reformu odmítly především z toho důvodu, že jim byl nabízen přesun kompetencí, ale nikoliv financí nutných k výkonu těchto kompetencí. Na tyto události pak navázaly prozatím poslední reformní snahy z let 2003-2005, kdy byl za účelem reformy federace zřízen tzv. rakouský Konvent, ovšem jeho jednání taktéž k žádným konkrétním krokům nevedla. Na rozdíl od Německa tedy v Rakousku prozatím žádná reforma federace neproběhla (Fallend, 2013: 240).

Co se týče fungování federace, můžeme Rakousko zařadit mezi symetrické federace, s možnou malou výjimkou v případě Vídně, která je zároveň spolkovou zemí a

²⁷ Vídeň, Dolní Rakousko, Horní Rakousko, Štýrsko, Tyrolsko, Korutany, Salcbursko, Vorarlbersko, Burgenland – mapa federálního uspořádání Rakouska viz příloha č. 4.

municipalitou. Jak již bylo řečeno, země mají jen limitované legislativní pravomoci především v oblastech regionálního plánování, ochrany životního prostředí či sportu. Záležitostí centra je například celý systém soudnictví či vzdělávací systém vyjma školek, což u federací nebývá časté. Konkurojící zákonodárství není v ústavě explicitně zmíněno, ale naopak zde nalezneme poměrně rozsáhlý výčet výlučných kompetencí centra. Obecně se v případě Rakouska můžeme setkat s čtyřmi možnostmi. Buď legislativu vydává a vykonává pouze spolek, nebo legislativu vydává spolek a vykonávají země, nebo spolek vydává rámcovou legislativu a země pak dopracovávají pro svoji potřebu, či oblasti, kde legislativu vytváří a vykonávají výlučně země (Bußjäger, 2010: 12-14).

Roli zástupce zájmů zemí by měla stejně jako v systému Německa hrát druhá komora parlamentu, Spolková rada. Ta se v současné době skládá z 61 zástupců. Posty jsou opět stejně jako v případě Německa rozděleny mezi jednotlivé země dle počtu obyvatel. Nadhodnocení menších zemí je zde však menší než v případě Německa. Nejmenší země jako Vorarlbersko a Burgenland do Spolkové rady vysílají 3 zástupce, největší Dolní Rakousko 12 zástupců (viz tabulka č. 10). Jednotlivé zástupce pak volí rady jednotlivých zemí proporčně dle toho, jaké mají jednotlivé politické strany v dané radě zastoupení. Důležité je pak poznamenat, že volení zástupci nemusí být členy zemské rady a nemají vázaný mandát tak jako v případě Německa (Schäffer, 1996: 134-136). Pravomoci jsou pak velmi omezené a rakouská Spolková rada participuje na legislativním procesu ještě méně než ta německá. Obecně lze říci, že může zákon, vyjma těch, které se explicitně týkají zájmů zemí a změny ústavy, pouze pozdržet, nikoliv však zablockovat (Fallend, 2013: 237). Již na tomto místě je třeba poznamenat, že v obhajobě zájmů jednotlivých zemí Spolková rada značně selhává. Podrobněji důvody rozebereme v podkapitole, věnující se institucionálním aspektům.

Tabulka č. 10: Spolková rada Rakouska

Dolní Rakousko	12	Korutany	4
Vídeň	11	Salcburk	4
Horní Rakousko	10	Burgenland	3
Štýrsko	9	Vorarlbersko	3
Tyrolsko	5		

Zdroj: *Republik Österreich. Parlament*, <http://www.parlament.gv.at/WWER/BR/>, 13. 3. 2014.

Na úrovni zemí je institucionální nastavení velice podobné centrální úrovni. Všechny země mají vlastní ústavy, které nesmějí být v rozporu s federální ústavou. Jedinou nuancí je v tomto případě fakt, že v rakouské ústavě explicitně chybí článek o tom, že spolkové právo ruší právo zemské, tudíž o neplatnosti zemského práva v případě Rakouska rozhoduje až zpětně ústavní soud (Sonntag, 2012). Každá země pak disponuje jednokomorovým parlamentem, který je naplňován dle stejného proporcčního volebního systému jako Národní rada. V čele pak stojí zemská vláda pod vedením zemského hejtmana (Fallend, 2013: 242).

4.2. Relevantní subjekty na celostátní úrovni

Při pohledu na celostátní rakouský stranický systém po 2. světové válce je patrné, že jeho podoba byla výrazně ustálená s velmi malým počtem stranických subjektů. Až do roku 1986 se v systému objevují pouze tři hlavní strany²⁸ reprezentující tři hlavní tábory na základě konfliktních linií. Levicový tábor reprezentovaný SPÖ, katolicko-konzervativní tábor reprezentovaný ÖVP a nacionalistický tábor reprezentovaný FPÖ²⁹. Až do roku 1966 pak nepřetržitě funguje velká vládní koalice SPÖ a ÖVP. V roce 1966 pak poprvé v poválečném Rakousku ÖVP sestavuje jednobarevnou vládu pod vedením Josefa Klause, na kterou v 70. letech až do roku 1983 navazuje éra kancléře Bruna Kreiského a jednobarevných vlád SPÖ. S výjimkou let 1983-1987 a 2000-2007 pak až do současnosti sestavují vládu ve velké koalici SPÖ a ÖVP (Jeřábek & Borovcová, 2010: 164-170).

Pokud bychom se zaměřili na změny stranického systému od nastíněného standardu, v roce 1986 do systému vstupují Zelení, kteří v Národní radě působí dodnes. V letech 1994-1999 se pak do parlamentu dostává Liberální fórum (LIF). Po volbách 2006 se pak v Národní radě objevuje BZÖ, strana vzniklá odchodem části členů FPÖ pod vedením Jörga Haidera. Tímto však výčet deviací rakouského stranického systému po 2. světové válce končí. Svým způsobem zlomové jsou pak zatím poslední volby z podzimu 2013. Prvotně z Národní rady mizí BZÖ, ale volby přinesly i dva nové parlamentní subjekty – Tým Franka Stronacha (FRANK) a Nové Rakousko a Liberální fórum

²⁸ Do roku 1959 v systému též působili komunisté, ale s maximálním počtem 5 mandátů hráli jen marginální roli.

²⁹ Do roku 1953 pod názvem Spolek nezávislých (VdU).

(NEOS). Je otázkou, zda se tyto strany udrží i v příštích volbách, každopádně ani jednu z nich nemůžeme označit za regionální či etnickou.³⁰

Je tedy patrné, že na celostátní úrovni se po 2. světové válce se stranou, která by se definovala na regionální či etnické linii, nesetkáme. Existují názory (např. Fallend, 2013), že za regionální stranu by se nechala označit BZÖ, jejíž baštou byla spolková země Korutany. Pro potřeby naší práce však tato strana neodpovídá ani jednomu z vymezených kritérií. BZÖ soutěžila o hlasy a také je získávala i v jiných spolkových zemích a zároveň nelze říci, že by se strana vyznačovala explicitně artikulovanou korutanskou identitou. To můžeme doložit i na skutečnosti, že se v roce 2009 korutanská pobočka BZÖ znovu sjednotila s FPÖ.

4.3. Relevantní subjekty na zemské úrovni

Na úrovni zemí vývoj stranických systémů po 2. světové válce dlouho kopíroval vývoj toho celostátního s převažujícími vládními modely velké koalice. Stejně tak jako na celostátní úrovni přinesly změny až poslední roky a v současné době bychom mohli v jednotlivých systémech identifikovat tři relevantní subjekty, které by se daly označit za regionální. Konkrétně se jedná o uskupení Vorwärts Tirol (VT) a Bürgerforum Tirol – Liste Fritz (FRITZ) ve stranickém systému Tyrolska a Liste Burgenland (LB) ve stranickém systému Burgenlandu.

VT je ze jmenovaných stran v posledních zemských volbách tou nejúspěšnější, kdy ve svých prvních tyrolských volbách, kterých se účastnila v roce 2013, získala 4 mandáty za 9,5 % hlasů. Jedná se o stranu, jejímž cílem je vymezit se proti tradičním stranám a nabídnout tyrolským občanům krátký a atraktivní program nového typu.³¹ Pokud bychom měli analyzovat, zda strana odpovídá námi stanovené definici, má strana jednoznačně ohraničenou voličskou základnu a působí výhradně v regionálně definovaném operačním prostoru Tyrolska. Hovořit též můžeme, jak již název strany napovídá, o jednoznačně vyjádřené regionální identitě a reprezentaci partikulárních zájmů. Prakticky veškerou problematiku, kterou strana v programu rozebírá, vždy vztahuje k Tyrolsku a jeho zájmům. Nalezneme zde tedy teze, jako je transparentní politika v Tyrolsku, podpora tyrolského průmyslu, zemědělství a cestovního ruchu, podpora tyrolské vědy a výzkumu, cenově dostupnější bydlení v Tyrolsku, či obecná

³⁰ Kompletní přehled volebních výsledků po 2. světové válce viz příloha č. 3.

³¹ *Programm*, <http://www.vorwaerts-tirol.at/partei/programm/>, 14. 3. 2014.

teze z úvodu programu – snaha vdechnout demokracii v Tyrolsku nový život (VT, 2013). Vzhledem k tomu, že programu chybí jakýkoliv etnický aspekt, můžeme pak VT označit za čistě regionální stranu.

FRITZ sice v posledních tyrolských volbách získalo pouze dva mandáty za 5,6 %, ovšem úspěšnější bylo toto uskupení v předchozích volbách v roce 2008, kdy za 18,4 % získalo hned 7 mandátů. Stranu založil tyrolský politik Fritz Dinkhauser v roce 2008 podobně jako VT v opozici vůči tradičním stranám, konkrétně ÖVP. Jak se můžeme dočíst na webových stránkách – 70 let participace ÖVP bez přerušení na tyrolské zemské vládě stačilo. ÖVP označují za stranu vyčerpanou a bez nových nápadů.³² Strana má jednoznačně regionálně ohraničenou voličskou základnu a též působí v regionálně ohraničeném operačním prostoru. Stejně tak můžeme hovořit o reprezentaci partikulárních zájmů a vyjádření regionální identity. Stručný program shrnutý do tezí je zaměřen výhradně na Tyrolsko a jeho změnu k lepšímu. Především se strana zavazuje k politické, sociální a hospodářské obnově země.³³ Podobně jako v případě VT chybí etnický aspekt, takže se jedná o stranu čistě regionálního charakteru.

Poslední formací je pak LB, která za 4 % získala v posledních volbách 2010 v Burgenlandu jeden mandát. Strana byla založena 17. 1. 2010 a představuje zastřešující organizaci pro místní nezávislé kandidáty v Burgenlandu.³⁴ Formace sama deklaruje, že se nejedná o politickou stranu, ale o servisní instituci pro občany Burgenlandu, kteří již nechtějí mít nic společného s etablovanými stranami. Strana si dává za cíl osvobození občanů Burgenlandu od politiky ovládané politickými stranami, která přináší pouze vizionářské utopie, které stojí občany Burgenlandu zbytečné peníze.³⁵ Z uvedeného a ze samotného názvu formace je patrná jasná regionální identita a reprezentace partikulárních zájmů. Kritérium regionálně ohraničené základny a působení v regionálně ohraničeném prostoru je pochopitelně též splněné, protože formace se soustředí výhradně na činnost na území Burgenlandu.

³² *Themen*, <http://www.listefritz.at/themen>, 15. 3. 2014.

³³ Tamtéž.

³⁴ *Geschichte*, <http://www.liste-burgenland.at/geschichte.html>, 15. 3. 2014.

³⁵ *Verein*, <http://www.liste-burgenland.at/verein.html>, 15. 3. 2014.

4.4. Institucionální aspekty výskytu

Jak jsme tedy v předchozích kapitolách zjistili, po 2. světové válce se jak v celostátním stranickém systému, tak v systémech jednotlivých zemí vyskytlo jen minimum regionálních či etnických stran. Prvním z důvodů jsou silná štěpení, která ovlivňovala rakouský stranický systém prakticky po celé 20. století a dělila jej na levicový, katolicko-konzervativní a nacionalistický tábor. Ačkoli proporční systém s poměrně nízkou 4% klauzulí a volební obvody tvořené jednotlivými zeměmi by stranám tohoto typu měly nahrávat, štěpení byla tak silná, že vznik podobných subjektů neumožňovala. Vzhledem k tomu, že zemské volby pak probíhají dle stejného volebního systému, jsou zemské stranické systémy velmi podobné tomu celostátnímu. Výjimky, kde zemský stranický systém neodpovídal tomu celostátnímu, nalezneme v Korutanech v roce 1945, Dolním Rakousku v roce 1954, Vídní v roce 1969 a Tyrolsku v roce 2008³⁶ (Bußjäger, 2010: 26-27). Více výjimek pak přináší poslední roky, které vnesly do celostátního i zemských stranických systémů řadu nových subjektů.

Jak jsme již nastínili, k výskytu regionálních stran příliš nenapomáhá ani činnost Spolkové rady, která vzhledem ke svojí struktuře jen těžko může naplňovat cíl obhajoby zájmů jednotlivých zemí. Vzhledem k tomu, že je Spolková rada naplňována proporčně dle zastoupení politických stran v zemských parlamentech v kombinaci se skutečností, že složení zemských parlamentů je velmi podobné složení Národní rady, je za prvé složení Spolkové rady velmi podobné složení Národní rady, čímž tato instituce tedy nepředstavuje pro Národní radu výraznější překážku, a za druhé jednotliví zástupci vzhledem ke způsobu naplňování cítí odpovědnost spíše vůči politické straně, která ho nominovala, než vůči zemi, kterou zastupuje. Zástupci zemí se tak stávají subjekty stranické disciplíny a Spolková rada další arénou politických stran. Určitou úvahu vedoucí ke zlepšení by mohlo představovat zavedení imperativního mandátu vázaného na zemskou vládu po vzoru Německa, čímž by se tak zamezilo hlasování dle stranické příslušnosti (Schäffer, 1996: 134-136). Vzhledem k rozložení politických sil je však tato změna poměrně nepravděpodobná a artikulace zájmů jednotlivých zemí je zajišťována skrze alternativní struktury, jako je např. Konference zemských hejtmanů.

³⁶ V Korutanech to byl v roce 1945 jeden mandát pro Demokratickou stranu (DP), v Dolním Rakousku v roce 1954 tři mandáty pro Komunistickou stranu (KPÖ), ve Vídní v roce 1969 tři mandáty pro Demokratickou progresivní stranu (DFG), v Tyrolsku v roce 2008 pak sedm mandátů pro FRITZ, které se ve stranickém systému udrželo i v posledních volbách.

Zásadním faktorem pro absenci silných regionálních stran je společenská struktura země. Rakousko je podobně jako Německo na rozdíl od jiných federací nábožensky, etnicky, jazykově i ekonomicky relativně homogenní. Absence teritoriální diverzity země tak vede k centralizaci a Rakousko tak v praxi funguje jako unitární stát a země představují především pouze administrativní jednotky. Důkazem toho je i centralistická byrokracie, kdy se nižší jednotky i brání přebírání kompetencí a zodpovědnosti. Federalismus je hlavními politickými stranami v Rakousku interpretován jako *top-down* systém, což vede k neexistenci vůle po reformě federace a brání současné instituce a rozložení moci (Erk, 2004: 10).

S výraznější regionální identitou se setkáme hlavně v Tyrolsku a Vorarlbersku. Jmenované země se též odhodlaly i k ústavním změnám. Např. vlády se v těchto zemích nesestavují proporčně dle zastoupení politických stran v zemském parlamentu, ale dle většinového principu³⁷ (Bußjäger, 2010: 28-33). Výše zmiňované podporuje i řada sociologických výzkumů. Zatímco v roce 1967 tvrzení, že Rakušané jsou samostatným národem, podpořilo pouze 47 % respondentů, v roce 1995 to již bylo 85 % dotázaných. Dle šetření z roku 2009, které mělo za cíl zjistit, ke které úrovni cítí Rakušané největší náklonost, 40,3 % zvolilo Rakousko, 20,4 % svoji místní municipalitu, 19,9 % Evropu a pouze 19,3 % vlastní zemi. Největší náklonost k zemím byla zjištěna v Tyrolsku (42,7 %), Korutanech (35,1 %) a Vorarlbersku (29,4 %), nejmenší pak v Salcbursku (9,7 %). Pro posílení federální úrovně pak hlasovalo 67 % Rakušanů. Paradoxně však tvrzení, že země jsou nepotřebné, podpořilo pouze 20,7 % respondentů, negativně se vyjádřilo 79,3 % občanů (Bußjäger, 2012: 11).

V případě Rakouska se tak setkáváme s paradoxní situací, kdy země chtějí možnost vymezení regionální identity, ale zároveň centralizovaný systém. Jak ve svém textu zmiňuje Erk, federalismus je hodnotou a federace institucionální uspořádání. Federalismus pak může existovat bez federace a naopak. Rakousko je tedy zřejmě případem, kdy existuje federální uspořádání, ovšem chybí federalismus (Erk, 2004: 19-20). Příčinu absence silnějších regionálních stran tak můžeme spíše než ve formálních institucích hledat ve společenské struktuře země.

³⁷ Stejně se sestavují vlády i v Salcbursku a ve Vídni.

4.5. Autonomistická dimenze

Jak jsme již zmínili, VT se ve svém programu vymezuje vůči tradičním politickým stranám a podobně se vymezuje i vůči centrální úrovni. VT apeluje na transparentnější a efektivnější organizaci státu s větší účastí obyvatelstva. Volby by se měly dle VT konat každé tři roky, nikoliv jednou za pět let, jako je tomu nyní. Strana též prosazuje větší zapojení občanů do politiky, nejen skrze častější konání voleb, ale zavedení povinných místních referend, pokud to bude požadovat alespoň 15 % občanů. Přímou by se dle VT měl volit i zemský hejtman a 50 % zástupců zemského sněmu by se mělo volit personálně, nikoliv proporčně. Z tohoto požadavku je opět patrný odpor vůči současné stranické politice. Co se týče politických stran, mělo by ještě dojít k výraznému snížení finančních příspěvků pro strany a omezení volebních kampaní. Mělo by dojít k všeobecné depolitizaci a pracovní místa by měla být udělována na základě odbornosti a nikoliv „funkcionářům“ na základě stranické knížky. Nakonec se strana zasazuje o zrušení přebytečné byrokracie, schvalování snadných a srozumitelných zákonů, prosazení konceptu *e-government* a též o zrušení neefektivní Spolkové rady a vytvoření nové instituce Konference zemí. Postoj strany se tak dá shrnout do závěrečného ustanovení: „Federalismus všude tam, kde to dává smysl (VT, 2013).“

Z uvedeného je tedy patrné, že VT sice jde o ochranu před centrální stranickou politikou, ale především i o větší participaci místní úrovně na politickém procesu, včetně institucionální reformy v podobě zavedení Konference zemí či prosazení konceptu *e-government*. Z tohoto pohledu bychom VT zařadili mezi protekcionistické participační regionální strany.

Uskupení FRITZ se problematice na autonomistické dimenzi ve svém velmi stručném programu věnuje jen velmi omezeně. Stejně jako u VT zde nalezneme požadavek většího zapojení občanů do politiky a více přímé demokracie. Strana též požaduje posílení zemí a odmítá jakékoliv centralizační tendence ze strany centra a další ztrátu kompetenci ve prospěch federální vlády.³⁸ Na tomto velmi omezeném základě je velmi těžké s přesností určit, jak FRITZ zařadit na autonomistické ose. Vzhledem k radikálnosti požadavků a vůli především k posílení kompetencí zemí bychom tuto formaci zařadili mezi protekcionistické participační regionální strany.

³⁸ *Themen*, <http://www.listefritz.at/themen>, 15. 3. 2014.

Postavení LB na autonomistické ose již částečně vyplývá z charakteru formace jako *grass-root* organizace. Ačkoliv strana deklaruje, že členům v podobě místních kandidátů nabízí pouze rámcový program, co se týče autonomistické dimenze, nabízí i poměrně konkrétní body. Strana se orientuje především na komunální a zemskou politiku, a proto požaduje více kompetencí na lokální úroveň a klade důraz na přímou demokracii, jelikož politika a zemské a federální úrovni je dle LB často prováděna proti vůli samotných občanů. Z konkrétních kroků LB požaduje snížení počtu členů federální vlády na sedm, snížení počtu poslanců Národní rady na 100, zrušení Spolkové rady a snížení příspěvků politickým stranám na polovinu. Obdobné požadavky má pak strana i na úrovni Burgenlandu – snížení počtu členů vlády na tři, počet poslanců na 25 a příspěvků politických stran taktéž na polovinu (LB, 2010). Základní rámec programu je tedy obdobný jako v předchozích případech, tudíž LB můžeme též zařadit mezi strany protekcionistické participační.

4.6. Socioekonomická dimenze

V případě VT zabírá socioekonomická problematika poměrně výraznou část programu. Je třeba také poznamenat, že tato část programu je výhradně zaměřena na oblast Tyrolska a socioekonomickým problémům na úrovni federace se strana nevěnuje. Strana se zabývá především transparentností investic v Tyrolsku, posílením regionální ekonomiky, především zemědělství, průmyslu a cestovního ruchu. Cestovnímu ruchu vůbec je v programu věnována velká pozornost. Nalezneme i pasáže věnované zdravotnictví, pěstounské péči, péči o děti a mládež, pečovatelským domům, cenově dostupnějšímu bydlení, dopravě, sportu či vzdělání. Důraz je kladen i na ochranu přírody, především pak na obnovitelné zdroje v podobě vodní energie, kdy strana plánuje, že by Tyrolsko mělo být do roku 2035 za pomoci obnovitelných zdrojů energeticky soběstačné (VT, 2013).

V případě FRITZ je socioekonomická problematika hlavním těžištěm programu. Stejně jako u VT jsou pak teze explicitně zaměřeny na Tyrolsko. Strana se zavazuje k politické, sociální a hospodářské obnově Tyrolska. Mezi hlavní témata zde patří bydlení, zemědělství, vzdělání, doprava, důchodová péče a péče o děti. Stejně jako

u VT strana požaduje transparentní politiku a veřejné zakázky. Dle FRITZ situace v Tyrolsku není špatná, ale může být ještě mnohem lepší.³⁹

V socioekonomické oblasti je rámcový program LB výrazně sociálně zaměřený, orientovaný na problematiku migrace a diskriminace, což je vzhledem k počtu národnostních menšin Chorvatů, Maďarů a Romů pochopitelné. Jak LB v programu uvádí, lidé se nedělí na domácí a cizí, ale na slušné a neslušné. Dále strana požaduje vyšší mzdy, lepší hospodaření s daněmi a prosazuje podporu malých a středních podniků (LB, 2010). Socioekonomický rozměr tedy v programu LB je přítomen, ovšem méně než u předešlých stran.

4.7. Dimenze evropské integrace

O problematice evropské integrace nenalezneme překvapivě v programu VT ani zmínku. Strana svůj program profiluje výhradně v kontextu regionální politiky, částečně i federální, ale strana očividně nemá ambice participovat na evropské úrovni. Částečně to může být způsobeno tím, že se jedná o poměrně nový subjekt založený roku 2013, který se tudíž prozatím orientuje primárně na regionální úroveň a je možné, že poté, co se straně podaří dostatečně ukotvit v regionálním stranickém systému, rozšíří svůj programový záběr i o problematiku evropské integrace.

Zmínku o evropské integraci nenalezneme ani u druhé tyrolské regionální strany – FRITZ. V případě této strany můžeme mluvit o snad ještě silnější regionální ukotvenosti než v případě VT a vzhledem k tomu, že strana působí na půdě tyrolského zemského sněmu již druhé volební období, nelze do velké míry předpokládat, že by strana v budoucnu rozšiřovala svou agendu. FRITZ je tedy stejně jako VT v předchozím případě na ose evropské integrace nezařaditelná.

Jedinou rakouskou regionální stranou, která se ve svém programu zabývá evropskou integrací, je LB. A jde spíše o postoj negativní. LB je otevřená Evropě a myšlence evropské integrace, ale nikoliv však EU v současné podobě. EU označuje za byrokratickou obludu, která často zbytečně zasahuje do národních zájmů. Navíc svým uspěchaným rozšířením přináší další problémy (LB, 2010). LB se zřejmě jako již nyní heterogenní region obává další imigrace z nových členských zemí, která by mohla přinést další problémy. Postoj LB vůči evropské integraci je tak velmi podobný jako

³⁹ *Themen*, <http://www.listefritz.at/themen>, 15. 3. 2014.

v případě německé BP. Strana není vyloženě antievropská, ovšem současné nastavení vztahů a institucí v rámci EU odmítá.

4.8. Etnické minority v Rakousku

Ačkoli jsme v úvodu této kapitoly zmínili, že Rakousko je poměrně homogenní zemí, stejně jako v případě Německa nalezneme na rakouském území hned několik minorit. Jedná se především o Slovince, Chorvaty a Maďary. Při pohledu na celostátní a regionální stranické systémy však žádné relevantní etnické či etno-regionální strany jako v případě Německa nenalezneme. V následující podkapitole se tak pokusíme nastínit, jaký byl vývoj jednotlivých minorit po druhé světové válce a do jaké míry se tyto menšiny pokouší zapojit do politického života, např. v podobě politických stran.

Základní práva minorit v Rakousku stanovuje již smlouva ze Saint Germain z roku 1919 ve svých člancích 66, 67 a 68. Zásadním bodem je pak článek 7 Státní smlouvy z roku 1955, který zaručoval slovinské a chorvatské minoritě rovnoprávnost, právo na vzdělání v rodné řeči, použití svého jazyka jako úředního a dvojjazyčná místní označení.

Problémy však nastaly ve výkladu a implementaci těchto ustanovení. V Korutanech bylo povinné dvojjazyčné školství zrušeno již v roce 1958, ve Štýrsku slovinská minorita nebyla uznána vůbec a žádných speciálních práv se jí nedostávalo. Státní smlouva též určila povinnost dvojjazyčného místního značení v oblastech s podílem etnických minorit, ovšem již neuvedla s jakým podílem (Smejkalová, 2007: 37-39). Dvojjazyčné nápisy tak prosadil až kancléř Bruno Kreisky v roce 1972. Aktuální kvóta pro dvojjazyčná místní označení v obcích je stanovena na 10 % podílu menšiny. Dalo by se říci, že minoritám bylo uděleno tolik práv, kolik bylo nutné, nikoliv možné (Štěpanovský, 2006: 13).

Tyto problémy a tlaky etnických minorit vedli k vydání zákona o etnických skupinách v roce 1976. Tento zákon se pokoušel upřesnit již výše uvedené. Navíc mimo jiné zavedl instituci poradních rad etnických skupin na úrovni spolkové vlády i jednotlivých zemských vlád (Bauböck a kol., 2004: 7). I přesto byl tento zákon ze strany menšin odmítán, jelikož dle jejich názoru provádí Státní smlouvu omezeným způsobem. Tento zákon tedy do značné míry také selhal (Štěpanovský, 2006: 13). I přes zmíněné problémy se však se silnými etnickými stranami v Rakousku nesetkáme.

S maďarskou a chorvatskou menšinou se setkáme především na území země Burgenland. Dle sčítání v roce 2001 v Burgenlandu žilo 16 300 Chorvatů a 6 650 Maďarů. Zásadním impulsem pro aktivitu těchto menšin byl vstup Rakouska do EU, kdy v důsledku otevření hranic a čerpání z regionálních fondů se z do té doby ekonomicky marginálního regionu se složitou ekonomickou situací stal více centrální region. Maďaři, i vzhledem k jejich malému počtu, nejsou výrazně organizováni a politicky aktivní. Chorvaté naopak možnost participace na regionálních institucích a uznání kulturní diverzity přivítali a aktivně se politického života účastní. Dvojjazyčná značení se v Burgenlandu začala objevovat v roce 2000, možnost dvojjazyčného vzdělávání zde také existuje, ovšem potýká se s problémy nedostatku kvalifikovaných lektorů. Minority zde žijí především na venkově a pracují v primárním sektoru. I z tohoto důvodu jsou někdy Maďaři a Chorvaté v Rakousku označováni za „vesnická etnika“ (Busch, 2007).

Slovinci jsou na území Rakouska autochtonní menšinou a na území Korutan a Štýrska žijí již od 6. století. V roce 1910 žilo na rakouském území přibližně 66 000 Slovinců. V období 2. světové války se však výrazně podíleli na odboji vůči nacistickému Německu a docházelo tak k masivním deportacím. Dnešní počet je tak odhadován na 15 000 Slovinců. Postavení Slovinců a obhajoba jejich práv v posledních letech byla též problematická, a to také z toho důvodu, že na postu korutanského hejtmána působil v letech 1999-2008 Jörg Haider. Slovinci jsou též jedinou rakouskou minoritou, která má i vlastní politickou stranu – Enotna Lista (EL). Měli též své zastoupení v rakouské Národní radě, ovšem nejednalo se o zástupce EL. V letech 1986-1990 působil v Národní radě za Zelené poslanec Karel Smolle. Mandát též získal v letech 1998-1999, tentokrát za Liberální fórum (Baumgartner & Perching, 1995).

EL vznikla v roce 1991 jako formace zastupující zájmy slovinské menšiny. Strana neusiluje o mandáty na celostátní úrovni. Nejvyšší instancí, kde se účastní politického boje, je zemská úroveň, kde však také nezaznamenává výraznějších úspěchů. Zatím nejbližší zisku mandátů byla v roce 1999, kdy zástupci EL kandidují společně se zástupci Zelených, Liberálního fóra a dalších menších korutanských stran pod názvem Demokracie 99. Se ziskem 3,9 % ani tento pokus k zisku mandátů neuspěl. Od tohoto roku se též strana zemských voleb neúčastní a soustředí se na místní úroveň. V roce

2009 strana v místních volbách získala 50 zastupitelských postů, jeden post místostarosty a jeden starostovský post.⁴⁰

Strana usilovala o právní zaručení mandátu pro slovinskou menšinu v Národní radě tak, jak je tomu v některých jiných evropských zemích. Další program strany můžeme rozčlenit do tří hlavních oblastí. První z nich je jazyková politika, kde EL usiluje o dvojjazyčnost a dosažení rovnosti slovinštiny na všech úrovních. Druhou oblastí je regionální politika s cílem ekonomického a sociálního posílení regionu. Posledním bodem je pak politika sousedství a přeshraniční spolupráce se Slovinskem.⁴¹

EL se zaměřuje výhradně na obhajobu zájmů slovinské menšiny, nikoliv Korutan. Vzhledem k absenci regionální dimenze tak můžeme stranu označit za čistě etnickou. Na autonomistické ose se jedná o stranu protekcionistickou. Zpočátku, kdy se strana ještě aktivně účastnila zemských voleb, usilovala o participaci na zemské politice a skrze ni prosazení stálého mandátu Slovinců v Národní radě, se dalo hovořit o straně participační. V současné době, kdy se strana již neúčastní zemských voleb a soustředí se na místní politiku, bychom již měli hovořit spíše o straně konzervativní. Socioekonomické problematice se strana věnuje jen omezeně v jednom ze tří svých programových bodů. Problematiku evropské integrace podobně jako většina rakouských regionálních stran uvedených výše nijak nereflktuje.

4.9. Typologizace a stranické systémy

V Rakousku se tedy nesetkáme na celostátní úrovni s žádnou relevantní regionální či etnickou stranou. Dáno je to především strukturou federace a stranického systému s velmi silnými tradičními konfliktními liniemi a z hlediska identity ne příliš silným federalismem. Podobná byla situace do posledních let i na zemské úrovni. Poslední roky však přinesly změny a do stranického systému Burgenlandu se prosadila LB a do stranického systému Tyrolska hned dvě formace – VT a FRITZ. Ve všech třech případech jde čistě o regionální strany bez etnické dimenze. Nutno je však podotknout, že co do počtu získaných mandátů se jedná spíše o strany marginální. Na etnickém základě v Rakousku můžeme identifikovat jedinou formaci EL, která se momentálně dokáže prosazovat pouze na úrovni místní politiky.

⁴⁰ *Enotna Lista*, <http://www.elnet.at/partei/C28/>, 15. 3. 2014.

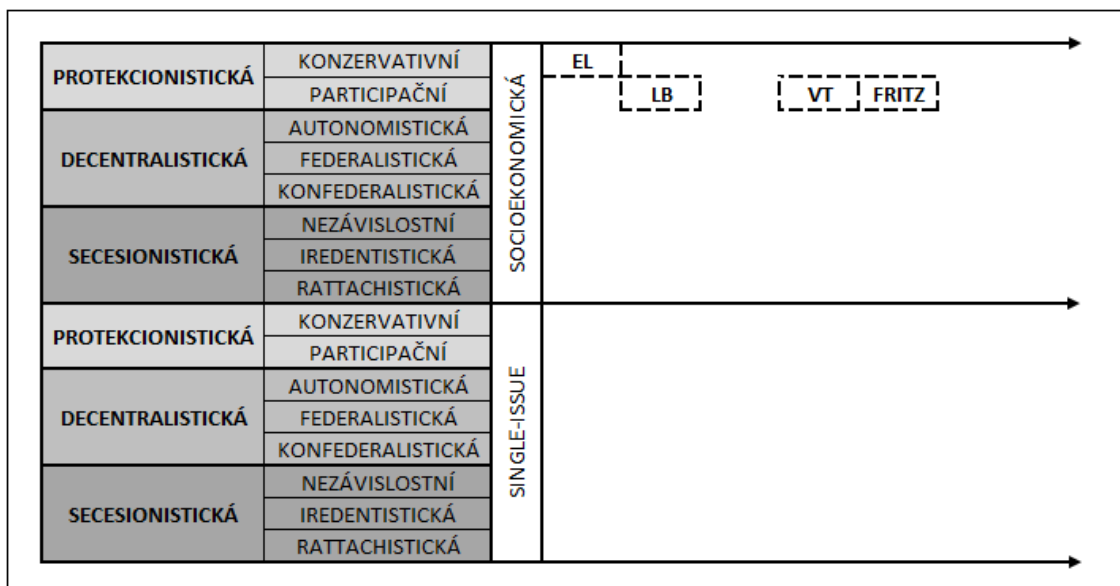
⁴¹ Tamtéž.

Dle vzniku můžeme v Rakousku pozorovat dva typy regionálních stran. VT, FRIZT a EL můžeme bez problémů označit za strany, které vznikly jako čistě regionální či etnické a od počátku se tak profilely. Zajímavější je situace u LB, kterou bychom mohli vzhledem k tomu, že se jedná o zastřešující organizaci pro místní kandidáty, označit za stranu, která vznikla transformací sub-regionálních nebo lokálních stran. Tento závěr je však problematický, jelikož LB má sice *grass-root* charakter, ovšem nesdružuje žádné konkrétní strany, ale spíše jednotlivce. Pokud bychom tedy danou definici brali doslovně, LB by se řadila do stejné skupiny jako ostatní rakouské regionální strany.

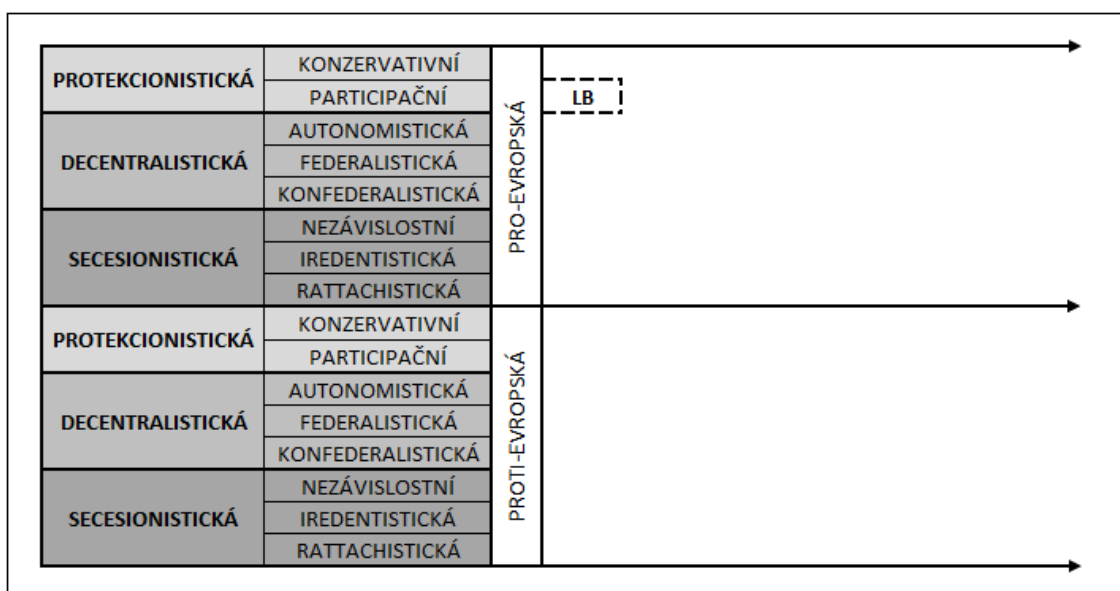
Z následujícího schéma je patrné, že všechny relevantní regionální strany na zemské úrovni můžeme zařadit mezi strany protekcionistické participační. Dáno to může být unitaristickým charakterem federace, kdy jednotlivé strany stejně jako země usilují o větší podíl kompetencí na zemskou úroveň. Nejvíce socioekonomicky zaměřeným programem disponuje tyrolská formace FRITZ, velmi obsáhle se pak socioekonomickým otázkám věnuje i druhá z tyrolských regionálních stran, VT. Program LB se socioekonomickým otázkám věnuje také, ovšem výrazně méně než předchozí subjekty. Do skupiny protekcionistických participačních stran se zpočátku dala zařadit i EL, ovšem vzhledem k tomu, že strana svoji činnost v současné době omezila pouze na místní úroveň, zařazujeme ji spíše do skupiny protekcionistických konzervativních stran. Socioekonomické problematice se strana věnuje pouze omezeně v jednom ze tří svých hlavních programových bodů.

Problematice evropské integrace se s výjimkou LB rakouské regionální strany nevěnují vůbec. Důvody možná můžeme hledat v tom, že se jedná o poměrně nové subjekty, které se ve stranických systémech teprve etablují, nebo v tom, že se jedná o velmi malé subjekty, které nemají ambice až na evropské úrovni. Jedinou stranou, která ve svém programu evropskou problematiku velmi stručně zmiňuje, je tak LB, jejíž postoj k myšlence evropské integrace jako takové je kladný, ovšem odmítá současné institucionální nastavení EU.

Graf č. 3: Autonomisticko-socioekonomická dimenze Rakousko

Graf č. 4: Autonomisticko-evropská dimenze Rakousko

Co se týče stranických systémů, ten tyrolský bychom zařadili mezi regionální umírněné multipartismy, v současné době s více regionálními stranami (FRITZ, VT), ve kterém dochází k proměně vládních stran a tvorbě koalic. V případě Burgenlandu se pak jedná o regionální umírněný multipartismus s jednou regionální stranou, ve kterém též dochází k proměně vládních stran a tvorbě koalic.

5. Švýcarsko jako model *sui generis*

Závěrečná případová studie tohoto textu se bude zabývat poslední zkoumanou německy mluvící zemí, i když v tomto ohledu vzhledem k jazykovému složení země je třeba brát toto označení s rezervou, a federací, názvem ale stále konfederací, Švýcarskem. Právě jazykové odlišnosti, ale i náboženské rozdíly a vůbec odlišný vývoj a politická kultura země může naznačovat, že Švýcarsko se bude ve značné části charakteristik od předchozích dvou případů odlišovat. Na úvod kapitoly se opět budeme zabývat základními rysy švýcarského regionalismu a federalismu a následně i hlavními charakteristikami švýcarského stranického systému a politických stran vůbec, jelikož zde se oproti Německu a Rakousku setkáme s řadou odlišností. Následně budeme mapovat celostátní stranický systém i kantonální stranické systémy ve vymezeném časovém období po 2. světové válce a pokusíme se zde identifikovat regionální či etnické strany. Stejně jako v předchozích kapitolách rozebereme i institucionální aspekty výskytu regionálních stran. Na závěr kapitoly se pak budeme detailněji věnovat dle definic naší práce i jiných autorů (viz Albertazii, 2006) jediné čistě regionální švýcarské straně – Lize Ticino.

5.1. Švýcarský regionalismus

Vznik samostatného Švýcarska se podle některých zdrojů datuje až do roku 1291 k uzavření věčného spolku kantonů Uri, Schwyz a Unterwalden. Vznik moderní švýcarské federace však datujeme do roku 1848. Do té doby fungovalo Švýcarsko jako konfederace, ve které kantony rozvíjely vlastní identitu⁴². Moderní federální uspořádání z roku 1848 pak bylo výsledkem nábožensky motivované občanské války mezi konzervativními frankofonními kantony a liberálními německy mluvícími kantony. Od tohoto data pak můžeme ve vývoji Švýcarska identifikovat tři ústavní dokumenty. První z roku 1848 byl pouze rámcovým řešením bezprostředně po občanské válce a kantonům zůstala většina pravomocí. Druhý dokument z roku 1874 již převádí řadu pravomocí, jako např. trestní právo, dopravu, obranu či záležitosti měny na federální úroveň, a to především z důvodu správy ekonomiky, občanských práv a rovnosti a budování sociálního státu. Poslední ústavní revize pak vešla v platnost v roce 2000. Nepřinesla výraznější změny ve způsobu vládnutí, ale především v oblasti federalismu vedla k další

⁴² Jedinou výjimkou v tomto období byla unitární Helvétská republika, kterou na území Švýcarska zřídil francouzský císař Napoleon.

centralizaci. Kantony ztratily další pravomoci, na oplátku jim však byly dány větší možnosti participovat na federálním rozhodovacím procesu (Fleiner, 2009: 53-55).

Proces konstituování federalismu ve Švýcarsku se dá označit stejně jako v USA za *bottom-up*, nikoliv tedy jako v případě Německa a Rakouska *top-down*. Švýcarsko je jednou z nejvíce decentralizovaných zemí na světě a federalismus je základním stavebním kamenem celého systému. Dalo by se říci, že bez federalismu by Švýcarsko neexistovalo. Na rozdíl od Německa a Rakouska je zde federalismus organizačním principem celého politického života a je skutečně postaven na diverzitách (Fleiner, 2009: 61-64).

Federalismus je nezbytným organizačním principem především právě z důvodu výrazné fragmentace švýcarské společnosti. Ve Švýcarsku se tak setkáme se čtyřmi oficiálními jazyky (němčina, francouzština, italština a rétorománština), z nichž žádný z nich nemá na federální úrovni prioritu. Celkově k roku 2013 ve Švýcarsku 65,3 % obyvatel hovořilo německy, 22,4 % francouzsky, 8,4 % italsky a 0,5 % rétorománsky (Bundeskanzlei, 2014: 8). Na úrovni kantonů se pak, co se týče oficiálních jazyků, setkáme s jedním trojjazyčným kantonem (Graubünden⁴³), třemi dvojjazyčnými⁴⁴ (Bern, Freiburg a Valais) a 22 jednojazyčnými, z čehož 17 německy mluvících, 4 francouzsky mluvící⁴⁵ a v Ticinu je oficiálním jazykem pouze italština. Zároveň přibližně 20 % obyvatel Švýcarska tvoří cizinci (Koller, 2002).

Celkově se federace skládá z 20 kantonů⁴⁶ a 6 polokantonů⁴⁷. Kantony disponují silnou identitou zakořeněnou v historii a jazykových a náboženských odlišnostech. O tom svědčí i fakt, že Švýcaři se primárně cítí občany svých měst a kantonů, pak až spolku. Suverenita kantonů není odvozena od spolku, ale naopak. Podstatou švýcarského federalismu je dát kantonům co nejvíce pravomocí a následně mezi nimi udržovat harmonii. Zde opět spatřujeme rozdíly oproti Německu a Rakousku. Každý kanton pak

⁴³ Němčina, italština a rétorománština.

⁴⁴ Němčina a francouzština.

⁴⁵ Vaud, Neuchâtel a Jura.

⁴⁶ Curych, Bern, Luzern, Uri, Schwyz, Glarus, Zug, Freiburg, Solothurn, Schaffhausen, St. Gallen, Graubünden, Aargau, Thurgau, Ticino, Vaud, Valais, Neuchâtel, Jura a Ženeva – mapa kantonálního uspořádání Švýcarska viz příloha č. 6.

⁴⁷ Jedná se o Obwalden, Nidwalden, Appenzell-Innerrhoden, Appenzell-Auserrhoden, Basilej-město a Basilej-venkov. Dle poslední ústavní revize k roku 2000 jsou i polokantony formálně postaveny na stejnou úroveň kantonů. Jedinou odlišností tak zůstává jen počet zástupců v Radě států a poloviční váha hlasu kantonu při schvalování ústavních změn.

rozhoduje o vlastním systému vlády či oficiálním jazyku a disponuje vlastní ústavou (Church & Dardanelli, 2005: 171-174).

Právě z rozsáhlé autonomie kantonů plyne i jejich nesouhlasné stanovisko se vstupem země do EU. Vstup je ze strany kantonů považován za hrozbu švýcarskému federalismu, přímé demokracii a tradiční švýcarské identitě. Mnoho pravomocí EU se totiž kryje s pravomocemi kantonů, které se těchto kompetencí pochopitelně nechtějí vzdát (Fleiner, 2009: 82-83).

Co se pravomocí týče, ty byly rozdělovány odspoda, tj. co nemohlo být spravováno na úrovni obcí, bylo přenecháno kantonům, a co nebylo možno spravovat na úrovni kantonů, bylo postoupeno centru. Mezi výlučné pravomoci centra tak patří zahraniční politika, zahraniční obchod, finance, měnová politika, obrana, energetika či sociální zajištění. Zajímavostí je, že kantony mohou uzavírat mezinárodní smlouvy v případě, že neodporují zájmům centra či jiných kantonů. Na rozdíl od Německa a Rakouska mají též kantony i vlastní příjmy z daní. Spolek tak spravuje přibližně pouze 30 % veškerých výdajů a 30 % příjmů země (Church & Dardanelli, 2005: 174-175).

V čele státu stojí Spolková rada volená Spolkovým shromážděním⁴⁸. Složení spolkové rady též odpovídá principům federalismu. Při volbě dle tzv. „magické formule“ tak není respektována jen stranická příslušnost, ale též jazykové menšiny, když z celkových 7 křesel 4 připadnou německy mluvícím zástupcům, 2 francouzsky mluvícím zástupcům a jedno italsky mluvícímu kandidátovi. Zároveň zde zasedají 4 protestanti a 3 katolíci a zastoupení musí mít vždy zástupci kantonů Curych, Bern a Vaud. Každý kanton zde může být zastoupen jen jedním členem. Vzhledem k tomu, že se jen těžko hledají kombinace osob, kteří by všem těmto podmínkám vyhovovali, vykazuje tato instituce poměrně výraznou personální kontinuitu⁴⁹ (Linder, 1999: 219).

Švýcarský parlament je dvoukomorový. Dolní komora – Národní rada – čítá 200 poslanců volených proporčním volebním systémem bez uzavírací klausule. Národní rada zasedá pouze 4x do roka, jelikož poslanci vykonávají tento post pouze jako vedlejší činnost vedle svého permanentního povolání (tzv. *Milizsystem*). Zájmy kantonů

⁴⁸ Společná schůze Národní rady a Rady států.

⁴⁹ Průměrná doba setrvání jedné osoby v úřadu je 9 let.

pak zastupuje Rada států⁵⁰, která má 46 členů. Ta je volena dle kantonálního volebního práva (ve valné většině případů většinově) a každý kanton sem vysílá dva zástupce, polokanton pak zástupce jediného. V případě Švýcarska se jedná o symetrický bikameralismus, tudíž obě komory mají stejnou váhu a zákon musí získat souhlas obou komor (Linder, 1999: 191-200).

Ačkoli nastavení a fungování systému vypadá na první pohled ideálně, setkáme se i v případě Švýcarska s řadou problémů. První skupinou jsou problémy teritoriální. Některé kantony či polokantony jsou totiž příliš malé na to, aby představovaly funkčně efektivní jednotky správy. Zároveň v kantonu Curych je zaměstnáno více úředníků, než má, co se týče populace, nejmenší kanton Appenzell-Innerrhoden obyvatel. Celkově má Curych 83x více obyvatel než tento kanton. Druhou skupinou jsou pak problémy s již zmíněnou jazykovou fragmentací. S výjimkou Ticina se prakticky v žádném případě kantonální hranice neshodují s těmi jazykovými. V neposlední řadě je třeba zmínit ekonomické diference, když v roce 2002 byl průměrný příjem občana kantonu Zug 68 423 švýcarských franků, v kantonu Jura tento příjem činil necelou polovinu – 33 054 franků (Koller, 2002). Historicky pak švýcarskou společnost polarizovalo především náboženské dělení. V současné době již toto dělení není podstatné a dominují spíše zmíněné problémy jazykové a teritoriální (Fleiner, 2007).

5.2. Stranický systém a politické strany

Švýcarský stranický systém se po roce 1848 zpočátku vyvíjel jako majoritní s dominantním liberálním segmentem. Postupně se však proměnil do konsociační podoby. Hlavními milníky v této souvislosti bylo zavedení proporčního volebního systému v roce 1919 a následně zavedení tzv. „magické formule“ v roce 1959, která zaručila dvě křesla ve Spolkové radě pro FDPS, CVP a SP a jedno pro SVP. K proměně tohoto pravidla došlo v roce 2003 v souvislosti s nárůstem podpory SVP, kdy tato strana získala jedno křeslo navíc na úkor slábnoucí CVP⁵¹ (Ladner, 2007: 315-322).

⁵⁰ Možná častěji se setkáváme s označením Stavovská rada z německého *Ständerat*. V tomto případě se však vzhledem k tomu, že v této instituci zasedají zástupci kantonů a hájí jejich zájmy, se stejně jako Miroslav Novák přikláníme k názvu Rada států, který je překladem francouzského názvu instituce *Conseil des Etats*.

⁵¹ Vzhledem k vícejazyčnosti Švýcarska se v případě zkratk názvů stran někdy uvádí zároveň německá a francouzská zkratka (např. CVP/PDC). My budeme pro přehlednost textu uvádět pouze zkratky německé.

Základní periodizace švýcarského stranického systému tak v jeho vývoji vymezuje tři hlavní etapy. První etapa probíhala v letech 1848 až do zavedení proporčního volebního systému a jednalo se o systém predominantní liberální strany. Druhá etapa je vymezena lety 1919 a rokem zavedení „magické formule“ 1959, kdy v souvislosti se švýcarským systémem mluvíme o multipartismu. Poslední etapa pak probíhá od roku 1959, kdy permanentně vládne velká koalice.⁵² Tato etapa i přes prosazování se nových stran (např. zelených stran) probíhá až dosud (Hloušek, 2005a: 60).

Na tomto místě je třeba poznamenat, že Švýcarsko není státem politických stran a jejich pozice ve státě a společnosti je velmi slabá. Dokládá to i fakt, že poprvé byly v ústavě zmíněny až při ústavní změně 2000. Zákon o politických stranách chybí dosud. Prvním z důvodů této slabé úlohy jsou limitované finanční zdroje, jelikož stát neposkytuje stranám žádné příspěvky na kampaň a činnost, tak jak tomu bývá standardem v jiných zemích. Dále se strany potýkají se slabou organizací. Organizační princip „*Milizsystem*“ vede k tomu, že jen málo lidí působících v politice jsou profesionálové. Strany tak lidem nabízí jen neplacené posty, což je dělá méně atraktivními. Koncem 90. let byl odhad členství voličů v politických stranách pouze 6,4 %. Roli politických stran pak nenapomáhá ani institut přímé demokracie, prostřednictvím kterého mohou lidé nepopulární rozhodnutí politických stran upravovat (Ladner, 2007: 323-327).

Výše uvedené pak v kombinaci s politickou kulturou a federálním uspořádáním země vede k silné decentralizaci stran. Duverger vymezil čtyři způsoby decentralizace politických stran. Místní, kdy místní straničtí funkcionáři mají více pravomocí než centrální úroveň, sociální, kdy jsou uvnitř strany autonomně organizovány socio-profesní kategorie, federální, odrážející federální strukturu země a ideologickou s autonomními frakcemi uvnitř stran. V případě Švýcarska můžeme hovořit především o decentralizaci federální, ale i ideologické a místní (Novák, 2006: 139-141).

Organizační těžiště stran leží na kantonální úrovni a v případě celostátních stran by se v některých případech dalo mluvit až o slabě organizovaných svazech kantonálních organizací (Hloušek, 2005b: 335). Strany ve Švýcarsku nevznikaly na základě parlamentních klubů, ale zdola jako skupiny organizující voliče. Důležitým aspektem decentralizace je i volební systém oslabující stranickou organizaci a disciplínu. Detailněji se touto problematikou budeme zabývat níže. Volby obecně jsou

⁵² Komplettní přehled volebních výsledků po 2. světové válce viz příloha č. 5.

organizovány na kantonální úrovni a jednotlivé kantonální organizace též sestavují kandidátní listiny pro federální volby. Velmi decentralizované jsou i volební kampaně, které jsou více zaměřeny na lokální problematiku. Vůdci stranických parlamentních skupin tak nad svými spolustraníky nemají prakticky žádnou moc, dokonce poslanci v Národní radě ani nesedí podle poslaneckých klubů (Novák, 2006: 142-144).

Ve všech kantonech tak dokonce nepůsobí ani některé z „velké čtyřky“ celostátních stran. Dlouhodobě vyvíjí aktivitu ve všech kantonech pouze SP a FDPS. V roce 2000 bylo aktivních 14 celostátních stran, 180 kantonálních stran a přibližně 5000 lokálních stran. Ladner tak hovoří, že v případě Švýcarska je třeba hovořit o 26 různých stranických systémech. Zde je teda výrazně patrný rozdíl oproti Rakousku a Německu, kde jsou stranické systémy jednotlivých federálních jednotek velmi podobné. Je však třeba poznamenat, že v případě Švýcarska tato výrazná fragmentace stranického systému nevede k nestabilitě (Ladner, 2007: 311).

Tyto charakteristiky a specifika švýcarského stranického systému nám tak výrazně stěžují výběr relevantních stran. Ve Švýcarsku tak z důvodu výrazné jazykové či náboženské narazíme na nepřehledné množství stran, které působí pouze regionálně, ať již na základě socioekonomických, jazykových či náboženských⁵³ faktorů. S ohledem na to, abychom z tohoto množství „vyfiltrovali“ subjekty komparovatelné s německými a rakouskými stranami, jsme se museli striktně držet námi vymezených kritérií. Na základě mapování všech celostátních i kantonálních voleb po 2. světové válce jsme vybírali formace, které svoji činnost omezovaly či omezují na jeden jediný kanton a ve svém programu jednoznačně deklarují kantonální identitu a obhajují zájmy daného kantonu vůči centru.

5.3. Relevantní subjekty na celostátní úrovni

V časovém období po 2. světové válce až doposud jsme v celostátním švýcarském stranickém systému identifikovali jedinou stranu, která jednoznačně odpovídá všem námi stanoveným kritériím, a to Ligu Ticino (LdT). LdT je dnes ve Švýcarsku jedinou stranou reflektující teritoriální konfliktní linii centrum x periferie. Jedná se o populistickou stranu, jejíž rétorika je zaměřená především proti stávajícímu

⁵³ Např. Liberální strana (LB) je relevantním aktérem především ve frankofonních kantonech.

establishmentu, tradičním velkým politickým stranám, politické korupci a byrokracii (Mazzoleni, 2005: 209).

Strana jednoznačně splňuje stanovená kritéria. Voličskou základnu má jednoznačně omezenou na region Ticina, na který též zaměřuje veškerou svoji činnost a program, čímž splňuje i kritérium reprezentace partikulárních zájmů a jasné regionální identity. Strana tvrdí, že centrální vláda věnuje italsky mluvícímu regionu Ticina jen malou pozornost a dochází k ekonomické a kulturní kolonizaci regionu německy mluvícím obyvatelstvem⁵⁴. Tého jednoznačně vyjádřené identity strany napomáhá i to, že Ticino je prakticky jediným švýcarským regionem, kde se kryjí kantonální a jazykové hranice. Zároveň byl region především do roku 1980, kdy byl otevřen tunel St. Gotthard, izolován i geograficky a jednalo se o periferní a ekonomicky zaostalou oblast. To vše taktéž posiluje regionální identitu. Regionalismus je tak základní komponentou rétoriky strany, když se jedná o jistou formu periferního nacionalismu reprezentujícího italsky mluvící minoritu. Z tohoto hlediska se jedná o stranu etno-regionální (Mazzoleni, 2005: 215-223).

Tabulka č. 11: Volební výsledky LdT do Národní rady

1979	1983	1987	1991	1995	1999	2003	2007	2011
---	---	---	1,4 %	0,9 %	0,9 %	0,4 %	0,5 %	0,8 %
---	---	---	2	1	2	1	1	2

Zdroj: Parties and Elections in Europe, <http://www.parties-and-elections.eu/>, 26. 2. 2014.

Jak je patrné z tabulky výše, strana se do Národní rady prosadila již v roce 1991, kdy byla založena. Od této doby též pravidelně obsazuje jeden či dva mandáty v dolní komoře. Zatím největší úspěch na celostátní úrovni strana zaznamenala hned v roce 1991, když za 1,4 % brala dva mandáty. Z volebních výsledků pod jedno procento je patrné, že zásadním faktorem pro možnost prosazení se LdT do Národní rady je absence uzavírací klausule.

5.4. Relevantní subjekty na kantonální úrovni

Jak jsme již uvedli, LdT je jedinou švýcarskou politickou stranou dostatečně vyjadřující regionální identitu. Ticino je díky svým identickým kantonálním a jazykovým hranicím, geomorfologické izolaci, specifické identity a anti-stranickým náladám také jediným

⁵⁴ Jediným oficiálním jazykem je v Ticinu italština.

kantonem, kde je toto jednoznačné vymezení se proti centru možné. Strana se hned po svém vzniku stala třetí nejsilnější stranou v Ticinu. Zatím největším úspěchem pak byly poslední volby v roce 2011, kdy strana získala 22,8 % a 21 mandátů a stala se tak druhou nejsilnější stranou v kantonálním parlamentu.

Tabulka č. 12: Volební výsledky LdT do kantonálního parlamentu

1979	1983	1987	1991	1995	1999	2003	2007	2011
---	---	---	12,8 %	17,9 %	18,1 %	11,8 %	16,2 %	22,8 %
---	---	---	12	16	16	11	15	21

Zdroj: Bundesamt für Statistik, <http://www.bfs.admin.ch/>, 17. 3. 2014.

Možnost existence další regionální strany mohl představovat specifický kanton Jura, který vznikl až v 70. letech 20. století. Zde v 50. letech vzniklo separatistické hnutí, které bylo přesvědčeno o tom, že oblast byla po Vídeňském kongresu v roce 1815 obětí historické křivdy, když byla frankofonní katolická Jura připojena k německy mluvícímu a protestantskému švýcarskému kantonu Bern. Separatistické hnutí bylo silné především na severu Jury a podařilo se mu vyvolat plebiscit o odtržení již v roce 1959. Ten ale skončil neúspěchem. Úspěšný plebiscit o odtržení Jury od Bernu proběhl až v roce 1974 velmi těsnou většinou 36 802 hlasů pro a 34 057 hlasů proti. Reakcí však byla další referenda v jurských okresech, které s odtržením nesouhlasily. Výsledkem byl plebiscit v jižní Juře, která se vyslovila pro setrvání v kantonu Bern. Oficiálně kanton Jura vzniká v roce 1979 (Strmiska, 2002b).

Vůdčí složkou separatistického hnutí bylo Jurské separatistické hnutí (MSJ), které vzniklo v roce 1947 a v roce 1951 se přejmenovalo na Jurské shromáždění (RJ). V tomto případě se však nejednalo o politickou stranu, ale o nestranickou a nadstranickou masovou organizaci. Uvnitř RJ totiž působila většina stranických elit napříč všemi jurskými politickými stranami, v rámci kterých vznikl separatistický a anti-separatistický tábor. Po vzniku samostatného kantonu Jura se RJ nechtělo proměnit v etno-regionální stranu a nadále jako masová organizace prosazovalo sjednocení celé Jury. Tento projekt však nezískal výraznější podporu a hnutí se postupně vyčerpalo. Nenaplnily se ani obavy z radikalizace separatistického hnutí v jižní Juře, tudíž „jurská otázka“ dnes nepředstavuje výraznější příležitost pro vznik relevantní etno-regionální strany (Strmiska, 2005: 89).

Poslední formací, která se na kantonální úrovni po 2. světové válce ve Švýcarsku objevila, disponovala ohrazenou voličskou základnou a operovala v regionálně definovaném prostoru, je Mouvement Citoyens Romand (MCR). Jedná se o stranu s populistickou rétorikou působící v kantonu Ženeva. Strana navazuje na činnost taktéž populistické formace Vigilance (VIG), která působila poměrně úspěšně v ženevském stranickém systému od 60. let až do konce 80. let a s výjimkou jednoho roku pravidelně získávala značný počet mandátů (viz tabulka č. 13). MCR pak vstupuje do ženevské politiky v roce 2005 ještě pod názvem Mouvement Citoyens Genevois, když v kantonálních volbách získala 9 mandátů. V následujících volbách v roce 2009 strana svůj počet získaných mandátů navyšuje na 17. Největší úspěch pak strana již pod svým nynějším názvem zaznamenala zatím v posledních volbách v roce 2013, kdy se po zisku 20 mandátů stala druhou nejsilnější stranou v ženevském kantonálním parlamentu.

Tabulka č. 13: Volební výsledky VIG do kantonálního parlamentu

1961	1965	1969	1973	1977	1981	1985	1989	1993
---	10,2 %	5,9 %	9,3 %	8,0 %	7,7 %	19,0 %	8,2 %	---
---	10	---	10	8	7	19	9	---

Zdroj: Bundesamt für Statistik, <http://www.bfs.admin.ch/>, 17. 3. 2014.

MCR je stranou, která není dle vlastních slov nalevo ani napravo. Jejím cílem je chránit domácí pracovní sílu, prosazovat nezávislé a suverénní Švýcarsko, silnou ekonomiku, sociální politiku a bránit Švýcarsko před masivní imigrací.⁵⁵ Stranu však neoznačíme za regionální z následujících důvodů. I pod názvem Mouvement Citoyens Genevois bychom v krátkém programu strany o 12 bodech jasné vyjádření regionální identity hledali jen obtížně. Zásadním argumentem je však transformace strany v MCR s ambicí participovat na politice na federální úrovni.⁵⁶ MCR tak představuje zastřešující organizaci pro další pobočky strany⁵⁷, která již nepůsobí pouze v kantonu Ženeva, ale i v dalších francouzských kantonech Valais, Neuchâtel, Jura, Vaud a Freiburg.⁵⁸ Tímto strana dle naší definice ztratila regionální charakter a nebude do naší studie zahrnuta.

⁵⁵ *Charte*, http://www.mcge.ch/mcge/?page_id=2, 21. 3. 2014.

⁵⁶ V posledních volbách do Národní rady MCR dokonce získalo jeden mandát.

⁵⁷ V současné době tak existuje Mouvement Citoyens Vaudois, Mouvement Citoyens Neuchâtelois, Mouvement Citoyens Jurassiens, Mouvement Citoyens Valaisans a Mouvement Citoyens Fribourgeois.

⁵⁸ *Organisation*, <http://www.mouvement-citoyens-romand.ch/>, 21. 3. 2014.

5.5. Institucionální aspekty výskytu

Jak jsme již v úvodu kapitoly nastínili, Švýcarsko se institucionálně od případů Německa a Rakouska výrazně liší. A pokud německý a rakouský politický systém vzniku regionálních či etnických stran nebránil, dá se očekávat, že švýcarský politický systém bude vznik takovýchto stran dokonce podporovat. Dokládá to pochopitelně již zmíněný počet kantonálních a lokálních stran.

Prvním z institucionálních aspektů nahrávajících vzniku regionálních stran je volební systém. Způsob volby, kdy volič může výrazně zasahovat do složení stranických kandidátek, v extrémním případě si i sestavit vlastní napříč kandidáty různých politických stran (panašování), nejen oslabuje centralizaci politických stran a potlačuje stranickou disciplínu, ale především absence uzavírací klausule výrazně nahrává regionálním stranám. Jak jsme ukázali v případě LdT, ve Švýcarsku je možno získat poslanecký mandát na centrální úrovni pro stranu i za méně než jedno procento hlasů.

Motivací pro vznik regionálních stran pak představuje druhá komora parlamentu Rada států, která oproti případům Německa a Rakouska skutečně zastupuje zájmy jednotlivých kantonů. Vzhledem k tomu, že v případě Švýcarska hovoříme o symetrickém bikameralismu, má pak Rada států i dostatečnou sílu na to, aby výrazně ovlivňovala legislativní proces. Navíc je tato instituce volena přímo a většinovým volebním systémem. Dochází zde tedy k personalizaci a omezení vlivu velkých stran, což opět napomáhá regionálním kandidátům a zástupcům regionálních stran.

Při schvalování ústavních změn pak není potřeba souhlasu pouze většiny obyvatel země, ale i většiny kantonů. I přes různou velikost kantonů zde mají všechny federální jednotky stejnou váhu hlasu. Kantony tak mají výraznou možnost ovlivňovat politiku a směřování země a tyto kompetence mohou být opět motivací pro regionální strany, které nemusí usilovat o prosazení svých zájmů o mandáty na celostátní úrovni, ale mohou tak činit skrze jednotlivé kantony.

Posledním výrazným faktorem ovlivňujícím vznik regionálních či etnických stran ve Švýcarsku je politická kultura a švýcarský federalismus vůbec. Jak již bylo zmíněno, federalismus je ve Švýcarsku základním organizačním principem celého politického života. Občané se primárně identifikují se svojí obcí a kantonem a pak až s celým spolkem. Tento důraz na lokální politiku a lokální problémy vzniku regionálních stran

jednoznačně napomáhá. Charakter švýcarského politického systému tak velmi výstižně shrnul Lane, když v případě Švýcarska mluvil o skutečném decentralizovaném federalismu s aktivní přímou demokracií na federální i kantonální úrovni (Hloušek, 2005a: 61).

5.6. Liga Ticino jako regionální strana

LdT je stranou, která se zpočátku těsně po svém vzniku profilovala jako umírněná a hledající kompromisy. Postupně si však zástupci strany osvojovali čím dál tím více radikální a politicky nekorektní jazyk. Její dlouhodobá podpora však svědčí o tom, že se straně podařilo naleznout určitý kompromis mezi extremismem a pragmatismem. Strana využívá přímý a jednoduchý jazyk. Jádrem voličské podpory jsou pak mladí lidé pod 30 let se skeptickým pohledem na tradiční politické strany, dělníci, umělci a drobní podnikatelé. Největší podporu pak strana získává v oblastech s nízkou úrovní vzdělanosti (Albertazzi, 2009: 2-5).

V autonomistické dimenzi se strana poměrně výrazně vymezuje vůči centru. LdT sice nepožaduje nezávislost, ovšem zasazuje se za více decentralizovaný federalismus, co nejméně pravomocí pro Bern a větší fiskální autonomii regionu. Strana též výrazně brojí proti federálním politickým funkcionářům, tradičním stranám a federální vládě a administrativě. Hlavní roli by dle LdT měli hrát lidé a i z tohoto důvodu je strana velkým příznivcem přímé demokracie. Klíčovým prvkem v politice vůči centru pro stranu představuje již zmiňovaný tunel St. Gotthard, který je zásadní dopravní tepnou pro přístup do ticinského regionu. Na jedné straně LdT požaduje jeho rekonstrukci a rozšíření a na druhé straně ho často využívá k politickým akcím vůči centru, nejčastěji pak k různým demonstracím a blokádám (Albertazzi, 2006: 135).

Na základě uvedeného je patrné, že vzhledem k tomu, že strana nepožaduje nezávislost, ani zásadnější organizační či teritoriální reformu federace, můžeme stranu jednoznačně zařadit mezi strany protekcionistické. Co se týče podtypů této skupiny, profiluje se LdT spíše jako strana konzervativní. Cílem strany není větší podíl na federální politice, ale spíše přesun kompetencí na úroveň kantonu Ticina a následná ochrana jeho specifických zájmů proti centru hraničící až s izolacionismem.

LdT nevyvíjí žádný ucelený socioekonomický program. K socioekonomickým otázkám a problémům se strana pochopitelně vyjadřuje, ale její postoje a názory výrazně souvisí

s jejím postojem vůči centrální úrovni tak, jak jsme zmínili výše. Jedná se tedy především o defenzivní socioekonomické cíle prosazované skrze populistickou rétoriku. V souvislosti s LdT tak můžeme hovořit o jakési formě ekonomického protekcionismu kantonu Ticino, u kterého strana účelově vytváří image diskriminovaného a opomíjeného regionu (Mazzoleni, 2005: 220). Jedná se tak spíše o formaci single-issue než o stranu rozvíjející koherentní socioekonomický program.

Na ose evropské integrace je pak LdT hlavní politickou silou v opozici vůči EU a evropské integraci vůbec. EU označuje za autoritářský superstát a v této souvislosti se strana, ač se jedná o italsky hovořící region, výrazně negativně vymezuje vůči Itálii. Strana je totiž výrazně zaměřena proti cizincům. Dle rétoriky LdT Ticino jako příhraniční oblast platí vysokou cenu za přeshraniční pohyb osob. Vstup do EU a otevření hranic by pro Ticino znamenal nárůst kriminality z důvodu dovezené organizované trestné činnosti z Itálie. Nezávislé Švýcarsko je dle strany oslabováno globalizací a z tohoto důvodu by Švýcarsko nemělo vstupovat do EU a zároveň by mělo zavést důslednější kontrolu nad imigrací. Z této rétoriky je i patrné, že strana nechce riskovat přímou konfrontaci Ticina s Lombardií, která je jedním z ekonomicky nejrozvinutějších regionů Evropy (Mazzoleni, 2005: 217-220).

5.7. Typologizace a stranické systémy

V případě Švýcarska jsme oproti Německu a Rakousku narazili na celou řadu rozdílů. V institucionální rovině se Švýcarsko odlišuje ve volebním systému (uzavírací klausule), způsobem volby a rozsahem pravomocí a postavením a autonomií kantonů vůbec. Federalismus je ve Švýcarsku základním organizačním principem politického života. Federace zde na rozdíl od předchozích případů nevznikala shora, ale naopak zdola iniciativou samotných kantonů. Takto decentralizovaná struktura země v kombinaci s jazykovou a náboženskou fragmentací přímo vybízí k existenci regionálně definovaných politických stran. Z tohoto důvodu jsme se museli striktně držet námi stanovené definice a zaměřit se na to, do jaké míry strana působí regionálně pouze z důvodu decentralizované struktury země a do jaké míry tak činí na základě jasně vyjádřené a specifické identity a reprezentace partikulárních zájmů.

Na tomto základě jsme ve Švýcarsku identifikovali jedinou jednoznačně regionální, v tomto případě spíše etno-regionální, stranu – Ligu Ticino. Ticino jako italsky hovořící a periferní region, ve kterém se kryjí jazykové a kantonální hranice, je také snad

jediným švýcarským regionem, který svojí specifíčností vznik strany čistě regionálního typu vymezující se vůči centru umožňuje. Na autonomistické ose jsme tuto stranu pro její velmi defenzivní rétoriku vůči centru zařadili mezi protekcionistické konzervativní strany. Vzhledem k tomu, že strana nerozvíjí koherentní socioekonomický program a v této oblasti je spíše reakční vůči politice centra, pak LdT řadíme spíše mezi single-issue strany. V oblasti evropské integrace se pak, na rozdíl od předešlých zkoumaných regionálních stran, jedná o stranu, která se jednoznačně vymezuje nejen vůči současnému institucionálnímu nastavení EU, ale i vůči myšlence evropského integračního procesu vůbec.

Vzhledem k nastíněným specifikům švýcarského stranického systému a politických stran vůbec budeme švýcarský či ticinský stranický systém do námi vymezené typologie zařazovat jen stěží. Na federální úrovni by se tak švýcarský stranický systém nejspíše nejvíce blížil umírněnému multipartismu s jednou regionální stranou se systémem formování velkých koalic. Na úrovni Ticina by se zřejmě jednalo taktéž o umírněný multipartismus se systémem střídání vládních stran a formování koalic. Z důvodu uvedených specifik však bude lepší Švýcarsko považovat za model *sui generis* a do stanovené typologie nezařazovat.

6. Závěr

Jak jsme v textu ukázali, i když jsou německy mluvící země ve výzkumu regionálních stran na okraji zájmu, setkáme se zde s celou řadou regionálních, etnických či etno-regionálních subjektů, které se na tomto kontinuu vymezují. Ačkoli se s výjimkou CSU nejedná o výraznější hráče na úrovni centrální politiky, daří se těmto stranám, alespoň na úrovni federálních jednotek, ovlivňovat když už nikoliv přímo politiku, tak alespoň veřejné mínění.

Prvním závěrem naší práce je skutečnost, že ani v jedné ze zkoumaných zemí se neseťkáme s výraznějšími institucionálními překážkami pro vznik a fungování stran regionálního typu a příčina jejich malé četnosti a omezeného vlivu tedy neleží v institucionální struktuře země, ale především v síle a struktuře federalismu.

V Německu vznikla struktura federace uměle po 2. světové válce prakticky jako diktát vítězných mocností. Hranice federálních jednotek zde snad s výjimkou Bavorska nijak nerespektují hranice historických německých států a zemí, což dokazují i tzv. „pomlčkové názvy“. Z tohoto důvodu se tak v jednotlivých zemích německého spolku neseťkáme s jasně profilovanou identitou, která by mohla být základem pro vznik stran regionálního typu. Vedle specifického Bavorska a jeho regionálních stran (CSU, BP) se tak v případě Německa setkáme již pouze se stranami, které vznikly na základě reprezentace zájmů etnických menšin Dánů (SSW), Frísů (Die Friesen) a Lužických Srbů (SLS).

S podobnou situací se setkáme i v Rakousku. Federální jednotky zde sice vznikly na základě administrativních jednotek bývalého Rakouska-Uherska, ovšem nedisponují žádnou výraznější společnou identitou. Samotní Rakušané se spíše identifikují s celým spolkem než s jednotlivými zeměmi a výrazněji podporují další přesun kompetencí na centrální úroveň. Paradoxně se pak většina Rakušanů negativně vyjadřuje ke zbytečnosti federálního uspořádání země. Na centrální úrovni se vzhledem k silným tradičním konfliktním liniím neseťkáme s žádnou stranou regionálního typu. S těmi se v posledních letech můžeme setkat na úrovni zemí, kde v Tyrolsku působí hned dvě strany (FRITZ a VT) a v Burgenlandu relativně nová formace LB. Ačkoli se v Rakousku setkáme s etnickými minoritami Čechů, Slováků, Chorvatů, Maďarů a Slovinců, výrazněji politicky aktivní jsou především Slovinci v Korutanech, kteří též disponují vlastní stranou EL, která má však pouze lokální význam.

Švýcarsko ale oproti Německu a Rakousku představuje diametrálně odlišný případ. Švýcarsko se již po svém vzniku formovalo jako konfederace a docházelo tak k budování výrazné autonomie a identity na kantonální úrovni. Federativní uspořádání současného typu pak ve Švýcarsku vzniklo již v roce 1848 nikoliv shora jako v případě Německa a Rakouska, ale naopak zdola z vůle samotných kantonů. Ty si pak ponechaly výraznější autonomii a tato decentralizovaná struktura země vedla k tomu, že se v případě Švýcarska setkáme prakticky s 26 odlišnými stranickými systémy. Proto jsme museli být v tomto případě důslední v uplatňování naší stanovené definice a kombinaci všech tří kritérií s důrazem na jednoznačné vyjádření identity a reprezentace partikulárních zájmů splňoval jen jeden populistický subjekt, LdT, který je výraznou politickou silou nejen ve specifickém italsky hovořícím kantonu Ticino, ale od svého vzniku se dokáže prosazovat i na centrální úrovni.

Ve všech třech zemích nalezneme horní komory parlamentů, které by měly reprezentovat zájmy jednotlivých zemí, respektive kantonů. Nejmenší motivací pro regionální strany jistě představuje rakouská Spolková rada. Ta je totiž volena parlamenty jednotlivých zemí a tudíž se zde setkáme spíše s odpovědností politickým stranám, díky které se daný poslanec do Spolkové rady dostal, spíše než zemi, kterou zde zastupuje. Tuto politickou kontrolu v Německu kompenzují tím, že zástupce do Spolkové rady vysílají vlády zemí a tito poslanci mají na rozdíl od Rakouska imperativní mandát. V obou zemích je však postavení horních komor omezené a s výjimkou ústavních změn a vymezených oblastí explicitně se týkajících zemí mají pouze suspenzivní veto, které může být dolní komorou přehlasováno. Zcela odlišná je situace ve Švýcarsku. Zde je každý kanton, s výjimkou polokantonů, zastoupen dvěma zástupci a švýcarská Rada států je postavena na roveň Národní radě. V případě Švýcarska se tedy jedná o symetrický bikameralismus. Zástupci kantonů v Radě států jsou navíc nezávislí na kantonálních parlamentech a jsou voleni přímo většinovou volbou.⁵⁹

Výraznější překážku nepředstavují ani volební systémy v jednotlivých zemích. V Německu se jak na centrální, tak na úrovni zemí volí podle personalizovaného volebního systému poměrného zastoupení s 5% volební klausulí. Právě personalizovaná volba by mohla regionálním kandidátům nahrávat. Navíc jsou strany zastupující zájmy státem uznaných etnickým minorit vyjmuty z nutnosti překročení uzavírací klausule.

⁵⁹ Schéma vzniku druhých parlamentních komor Německa, Rakouska a Švýcarska viz příloha č. 7.

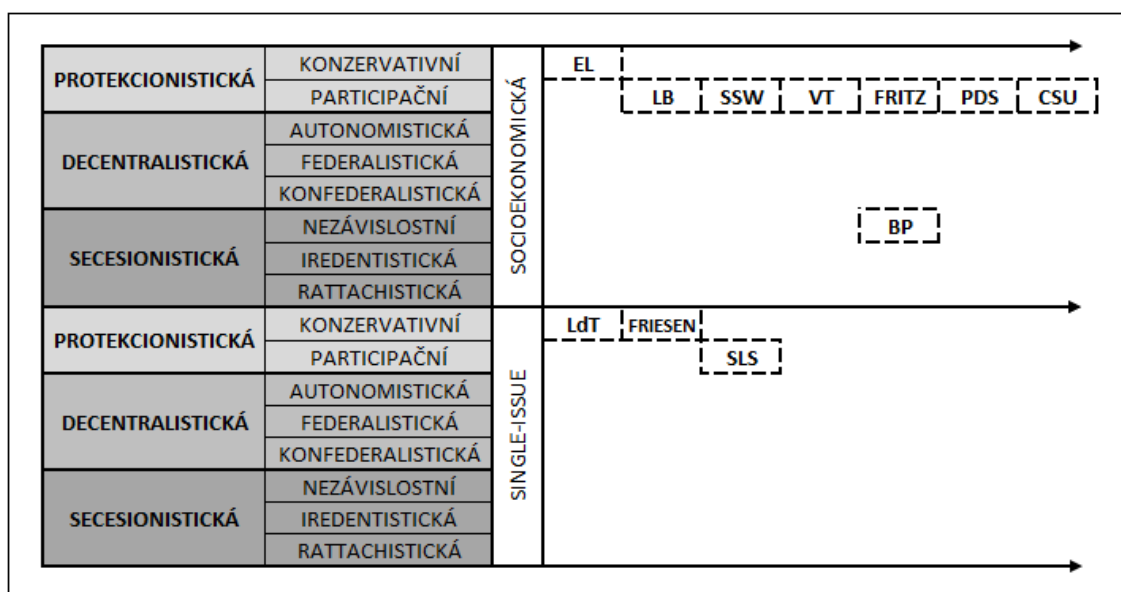
V Rakousku se pak na centrální úrovni i na úrovni zemí volí stejným proporčním volebním systémem s pouze 4% uzavírací klausulí. Tradiční konfliktní linie a politické strany je zastupující jsou zde však natolik silné, že regionální strany nemají výraznější šanci uspět na centrální úrovni. Ve Švýcarsku se pak volí taktéž proporčním způsobem bez jakékoliv uzavírací klausule, když jednotlivé stranické kandidátky v kantonech dokonce sestavují samotné pobočky politických stran a volebními obvody jsou právě samotné kantony. Zde jsme tedy jasně ilustrovali, že základem absence silnějších regionálních či etnických stran nejsou institucionální aspekty, ale spíše tradice a síla federalismu v jednotlivých zemích.

Naše teze, že regionální strany se v německy mluvících zemích i přesto, že je tento region na okraji výzkumu regionálních stran, vyskytovat budou, ale jejich požadavky nebudou radikální a budou se řadit především mezi strany protekcionistické, se téměř výhradně potvrdila. S výjimkou BP, která vzhledem k tomu, že v systému Bavorsku působí vedle úspěšné CSU, musela svoji rétoriku radikalizovat a vůči CSU se vymezit, se všechny zkoumané strany řadí mezi protekcionistické. Strany, které jsou úspěšné na centrální či zemské úrovni se pak z důvodu své možnosti ovlivňovat politiku řadí do podskupiny participačních stran. Výjimku zde představuje LdT, která se svou populistickou rétorikou a izolacionistickou politikou, kterou se vymezuje vůči centru, řadí do podskupiny konzervativních stran, kam spadají i EL a Die Friesen, které jsou úspěšné pouze na místní úrovni a vzhledem k tomu, že nemají ambice ani perspektivu se prosadit na vyšších úrovních, se soustředí na uznání a ochranu etnických minorit, které zastupují. Odlišná je v tomto případě SLS, která se z důvodu roztržitého lužickosrbské minority mezi Braniborsko a Sasko snaží prostřednictvím participace na politice těchto zemí dospět k určitému administrativnímu sjednocení regionu obývaného Lužickými Srby.

Druhá ze stanovených tezí tvrdící, že regionální problematika bude hrát v programech těchto stran prim, ovšem tyto strany se nebudou profilovat jako *single-issue* a s cílem maximalizace svého volebního zisku budou reflektovat i socioekonomická témata, se potvrdila částečně. Obecným závěrem v této oblasti je skutečnost, že jednotlivé regionální strany se socioekonomické problematice věnují podle toho, na jaké úrovni působí. Nejvíce socioekonomicky zaměřený program tak má CSU, následují strany, které participují na zemské úrovni a nejméně se socioekonomickým tématům věnují strany, které působí jen na místní úrovni. Výjimku z tohoto pravidla představuje pouze

LdT, která ačkoli působí na centrální úrovni, vzhledem k populistickému charakteru strany nerozvíjí žádný komplexní socioekonomický program a její politika je spíše defenzivní a reakční na politiku centra. Taktéž je na tomto místě potřeba poznamenat, že v případě tyrolských regionálních stran FRITZ a VT nelze zcela bez výhrad tvrdit, že regionální problematika hraje v jejich programech prim, jelikož tyto strany jsou výrazně zaměřené na socioekonomická témata. Z důvodu absence koherentního programu jsme mezi *single-issue* zařadili LdT a taktéž formace Die Friesen a SLS, které se socioekonomickým problémům věnují jen velmi okrajově a soustředí se především na své profilování v autonomistické dimenzi.

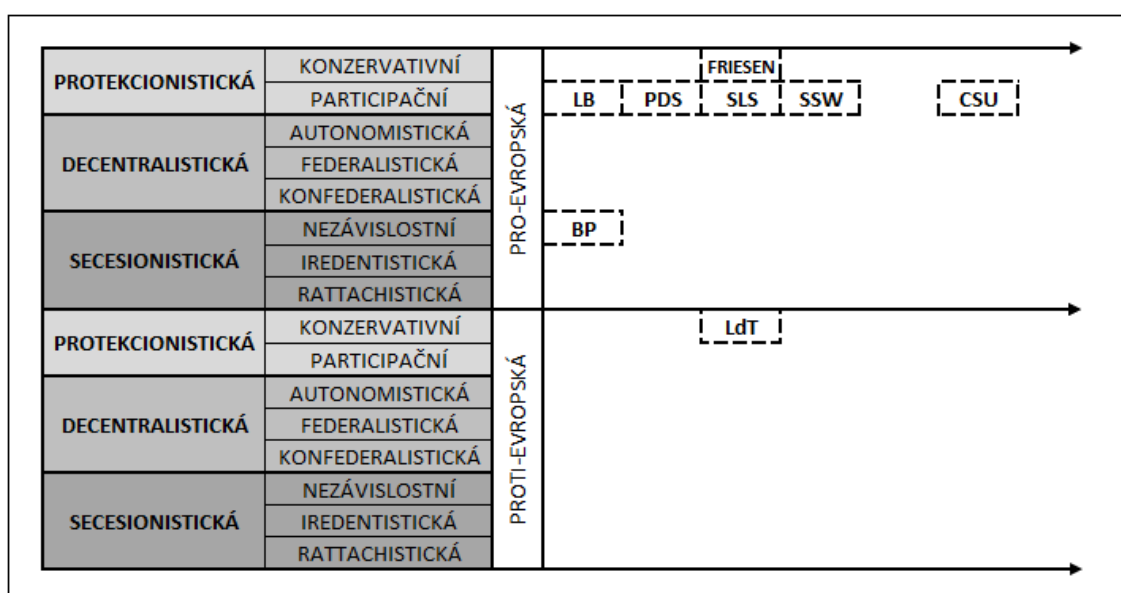
Graf č. 5: Autonomisticko-socioekonomická dimenze

Teze o tom, že regionální strany v německy mluvících zemích budou reflektovat problematiku evropské integrace a německé a rakouské strany budou spíše proevropské a švýcarské naopak proti této myšlence, se taktéž až na několik výjimek potvrdila. Tématu evropské integrace se ze zkoumaných subjektů vůbec nevěnují pouze tyrolské formace FRITZ a VT. Nejvýrazněji proevropsky se profiluje CSU, což je vzhledem k tomu, že strana participuje na německé spolkové vládě, která je v současnosti jednou z hlavních sil integračního procesu, celkem pochopitelné. Následně zde máme skupinu stran SSW, Die Friesen a SLS, které jsou proevropské a integrační proces vidí jako příležitost pro prosazování svých zájmů. Nejméně proevropské ze skupiny rakouských a německých stran jsou pak BP a LB. Tyto strany sice explicitně myšlenku evropské integrace neodmítají, ale především odmítají EU a její současné institucionální

nastavení. Jednoznačně se i proti samotné myšlence evropské integrace vymezuje švýcarská LdT. Nelze beze zbytku tvrdit, že tomu tak je z důvodu nečlenství Švýcarska v EU, i když v rétorice strany narazíme na důraz na silné a nezávislé Švýcarsko. Hlavní důvod spatřujeme v tom, že Ticino je periferním regionem, který se obává, že vstupem Švýcarska do EU a otevřením hranic by nedocházelo jen k dovozu organizované kriminální činnosti, ale především by Ticino nebylo schopno ekonomicky konkurovat sousednímu italskému regionu Lombardie, což by vedlo k odlivu pracovních sil a ekonomickému úpadku Ticina.

Graf č. 6: Autonomisticko-evropská dimenze

Za účelem participace na úrovni EU se některé ze zkoumaných stran staly členy politických stran na evropské úrovni. Ačkoli existuje Evropská svobodná aliance (EFA), která má být právě platformou pro regionální politické strany na evropské úrovni, nejsilnější ze zkoumaných regionálních stran CSU je členem Evropské lidové strany. Členy EFA jsou pak němečtí BP, Die Friesen a SSW a rakouská EL. Pozorovatelským statutem pak disponuje SLS (Lausitzer Allianz).⁶⁰

Co se týče formátu stranických systémů, ve valné většině se setkáme s umírněným multipartismem s jednou regionální stranou a systémem střídání vládních stran a formování koalic. Takové nastavení v současnosti představuje stranický systém Německa, Šlesvicka-Holštýnska a Burgenlandu. Stranický systém Bavorska byl

⁶⁰ *Member Parties*, <http://www.e-f-a.org/whos-who/member-parties/>, 27. 3. 2014.

bezprostředně po 2. světové válce ještě za účasti BP umírněným multipartismem s více regionálními stranami a systémem střídání vládních stran a formování koalic, ale postupně se vyvinul v regionální systém predominantní strany s jednou regionální stranou CSU, která právě představuje onu predominantní stranu. Tyrolský stranický systém je v současnosti též umírněným multipartismem s více regionálními stranami a střídáním vládních stran a formováním koalic. Švýcarsko pak představuje, jak jsme již uvedli, model *sui generis* a vzhledem k výrazným specifickým politickým stran a stranického systému ve Švýcarsku nebudeme švýcarský ani ticinský model do vymezené typologie regionálních stranických systémů zařazovat.

Závěrem tedy můžeme říci, že ačkoli se výzkum regionálních politických stran zaměřuje spíše na jiné a více konfliktní regiony, i v případě regionu německy mluvících zemí se můžeme setkat s celou řadou regionálních či etnických politických stran participujících na federální, zemské a lokální úrovni⁶¹. Vzhledem k podobné struktuře federace, vnímání federalismu a slabé identitě jednotlivých federálních jednotek, můžeme výrazné podobnosti pozorovat především v Německu a Rakousku. Naopak Švýcarsko se svou vysoce decentralizovanou strukturou země a dlouholetou tradicí federalismu představuje oproti předchozím případům odlišný model.

⁶¹ Souhrnná mapa zkoumaných regionálních či etnických stran viz příloha č. 8.

Seznam použité literatury

Albertazzi, Daniele (2006). The Lega dei Ticinesi: The Embodiment of Populism. *Politics, Vol. 26, No. 2*, s. 133-139.

Albertazzi, Daniele (2009). Reconciling „Voice“ and „Exit“: Swiss and Italian Populists in Power. *Politics, Vol. 29, No. 1*, s. 1-10.

Barša, Pavel & Strmiska, Maxmilián (1999). *Národní stát a etnický konflikt*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Bauböck, Rainer a kol. (2004). *Migrants, Minorities, Belonging and Citizenship Globalization and Participation Dilemmas in EU and Small States. The Case of Austria*. Bergen: BRIC.

Baumgartner, Gerhard & Perchinik, Bernhard (1995). *Minderheiten in Österreich. Etnische Minderheiten – Die österreichischen Volksgruppen*, dostupné na <http://minderheiten.at/stat/Service/volksgruppen.htm>, 15. 3. 2014.

Bayernpartei (2013). *Grundsatzprogramm*, dostupné na <http://landesverband.bayernpartei.de/programm/>, 1. 3. 2014.

Brancati, Dawn (2008). The Origins and Strengths of Regional Parties. *British Journal of Political Science, Vol. 38, No. 1*, s. 135-159.

Bundeskanzlei (2014). *Der Bund kurz erklärt*, dostupné na <http://www.admin.ch/dokumentation/00104/>, 24. 3. 2014.

Bundesministerium des Innern (2010). Nationale Minderheiten in Deutschland, dostupné na http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/2010/natmin.pdf?__blob=publicationFile, 1. 3. 2014.

Busch, Brigitta (2007). *Burgenland – eine mehrsprachige Grenzregion in Österreich*, dostupné na http://www.eliamep.gr/old/eliamep/files/Austria_Policy_Brief_german.pdf, 15. 3. 2014.

Bußjäger, Peter (2010). Between Europeanization, Unitarism and Autonomy. Remarks on the Current Situation of Federalism in Austria. *Revista d'Estudis Autonomics i Federals, No. 10*, s. 11-39.

- Bußjäger, Peter (2012). Federalism without Federal Values? Austrian Citizen's Attitudes towards Federalism and their Effectson Political Culture. *Federal Governance, Vol. 9, No. 2*, s. 9-26.
- CSU (2007). *Chancen für Alle! Grundsatzprogramm*, dostupný na <http://www.csu.de/uploads/cscontent/grundsatzprogramm.pdf>, 1. 3. 2014.
- Dandoy, Régis (2010). Ethno-regionalist parties in Europe: a typology. *Perspectives on Federalism, Vol. 2, No. 2*, s. 194-220, dostupné na http://www.on-federalism.eu/attachments/074_download.pdf, 1. 2. 2014.
- Dandoy, Régis & Sandri Giulia (2007). *Regionalism and Party Programs. Comparative analysis of the content of the manifestos of regionalist parties in Europe*, dostupné na http://dev.ulb.ac.be/sciencespo/dossiers_membres/sandri-giulia/fichiers/sandri-giulia-publication2.pdf, 1. 2. 2014.
- Decker, Frank & Neu, Viola (2007). *Handbuch der deutschen Parteien*. Wiesbaden: VS Verlag.
- De Winter, Lieven (1998). Conclusion: a comparative analysis of the electoral, office and policy success of ethnoregionalist parties. In: De Winter, Lieven & Türsan, Huri (eds.). *Regionalist Parties in Western Europe*. London: Taylor & Francis, s. 204-247.
- De Winter, Lieven (2001). *The Impact of Europa Integration on Ethnoregionalist Parties*, dostupné na <http://www.corteidh.or.cr/tablas/15069.pdf>, 1. 2. 2014.
- Die Friesen (2007). *Grundsatzprogramm*, dostupné na <http://www.die-friesen.eu/images/stories/presse/grundsatzprogramm-die-friesen-neu.pdf>, 25. 2. 2014.
- Erk, Jan (2004). A Federation without Federalism. *Publius, Vol. 34. No. 1*, s. 1-20.
- Fallend, Franz (2013). Austria: A federal, a decentralized unitary or a „hybrid“ state? In: Loughlin, John & Kincaid, John & Swenden, Wilfried (eds.). *Routledge Handbook of Regionalism and Federalism*. New York: Routledge, s. 235-247.
- Falkenhagen, Frederik (2009). National Identity and Ethno-regional Party Types. *CEU Political Science Journal, Vol. 4, No. 3*, s. 389-418.
- Fedder, Judith (1996). *German Unification: An Era of Economic, Political, and Social Change*, dostupné na <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA394078>, 20. 2. 2014.

- Fiala, Petr & Strmiska, Maxmilián (2002). Etnické strany, zájmové skupiny a etnické minority. *Středoevropské politické studie, Vol. 4, No. 4*, dostupné na <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=1>, 1. 2. 2014.
- Fleiner, Thomas (2007). *Federalism: Basic Structure and Value of Switzerland. Recent Developments In Swiss Federalism*, dostupné na <http://www.thomasfleiner.ch/files/categories/IntensivkursII/Switzerland.pdf>, 24. 3. 2014.
- Fleiner, Thomas (2009). The Current Situation of Federalism in Switzerland. *REAF, No. 9*, s. 51-90.
- Flora, Peter (1999). Introduction and Interpretation. In: Flora, Peter & Kuhnle, Stein & Urwin, Derek (eds.). *State Formation, Nation-Building, and Mass Politics in Europe. The Theory of Stein Rokkan*. Oxford: Oxford University Press, s. 1-91.
- Görtemaker, Manfred (2009a). Entwicklungen nach der Wiedervereinigung, *Bundeszentrale für politische Bildung*, dostupné na <http://www.bpb.de/izpb/10311/entwicklungen-nach-der-wiedervereinigung?p=all>, 30. 10. 2013.
- Gunlicks, Athur (2003). *The Länder and German Federalism*. Manchester: Manchester University Press.
- Hartmann, Jürgen (2004). *Das politische System der Bundesrepublik Deutschland im Kontext*. VS Verlag: Wiesbaden.
- Hepburn, Eve (2010). Small Worlds in Canada and Europe: A Comparison of Regional Party Systems in Quebec, Bavaria and Scotland. *Regional & Federal Studies, Vol. 20, No. 4-5*, s. 527-544.
- Hepburn, Eve & Hough, Dan (2012). Regionalist Parties and the Mobilization of Territorial Difference in Germany. *Government and Opposition, Vol. 47, No. 1*, s. 74-96.
- Hloušek, Vít (2002). Koncept konfliktních linií v západní politické vědě a jeho proměny. *Politologický časopis, Vol. 8, No. 4*, s. 398-414.
- Hloušek, Vít (2005a). Stále ve znamení kontinuity? Švýcarský stranický systém a jeho vývoj. *Politologická revue, Vol. 2, No. 2*, s. 57-73.

- Hloušek, Vít (2005b). Německy hovořící země. In: Strmiska, Maxmilián & Hloušek, Vít & Kopeček, Lubomír & Chytilík, Roman (eds). *Politické strany moderní Evropy*. Praha: Portál, s. 283-350.
- Hloušek, Vít (2008). *Konflikt versus konsenzus. Konfliktní linie, stranické systémy a politické strany v Rakousku 1860-2006*. Mezinárodní politologický ústav: Brno.
- Honauer, Josef (1999). Federalism in Austria. In: Wagstaff, Peter (ed.). *Regionalism in the European Union*. Exeter: Intellect Books, s. 119-129.
- Hough, Daniel (2000). „Made in Eastern Germany“: The PDS and the Articulation of Eastern German Interests. *German Politics, Vol. 9 No. 2*, s. 125-148.
- Hough, Daniel & Koss, Michael (2009). A Regional(ist) Party in Denial? The German PDS and its Arrival in Unified Germany. *Regional and Federal Studies, Vol 19, No. 4-5*, s. 579-593.
- Church, Clive & Dardanelli, Paolo (2005). The Dynamics of Confederalism and Federalism: Comparing Switzerland and the EU. *Regional and Federal Studies, Vol. 15, No. 2*, s. 163-185.
- Jeřábek, Martin & Borovcová, Markéta (2010): Stranický systém a politické strany. In: Jeřábek, Martin (ed.). *Srovnání politických systémů Německa a Rakouska*. Adela: Plzeň, s. 159-186.
- Jeřábek, Martin & Marešová, Sandra (2010): Federální uspořádání. In: Jeřábek, Martin (ed.). *Srovnání politických systémů Německa a Rakouska*. Adela: Plzeň, s. 109-138.
- Jolly, Seth (2007). The Europhile Fringe? Regionalist Party Support for European Integration. *European Union Politics, Vol. 8, No. 1*, s. 109-130.
- Jolly, Seth (2010). *Economics, Institutions and Culture: Explaining Regionalist Party Success in Europe*, dostupné na http://faculty.maxwell.syr.edu/skjolly/Economics_or_Culture.pdf, 1. 2. 2014.
- Klíma, Michal (1998). *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. České Budějovice: Radix.
- Koller, Arnold (2002). *Introduction to the Swiss Model of Federalism*, dostupné na <http://www.forumfed.org/libdocs/IntConfFed02/ICFE0208-ch-Koller.pdf>, 24. 3. 2014.

Kopeček, Lubomír (2002). Aplikace rokkanovské teorie cleavages na české politické strany na počátku éry masové politiky. *Středoevropské politické studie*, Vol. 4, No. 2-3, dostupné na <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=36>, 27. 1. 2014.

Ladner, Andreas (2007). Political Parties. In: Kriesi, Hanspeter (ed.). *Handbook of Swiss Politics*. Zürich: NZZ Verlag, s. 309-334.

LB (2010). *Programm des Vereins „Liste Burgenland“*, dostupné na <http://www.liste-burgenland.at/pdf/formulare/programm-lbl.pdf>, 15. 3. 2014.

Linder, Wolf (1999). *Schweizerische Demokratie. Institutionen – Prozesse – Perspektiven*. Bern: Paul Haupt.

Lipset, Seymour Martin & Rokkan, Stein (1967). Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction. In: Lipset, Seymour Martin & Rokkan, Stein (eds.). *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: The Free Press, s. 1-64.

Mareš, Miroslav (2002). Etnické a regionální subjekty ve stranickém systému ČR. *Středoevropské politické studie*, Vol. 5, No. 2-3, dostupné na <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=156>, 1. 2. 2014.

Mareš, Miroslav (2006). Etnické a regionální strany v současné Evropě. *Mezinárodní politika*, 5/2006, s. 19-21.

Mazzoleni, Oscar (2005). Multi-Level Populism and Centre-Periphery Cleavage in Switzerland. The Case of the Lega dei Ticinesi. In: Caramani, Daniele & Mény, Yves (eds.). *Challenges to Consensual Politics*. Brussels: P. I. E. – Peter Lang, s. 209-228.

Niedermayer, Oskar (2012a). Die Entwicklung des Parteiensystems seit der Wiedervereinigung, *Bundeszentrale für politische Bildung*, dostupné na <http://www.bpb.de/politik/grundfragen/deutsche-verhaeltnisse-eine-sozialkunde/138733/das-parteiensystem-seit-der-wiedervereinigung>, 20. 2. 2014.

Niedermayer, Oskar (2012b). Südschleswigscher Wählerverband, *Bundeszentrale für politische Bildung*, dostupné na <http://www.bpb.de/politik/grundfragen/parteien-in-deutschland/42196/suedschleswigscher-waehlerverband?p=all>, 1. 3. 2014.

Novák, Miroslav (1997). *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Novák, Miroslav (2006). Decentralizace politických stran ve Švýcarsku: vzor pro Evropskou unii? In: Kotábová, Věra & Říchová, Blanka & Plechanovová, Běla (eds.).

Institucionalizace a decentralizace v Evropské unii. Praha: Institut politologických studií, s. 138-151.

Olsen, Jonathan (2002). Germany's PDS: Between East and West. *Středoevropské politické studie*, Vol. 4, No. 2-3, dostupné na <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=39>, 22. 2. 2014.

Olsen, Jonathan (2007). The Merger of the PDS and WASG: From Eastern German Regional Party to National Radical Left Party? *German Politics*, Vol. 16, No. 2, s. 205-221.

Pečínka, Pavel (2009). *Romské strany a politici v Evropě*. Brno: Doplněk.

Schäffer, Heinz (1996). *The Austrian Federalism: Situation and Perspectives*, dostupné na <http://biblio.juridicas.unam.mx/libros/4/1640/7.pdf>, 12. 3. 2014.

Schubert, Klaus & Wagner, Jürgen (1997). Federalismus a nové teritoriální členění. *Politologický časopis*, Vol. 4, No. 1, s. 69-82.

SLS (2005). *Programm der SLS*, dostupné na <http://jankossick.de/sls/data/docs/programm.pdf>, 25. 2. 2014.

Smejkalová, Tereza (2007). Slovenian Minority in Austria. *The Annual of Language & Politics and Politics of Identity*, Vol. 1, No. 1, s. 35-42.

Sonntag, Niklas (2012). Federalism and territory – the Austrian perspective, dostupné na http://www.issirfa.cnr.it/download/Paper-Sonntag-IACFS2012_pervenuto%208%20ott.pdf, 12. 3. 2014.

SSW (1999). *Rahmenprogramm*, dostupný na http://www.ssw.de/uploads/media/SSW_Rahmenprogramm_1999_DE.pdf, 1. 3. 2014.

SSW (2005). *Wahlprogramm*, dostupný na <http://www.ssw.de/uploads/media/ssw-wahlprogramm2004.pdf>, 1. 3. 2014.

SSW (2006). *Für ein Europa der Menschen*, dostupné na <http://www.ssw.de/uploads/media/SSW-Europapapir2006.pdf>, 1. 3. 2014.

Strmiska, Maxmilián (1998). *Regionální strany a stranické systémy. Španělsko, Itálie, Velká Británie a Severní Irsko*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Strmiska, Maxmilián (2002a). A Study on Conceptualisation of (Ethno)Regional Patries. *Středoevropské politické studie*, Vol. 5, No. 2-3, dostupné na <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=40>, 1. 2. 2014.

Strmiska, Maxmilián (2002b). Jurský „separatismus“, identitární mobilizace a regionální stranicko-politický systém. *Středoevropské politické studie*, Vol. 4, No. 1, dostupné na <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=55>, 25. 3. 2014.

Strmiska, Maxmilián (2003a). Conceptualization and typology of European regional parties: a note on methodology. *Středoevropské politické studie*, Vol. 5, No. 2-3, dostupné na <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=167>, 1. 2. 2014.

Strmiska, Maxmilián (2003b). Pojetí regionálních a etnických stran. In: Mareš, Miroslav (ed.). *Etnické a regionální strany v ČR po roce 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 9-21.

Strmiska, Maxmilián (2003c). Regionální strany, teritoriální rozrůzněnost a stranicko-politický pluralismus. *Středoevropské politické studie*, Vol. 5, No. 2-3, dostupné na <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=163>, 1. 2. 2014.

Strmiska, Maxmilián (2004a). *Liga Severu a regionální strany v Itálii*. Brno: AP.

Strmiska, Maxmilián (2004b). Regionální stranické soustavy, teritoriální pluralismus a výzkum stranických systémů. *Politologický časopis*, Vol. 11, No. 2, s. 123-133.

Strmiska, Maxmilián (2005). *Regionální strany, stranické systémy a teritoriálně-politický pluralismus*. Brno: AP.

Štěpanovský, Jiří (2006). Rakousko a jeho menšiny. *Mezinárodní politika*, Vol. 30, No. 5, s. 12-15.

Türsan, Huri (1998). Introduction: Ethnoregionalist parties as ethnic entrepreneurs. In: De Winter, Lieven & Türsan, Huri (eds.). *Regionalist Parties in Western Europe*. London: Taylor & Francis, s. 1-17.

VT (2013). *Programm*, dostupné na <http://www.vorwaerts-tirol.at/wp-content/uploads/2013/06/themen.pdf>, 15. 3. 2014.

Zawilska-Florczuk, Marta – Ciechanowicz, Artur (2011). *One Country, Two Societies? Germany Twenty Years After Reunification*. OSW Studies, Issue 35, dostupné na http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/PRACE_35_en.pdf, 20. 2. 2014.

Internetové zdroje

Bundesamt für Statistik, <http://www.bfs.admin.ch/>, 17. 3. 2014.

CSU, <http://www.csu.de/>, 1. 3. 2014.

Der Bundeswahlleiter, <http://www.bundeswahlleiter.de/>, 26. 2. 2014.

Die Friesen, <http://www.die-friesen.eu/>, 25. 2. 2014.

EFA, <http://www.e-f-a.org/>, 27. 3. 2014.

Enotna Lista, <http://www.elnet.at/>, 15. 3. 2014.

FRITZ, <http://www.listefritz.at/>, 15. 3. 2014.

Liste Burgenland, <http://www.liste-burgenland.at/>, 15. 3. 2014.

Mouvement Citoyens Genevois, <http://www.mcge.ch/>, 21. 3. 2014.

Mouvement Citoyens Romand, <http://www.mouvement-citoyens-romand.ch/>, 21. 3. 2014.

Parties and Elections in Europe, <http://www.parties-and-elections.eu/>, 26. 2. 2014.

Republik Österreich, Parlament, <http://www.parlament.gv.at/>, 13. 3. 2014.

Serbska Ludowa Strona, <http://jankossick.de/sls/index.html>, 25. 2. 2014.

SSW, <http://www.ssw.de/>, 1. 3. 2014.

Statistics Austria, <http://www.stat.at/>, 5. 3. 2014.

Vorwärts Tirol, <http://www.vorwaerts-tirol.at/>, 14. 3. 2014.

Wahlen, Wahlrecht und Wahlsysteme, <http://www.wahlrecht.de/>, 1. 3. 2014.

Resumé

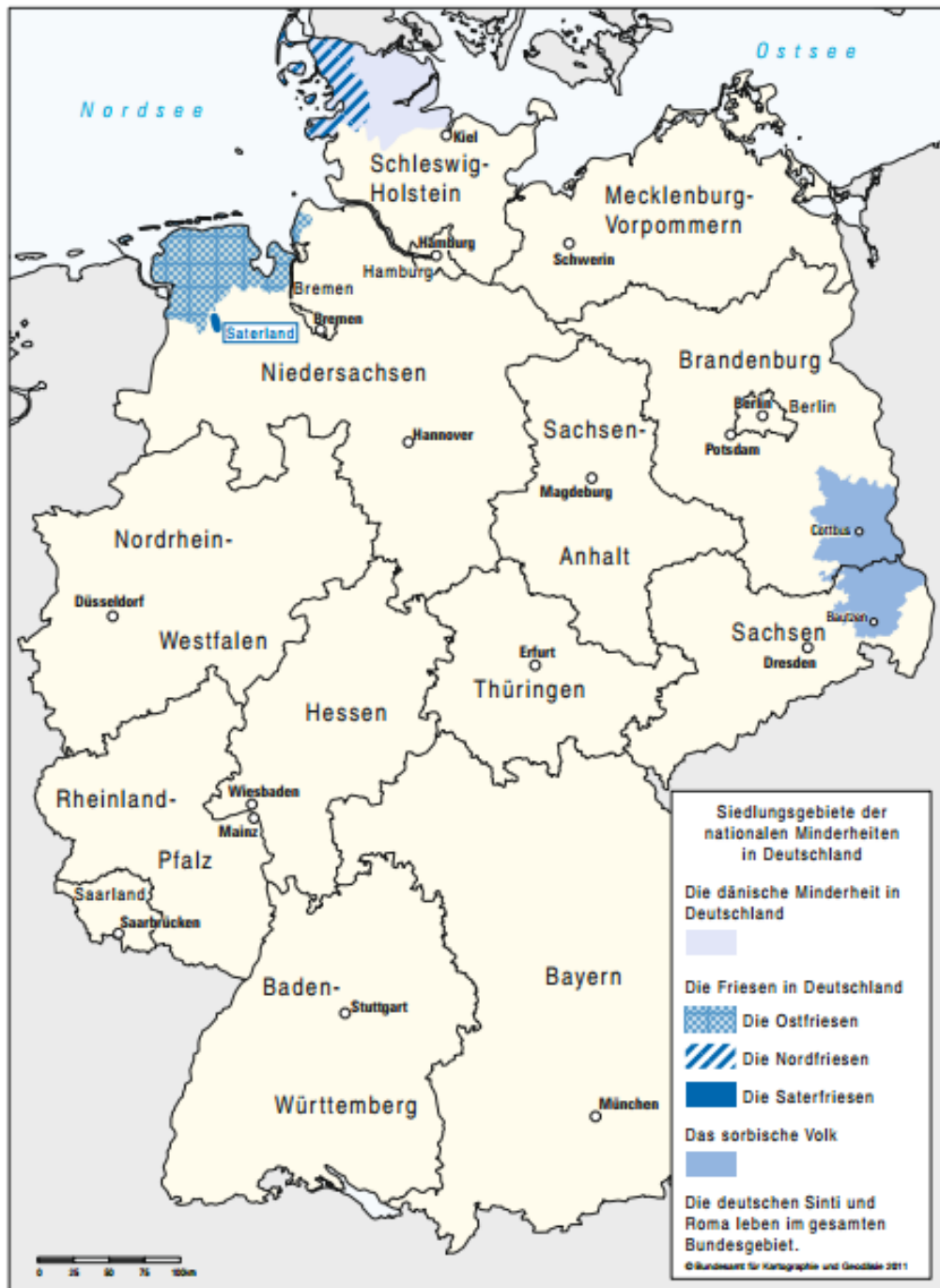
The main aim of this text was analyse and compare the regional, ethnic and ethno-regional parties in German-speaking counties – Germany, Austria and Switzerland. Based on a combination of regionally delimited electorate, activity in regionally defined operating space and the representation of particular regional interests and clear regional identity, we identified after the Second World War following regional parties in these countries. In Germany is it Christian Social Union in Bavaria (CSU), Bayern Party (BP), South Schleswig Voter Federation (SSW), Die Friesen and Serbian People's Party (SLS), in Austria List Burgenland (LB), Citizens' Forum Austria (FRITZ), Forward Tirol (VT) and Unity List (EL) and in Switzerland is it Ticino League (LdT).

First, we compared basic institutional aspects of political systems of these countries and we tried to find some institutional obstructions to activity and origin of regional or ethnic political parties. After the analyses of structure of federation, federalism, upper houses of parliament and the voting systems we concluded, that the weakness, low support and a small number of parties these type mostly in Germany and Austria have its root not in some institutional obstructions but primarily in the structure, identity and tradition of federalism in these countries.

Then we compared the ideology and program of these parties in three dimensions according Dandoy. In the first autonomist dimension we identified three basic groups of regional parties – protectionist, decentralist and secessionist parties according the level of radicality of its demands. In second dimension we compared the extend to which the parties engaged ind socio-economic issues. The last dimension was the support to european integration process.

The most regional parties in German-speaking countries with exception of BP belong to group of protectionist parties. The attention which the parties give to socio-economic problems depends on the level in which these parties operates. The most socio-economic program have parties which participate on federal level. On the contrary, the parties which operate only localy are near to single-issue parties. Regarding to european integration with the exception of LdT all of examined parties support at least the idea of european integration if not already present institutional form of European Union.

Příloha č. 2: Národnostní menšiny v Německu

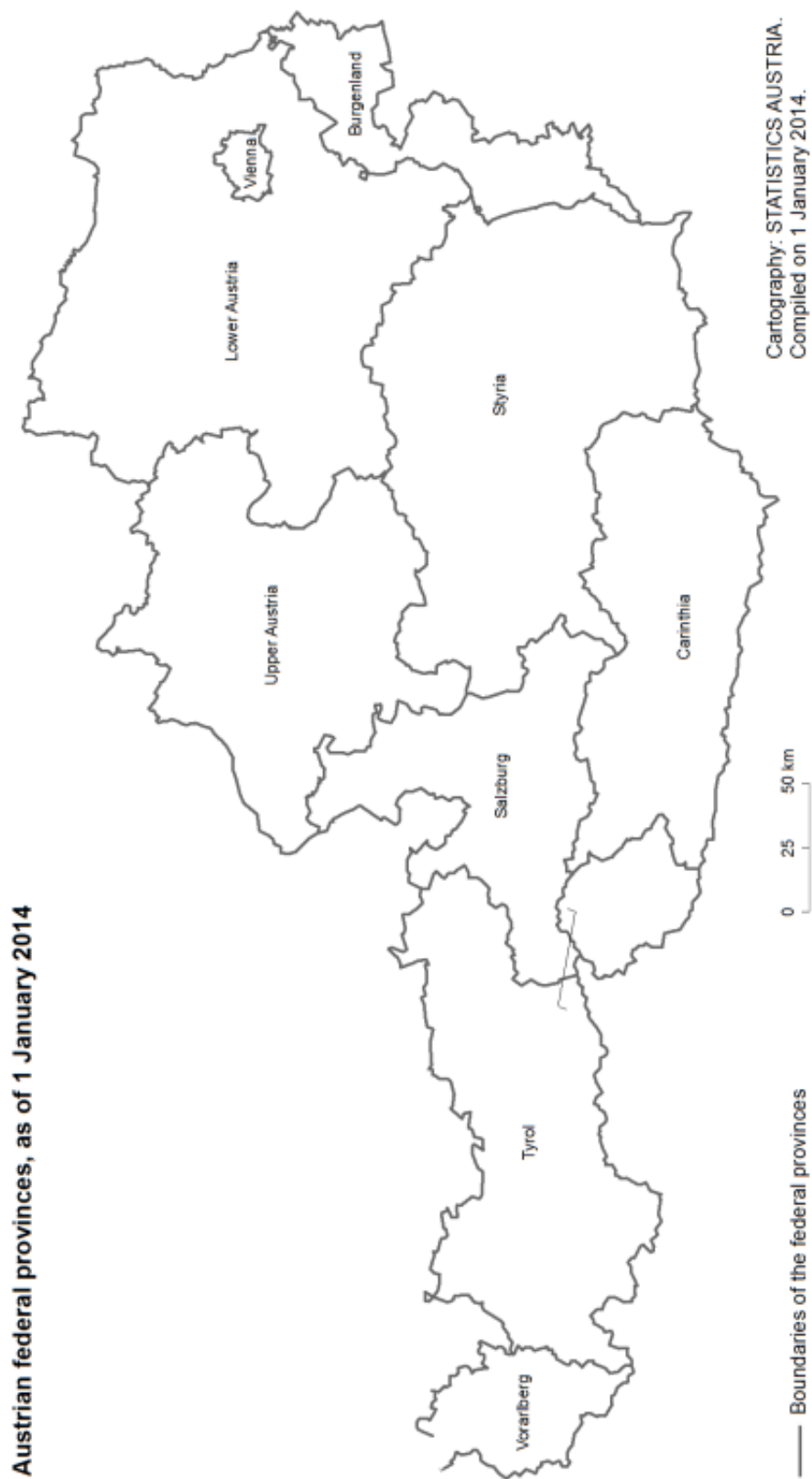
Zdroj: Bundesministerium des Innern (2010). Nationale Minderheiten in Deutschland.

Příloha č. 3: Přehled výsledků voleb do rakouské Národní rady (mandáty)

2013	52	47	40	---	24	9	---	11	183
2008	57	51	34	21	20	---	---	---	183
2006	68	66	21	7	21	---	---	---	183
2002	69	79	18	---	17	---	---	---	183
1999	65	52	52	---	14	---	---	---	183
1995	71	53	40	---	9	12	---	---	183
1994	65	52	42	---	13	11	---	---	183
1990	80	60	33	---	10	---	---	---	183
1986	80	77	18	---	8	---	---	---	183
1983	90	811	12	---	---	---	---	---	183
1979	95	77	11	---	---	---	---	---	183
1975	93	80	10	---	---	---	---	---	183
1971	93	80	10	---	---	---	---	---	183
1970	81	79	5	---	---	---	---	---	165
1966	74	85	6	---	---	---	---	---	165
1962	76	81	8	---	---	---	---	---	165
1959	78	79	8	---	---	---	---	---	165
1956	74	82	6	---	---	3	---	---	165
1953	73	74	14	---	---	4	---	---	165
1949	67	77	16	---	---	5	---	---	165
1945	76	85	---	---	---	4	---	---	165
1945-2013									
SPÖ									
ÖVP									
FPÖ (VdU)									
BZÖ									
ZELENÍ									
NEOS (LIF)									
KPÖ									
FRANK									
Celkem									

Zdroj: *Parties and Elections in Europe*, <http://www.parties-and-elections.eu/>, 18. 2. 2014.

Příloha č. 4: Federální struktura Rakouska

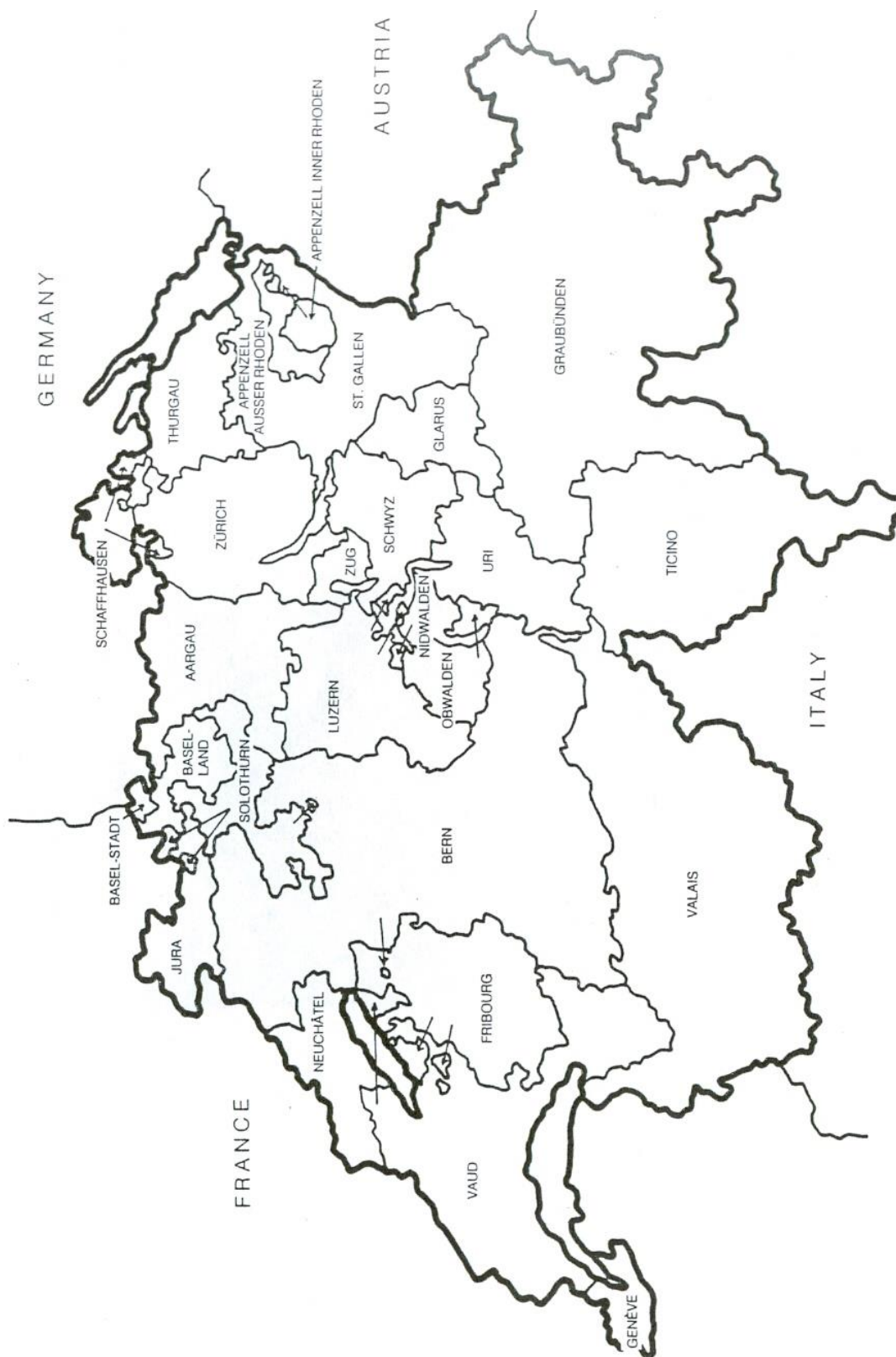
Zdroj: Statistics Austria, <http://www.stat.at/>, 5. 3. 2014.

Příloha č. 5: Přehled výsledků voleb do švýcarské Národní rady (mandáty)

	1947	1951	1955	1959	1963	1967	1971	1975	1979	1983	1987	1991	1995	1999	2003	2007	2011
1947-2011																	
SVP	---	---	---	---	---	---	21	23	23	23	25	25	29	44	55	62	54
SP	48	49	53	51	53	51	55	51	47	47	42	43	54	51	52	43	46
FDPS	52	51	50	51	51	49	47	51	54	54	51	44	45	43	36	31	30
CVP (KCVF)	44	48	47	48	48	45	46	44	42	42	42	36	34	35	28	31	28
GPS	---	---	---	---	---	---	---	1	4	4	9	14	8	9	13	20	15
EVP	1	1	1	1	2	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	2	2
LPS	7	3	5	5	6	6	6	8	8	8	9	10	7	6	4	4	---
GLP	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	3	---
EDU	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1	1	1	2	1	12
PdA	7	5	4	3	4	5	5	5	1	1	1	2	3	2	2	1	---
LdT	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	2	1	2	1	1	2
SD (NA)	---	---	---	---	---	1	6	3	5	5	3	5	3	1	1	---	---
CSP	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1	1	1	1	1	1
SOL	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1	1	---	---
FPS	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	2	8	7	---	---	---	---
LdU	9	10	10	10	10	16	11	8	9	9	9	6	3	1	---	---	---
POCH	---	---	---	---	---	---	---	2	3	3	3	---	---	---	---	---	---
BGB	21	23	22	23	22	21	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
DPS	5	4	4	4	4	3	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Ostatní	---	---	---	---	---	---	---	3	1	1	1	---	2	---	1	---	10
Cellkem	194	194	196	196	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200

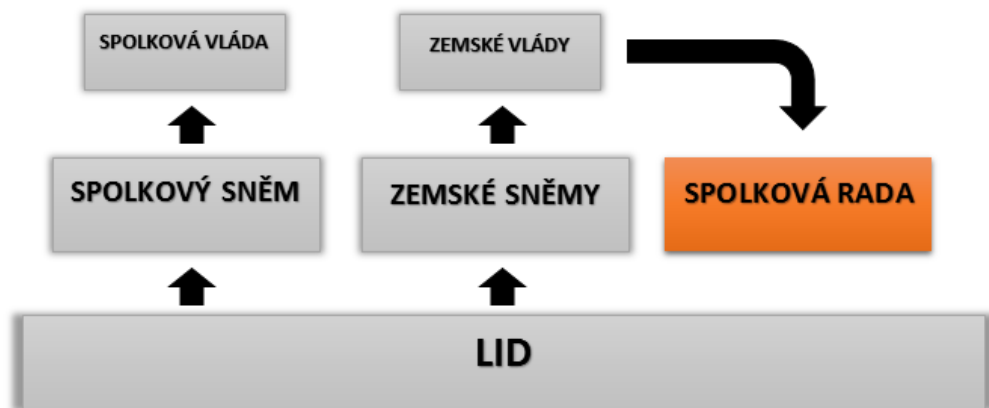
Zdroj: Parties and Elections in Europe, <http://www.parties-and-elections.eu/>, 25. 3. 2014.

Příloha č. 6: Kantonální struktura Švýcarska

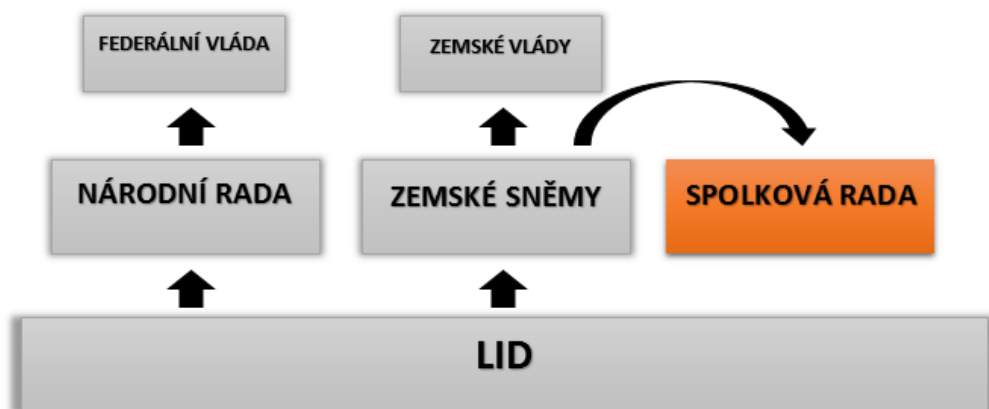

Příloha č. 7: Schéma vzniku druhých parlamentních komor

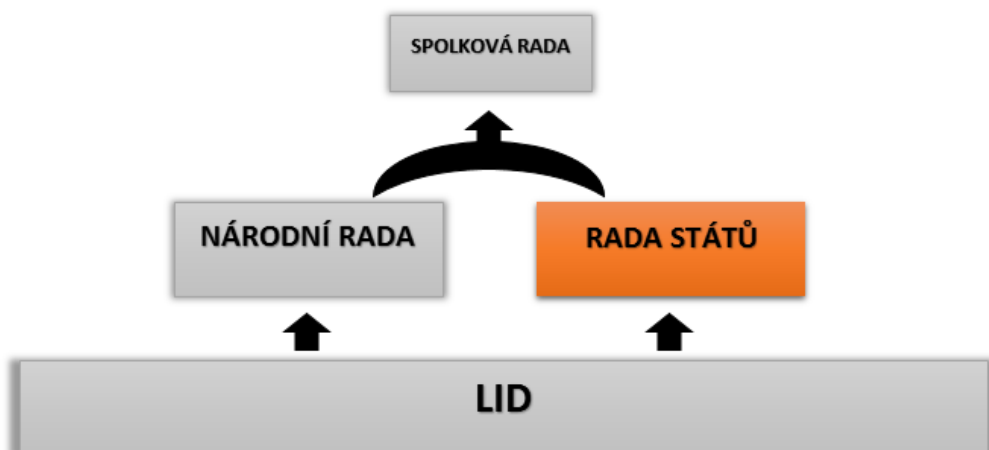
Německo

Rakousko

Švýcarsko

Příloha č. 8: Souhrnná mapa zkoumaných politických stran

